

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)

ปริญญา

วรรณคดีไทย

สาขา

วรรณคดี

ภาควิชา

เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบานของไทย

An Analytical Study of Thai Oath Literature

นามผู้วิจัย นายอาทิตย์ ศรีจันทร์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เสาวณิต วิงวอน, อ.ค.)

หัวหน้าภาควิชา

(อาจารย์วรรณ นาวิกมูล, M.A.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบานของไทย

An Analytical Study of Thai Oath Literature

โดย

นายอาทิตย์ ศรีจันทร์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)

พ.ศ. 2552

อาทิตย์ ศรีจันทร์ 2552: การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบานของไทย
ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย) สาขาวิชาวรรณคดีไทย ภาควิชาวรรณคดี
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผู้ช่วยศาสตราจารย์เสาวณิต วิงวอน, อ.ด. 158 หน้า

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมคำสัตย์สาบานจำนวน 6 เรื่องประกอบด้วย
โองการแข่งน้ำ โองการดำน้ำ โองการลุยเพลิง พระไอยการลักษณะพยาน ศิลาจารึกหลักที่ 45 และ
ศิลาจารึกหลักที่ 64 เนื้อหาแบ่งออกเป็น 6 บท ว่าด้วยความสำคัญของปัญหา การตรวจเอกสาร
ความเป็นมาของพิธีกระทำสัตย์สาบาน รูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานทั้ง 6
เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมคำสัตย์สาบานกับสังคมไทย บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า การกระทำสัตย์สาบานเป็นกิจกรรมที่สร้างความเชื่อมั่นแก่มนุษย์ ใน
กิจกรรมดังกล่าวมีตัวบทเป็นสื่อกลางเรียกว่าวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน ซึ่งรวบรวมองค์ประกอบ
ต่างๆ ของการกระทำสัตย์สาบานไว้ทั้งหมด ได้แก่ ภาษาที่ใช้ คู่กรณี องค์พยาน เงื่อนไข และ
ลำดับการประกอบพิธี โครงสร้างหลักของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานประกอบด้วย การเชิญ
พยาน การสาปแช่ง และการให้พร รูปแบบการประพันธ์ที่ใช้แต่งวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่
ศึกษาทั้ง 6 เรื่องมี 4 ประเภท ดังนี้ โองการแข่งน้ำเป็นโคลงและร่าย โองการดำน้ำและโองการลุย
เพลิงเป็นกาพย์ ส่วนพระไอยการลักษณะพยาน ศิลาจารึกหลักที่ 45 และศิลาจารึกหลักที่ 64 เป็น
ร้อยแก้ว ฉันทลักษณ์และภาษามีลักษณะพิเศษ มีการเลือกสรรคำและโวหารเพื่อทำให้เกิดความ
ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นหัวใจสำคัญของการประกอบพิธี วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีความสัมพันธ์กับ
สังคม สะท้อนให้เห็นแนวคิดของคนไทยเรื่องศาสนา เรื่องจักรวาล เรื่ององค์พยาน เรื่องการ
ลงโทษและให้พร อีกทั้งยังเป็นบันทึกสังคมในด้านการปกครอง กระบวนการยุติธรรม วัฒนธรรม
ทางภาษาและความเชื่อที่หลากหลายในสังคมไทย วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในอดีตมีอิทธิพลต่อ
การสร้างสรรค้วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในปัจจุบันทั้งรูปแบบ เนื้อหาและแนวคิด

Artit Srijan 2009: An Analytical Study of Thai Oath Literature.

Master of Arts (Thai Literature), Major Field: Thai Literature, Department of Literature.

Thesis Advisor: Assistant Professor Sauvanit Vingvorn, Ph.D. 158 pages.

This thesis is a study of 6 Oath literary works: Ong Gan Chang Nam, Ong Gan Dam Nam, Ong Gan Lui Pleung, Phra-aiyagan Laksana Phayan, Sila Jareuk Lak Ti 45, and Sila Jareuk Lak Ti 64. The content is divided into 6 chapters dealing with the significance of the problems, literature review, evolution of oath-taking ceremonies, form and content of the six Oath literary works, relationship between Oath literature and Thai society, conclusion and suggestion.

According to the research, oath-taking is a ritual meant to reaffirm human confidence, in which there is a text referred to as Oath literature. The text comprises all elements essential to the occasion: language, opponents, witnesses, conditions, and procedures. Oath literature is constructed with 3 main parts: calling witnesses, cursing and blessing. There are four writing patterns applied in the six texts under study: Klong and Rai in Ong Gan Chang Nam, Kaap in Ong Gan Dam Nam and Ong Gan Lui Pleung, while Phra-aiyagarn Laksana Phayan, Sila Jareuk Lak Ti 45, and Sila Jareuk Lak Ti 64 are written and inscribed in prose. The prosody, style, and words are precisely selected to reinforce reverence and awe which the rites demand. Oath literature is related to social context, reflecting Thai aspects about religion, cosmology, holy witnesses, curses and blessings. They, moreover, are records of administration, jurisdiction, language culture, and a variety of beliefs in Thai society. Oath literature in the past has influenced the modern one in form, content and concept.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

____ / ____ / ____

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวณิต วิงวอน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณาให้ความรู้ในเรื่องต่างๆแก่ผู้วิจัยมาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงระดับปริญญาโทด้วยความอดทนเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังมีความเมตตาแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆในวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สรณัฐ ไตลังคะประธานการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ช่วยแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณอาจารย์วรรณ นวิกุล หัวหน้าภาควิชาวรรณคดีที่กรุณาตรวจแก้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ขอบพระคุณ อาจารย์นันทนัย ประสานนามที่ได้กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ขอบพระคุณอาจารย์กฤตยา ณ หนองคาย ที่ช่วยแนะนำหนังสือเกี่ยวกับคติชน อาจารย์บัณฑิต ราชฉนิ สำหรับคำอธิบายเรื่องคำสัตย์สาบานแห่งสตราบูร์ก (Les serments de Strasbourg)

ขอบคุณ คุณมาร์ค ทิพยมาบุตร คุณปรัชญา ปานเกตุ ที่กรุณาให้ยืมหนังสือและเอกสารอ้างอิงเป็นจำนวนมาก ขอบคุณ คุณโชติรส เกตุแก้ว และคุณฐิติรัตน์ สุพลฉนิชย์ ที่ให้ความช่วยเหลือในเรื่องเทคนิคการพิมพ์และการจัดรูปเล่มวิทยานิพนธ์

สุดท้ายผู้วิจัยขอขอบคุณ เพื่อนนิสิตรุ่นที่ 22 นิสิตรุ่นพี่และรุ่นน้องคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ช่วยกันข้อมูลและให้กำลังใจจนกระทั่งวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์

อาทิตย์ ศรีจันทร์

มีนาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
สมมติฐาน	3
ขอบเขตการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับ	4
วิธีการวิจัย	5
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกระทำสัตย์สาบาน	6
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสัตย์สาบานและพิธีกระทำสัตย์สาบาน	10
บทที่ 3 ความเป็นมาของพิธีกระทำสัตย์สาบาน	13
ความสำคัญของพิธีกรรม	13
ลักษณะสำคัญของพิธีกระทำสัตย์สาบาน	14
องค์ประกอบของพิธีกระทำสัตย์สาบาน	17
การกระทำสัตย์สาบานในประเทศต่างๆ	18
จีน	19
อินเดีย	20
เขมร	22
มลายู	25
พม่า	27
ลาว	28
ไทย	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 วรรณกรรมคำสตัยสาบานในประเทศไทย	32
ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับพิธีกระทำสตัยสาบาน	32
วรรณกรรมกับพิธีกรรม	32
วรรณกรรมกับพิธีกระทำสตัยสาบาน	33
ประเภทของวรรณกรรมคำสตัยสาบาน	35
วรรณกรรมคำสตัยสาบานที่เป็นกฎหมายหรือประกาศทางราชการ	35
วรรณกรรมคำสตัยสาบานที่เป็นศิลาจารึก	45
วิเคราะห์วรรณกรรมคำสตัยสาบานในประเทศไทย	48
รูปแบบ	48
โครงสร้าง	63
บทที่ 5 วรรณกรรมคำสตัยสาบานกับสังคมไทย	81
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการกระทำสตัยสาบาน	81
ปัญหาระดับปัจเจกบุคคล	81
ปัญหาระดับสังคม	83
แนวคิดในวรรณกรรมคำสตัยสาบาน	84
แนวคิดเรื่องจักรวาล	84
แนวคิดเรื่ององค์พยาน	90
แนวคิดเรื่องศาสนา	103
แนวคิดเรื่องการลงโทษและการให้พร	116
วรรณกรรมคำสตัยสาบานในฐานะที่เป็นบันทึกทางสังคม	126
ระบบการปกครอง	126
กระบวนการยุติธรรม	128
ความเชื่อที่หลากหลาย	130
วัฒนธรรมทางภาษา	136
อิทธิพลวรรณกรรมคำสตัยสาบานในสังคมไทยปัจจุบัน	141
กวีนิพนธ์ปัจจุบัน	141

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	147
สรุปผลการวิจัย	147
ข้อเสนอแนะ	149
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	150
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	158

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	โครงสร้างของวรรณกรรมคำสัต์ยสาบาน	78
2	สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา	91
3	สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	94
4	สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)	97

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การสาบานหรือการกระทำสัตย์สาบาน หมายถึง การกล่าวคำปฏิญาณโดยอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นพยาน ในทางกฎหมาย หมายถึง การกล่าวคำปฏิญาณตามลัทธิศาสนาหรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตนว่าจะให้การตามสัตย์จริง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1175) การกระทำสัตย์สาบานเป็นกิจกรรมปัจเจกบุคคลหรือสังคมก็ได้ การกระทำสัตย์สาบานที่เป็นกิจกรรมของปัจเจกบุคคล เช่น การสาบานระหว่างเพื่อนต่อเพื่อน หรือ การสาบานระหว่างพี่น้อง การกระทำสัตย์สาบานที่เป็นกิจกรรมของสังคม คือ เกี่ยวข้องกับผู้นำรัฐ ได้แก่ ข้าราชการสาบานต่อพระมหากษัตริย์ หรือผู้ครองรัฐสาบานต่อกัน

การกระทำสัตย์สาบานมีจุดประสงค์เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่นหรือไว้วางใจ มุ่งมั่นประกอบ ที่สำคัญได้แก่ คู่กรณี เจือนใจ สถานที่ คัมภีร์หรือตัวบท ทั้งหมดประกอบกัน ทำให้การกระทำสัตย์สาบานบรรลุวัตถุประสงค์

ตัวบทในการกระทำสัตย์สาบานซึ่งในที่นี้จะเรียกว่าวรรณกรรมคำสัตย์สาบานเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่องค์ประกอบทุกส่วนของการกระทำสัตย์สาบานไว้ทั้งหมด และเป็นสื่อกลางในการผูกมัดจิตใจผู้ร่วมสาบานไว้ด้วยกัน วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีการเลือกสรรคำเพื่อให้ผู้สาบานเกิดความเกรงกลัว ไม่ละเมิดต่อคำสาบาน นอกจากนี้วรรณกรรมคำสัตย์สาบานยังแสดงให้เห็นกุศโลบายอย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์ในการตรวจสอบพระราชอำนาจกับข้าราชการบริหารโดยอาศัยความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมและตัวบท ทำให้การปกครองบ้านเมืองมีความเรียบร้อยสงบสุข เป็นวิธีการที่สำคัญวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการจัดระเบียบสังคม

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานยังเป็นสิ่งที่แสดงความเชื่อของคนโบราณที่มีต่อธรรมชาติอย่างชัดเจน เนื่องจากการกระทำสัตย์สาบานนั้นย่อมต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อถือกันมาแต่โบราณ เช่น เรื่องของเทพดาทั้งหลาย ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ตามธรรมชาติ ในสมัยที่วิถีชีวิตต้องพึ่งพาและผูกพันอยู่กับธรรมชาตินั้นคนโบราณเชื่อว่าตามธรรมชาติมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่และคอย

คุ้มครองรักษา ฉะนั้นเมื่อจะพึงพาอาศัยธรรมชาติจึงต้องเคารพและบูชาธรรมชาติในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถคลब्ถาลสิ่งต่างๆได้ เทพดาจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความคิดและความเชื่อของคนในสมัยโบราณที่มีต่อธรรมชาติ

นอกจากนี้วรรณกรรมคำสตัยสาบานยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนา ทั้งศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคนนับถือในประเทศไทยมาเป็นเวลายาวนาน ปรากฏหลักฐานทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ เนื้อหาในหลายๆ ส่วนของวรรณกรรมคำสตัยสาบานนำแนวคิดหรือสัญลักษณ์บางอย่างในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนามารวบรวมไว้ด้วยกัน เช่นการกล่าวถึงตรีมูรติ คือเทพเจ้าสำคัญ 3 องค์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมกับเรื่องพระศรีอารียเมตไตรยในพระพุทธศาสนา

วรรณกรรมคำสตัยสาบานมีอยู่เป็นจำนวนมากและอยู่ในหลักฐานลายลักษณ์อักษรหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในรูปของกฎหมายหรือประกาศทางราชการและจารึก ในกฎหมายหรือประกาศทางราชการ เช่น พระไอยการลักษณะพยาน ลักษณะพิสูจน์ค่าน้ำลุยเพลิง ประกาศแข่งน้ำโคลงห้าหรือโองการแข่งน้ำ ประกาศแข่งน้ำสำหรับฝ่ายหน้า ประกาศแข่งน้ำสำหรับภรรยาข้าราชการ คำสาบานของข้าราชการกรมพระคลังมหาสมบัติ เป็นต้น ในจารึก เช่น ศิลาจารึกหลักที่ 45 ปุสธพลาน ศิลาจารึกหลักที่ 64 หลานสบถปู่ จารึกวัดพระธาตุศรีสองรัก จารึกกัลปนาที่ดินในภาคเหนือ เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาวรรณกรรมคำสตัยสาบานทั้งในรูปของกฎหมายหรือประกาศทางราชการและจารึกโดยเลือกเป็นกรณีศึกษาบางเรื่อง เพื่อให้เห็นองค์ประกอบ แนวคิด ความสัมพันธ์ในสังคมและคุณค่าของวรรณกรรมประเภทนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสตัยสาบานทั้งในรูปของกฎหมายหรือประกาศทางราชการและจารึก
2. เพื่อศึกษาแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำสตัยสาบาน
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของวรรณกรรมคำสตัยสาบานในด้านวรรณศิลป์และสังคม

สมมติฐาน

1. วรรณกรรมคำสัต์ยสาบานเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม มีวัตถุประสงค์เฉพาะในกระทำสัต์ยสาบาน
2. วรรณกรรมคำสัต์ยสาบานมีความสัมพันธ์กับสังคม
3. วรรณกรรมคำสัต์ยสาบานมีคุณค่าในฐานะเป็นวรรณคดีและเป็นบันทึกสังคม

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสัต์ยสาบาน 6 เรื่องได้แก่

1. โองการแข่งน้ำ ฉบับกรมศิลปากร ใน “วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 1” พิมพ์ พ.ศ. 2540
2. โองการดำน้ำ
3. โองการลุยเพลิง

โองการดำน้ำและโองการลุยเพลิงอยู่ในกฎหมายลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิง ใน “กฎหมายตราสามดวง” ฉบับกรมศิลปากรพิมพ์ พ.ศ. 2521

4. พระไอยการลักษณะพยาน ใน “กฎหมายตราสามดวง” ฉบับกรมศิลปากรพิมพ์ พ.ศ. 2521

5. ศิลจารึกหลักที่ 45 ปู่สวดหลาน

6. ศิลจารึกหลักที่ 64 หลานสวดปู่

ศิลจารึกทั้ง 2 หลักอยู่ในหนังสือ “จารึกสุโขทัย” ฉบับกรมศิลปากรพิมพ์ พ.ศ. 2527 เนื่องในโอกาสครบรอบ 600 ปีลายสือไท พุทธศักราช 2526

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานทั้ง 6 เรื่องเป็นตัวแทนวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่ใช้ในพิธี
กระทำสัตย์สาบาน 3 ประเภทได้แก่

1. การกระทำสัตย์สาบานของข้าราชการบริพารกับพระมหากษัตริย์ คือ โองการแข่งน้ำ
2. การกระทำสัตย์สาบานในกระบวนการยุติธรรม ในที่นี้คือ พระไอยการลักษณะพยาน
เป็นการกระทำสัตย์สาบานของบุคคลก่อนจะให้การเป็นพยานในศาล และโองการดำน้ำ โองการ
ลุยเพลิงใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม
3. การกระทำสัตย์สาบานเพื่อผลทางการเมืองระหว่างรัฐ คือ ศิลาจารึกหลักที่ 45 ปุสภ
หลาน และศิลาจารึกหลักที่ 64 หลานสบถปู

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้รับความรู้เกี่ยวกับลักษณะสำคัญทางวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในฐานะวรรณคดีที่มี
วรรณศิลป์
2. ได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและความเชื่อของคนไทยที่มีต่อการกระทำสัตย์สาบาน
3. ได้ทราบคุณค่าของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในฐานะที่มีบทบาทในการจัดระเบียบ
สังคม

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ใช้การศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร มีขั้นตอนการศึกษาวิจัยดังนี้

1. สํารวจเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมและพิธีกระทำสําคัญสาบาน
2. รวบรวมเอกสาร โดยรวบรวมตัวบทวรรณกรรมคำสําคัญสาบานและเอกสารที่เกี่ยวข้อง
3. วิเคราะห์วรรณกรรมคำสําคัญสาบานของไทย
4. สรุปผลการวิจัย และนำมาเรียบเรียงเสนอเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

1. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	ตุลาคม – ธันวาคม 2550
2. ขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล	มกราคม- พฤษภาคม 2551
3. ขั้นตอนการเรียบเรียงข้อมูลและสรุปผล	มิถุนายน- พฤศจิกายน 2551
4. ขั้นตอนการพิมพ์และเสนอเป็นรูปเล่ม	ธันวาคม2551- มีนาคม 2552
5. รวมระยะเวลาในการศึกษาทั้งหมด	1 ปี 5 เดือน

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง จำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกระทำสัตย์สาบาน
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกระทำสัตย์สาบาน

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2548) “น้ำกับบทบาทในพิธีกรรมของไทย” ให้ความรู้ว่ามีบทบาทต่อการประกอบพิธีกรรมของไทย น้ำเป็นสิ่งมงคลนำเอาความเจริญมาให้แก่ผู้ที่ได้รับและใช้น้ำนั้น น้ำมีธรรมชาติไหลจากที่สูงสู่ที่ต่ำเป็นปกติ จะไม่ไหลทวนกลับจึงใช้น้ำในการแสดงความสัตย์ที่จะสัญญาแก่กัน น้ำเป็นของเหลวที่มีคุณสมบัติพิเศษที่จะกำซาบซึมซับเข้าไปในคน สัตว์และพืชดีกว่าธาตุอื่นๆ ด้วยเหตุนี้จึงนำน้ำมาเป็นน้ำสัตย์สาบาน เพราะแทรกเข้าไปได้ทุกชุมชน น้ำจึงมีความสำคัญในการประกอบพิธีกระทำสัตย์สาบานในฐานะที่เป็นทั้งสื่อหนึ่งในพิธีกรรมและยังมีคุณสมบัติที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ที่ทำพิธีกระทำสัตย์สาบานให้ตั้งมั่นอยู่ในความสัตย์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2514) “พระราชพิธี 12 เดือน” มีเนื้อหาว่าด้วยการพระราชพิธีและการพระราชกุศลในรอบปี วรรณคดีเรื่องนี้กล่าวถึงการถือน้ำในกรุงเทพฯมี 5 ประเภท คือ พระเจ้าแผ่นดินแรกได้รับราชสมบัติอย่างหนึ่ง ถือน้ำปรกติ ผู้ที่ได้รับราชการอยู่แล้วต้องถือน้ำปีละสองครั้งคือเดือน 5 และเดือน 10 อย่างหนึ่ง ผู้ซึ่งมาแต่เมืองปัจฉิมทิศเข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภารอย่างหนึ่ง สามอย่างนี้เป็นถือน้ำอย่างเก่า ทหารซึ่งเป็นผู้ถืออาวุธอยู่เสมอ ต้องถือน้ำทุกเดือนพวกหนึ่ง และผู้ซึ่งเป็นที่ปรึกษาราชการ ต้องถือน้ำพิเศษในเวลาแรกเข้ารับตำแหน่งอีกพวกหนึ่ง วรรณคดีเรื่องนี้แสดงรายละเอียดของพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา รวมทั้งที่มา

ของพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาอย่างละเอียด โดยกล่าวว่าพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยานั้นมีที่มาจากประเทศอินเดีย อธิบายว่าเหตุที่ต้องดื่มน้ำสาบานที่เป็นน้ำชำระพระแสง เพราะพิธีนี้เป็นพิธีของกษัตริย์ที่เป็นชาตินักรบ ในเรื่องโองการแข่งน้ำนั้น พระองค์มีพระบรมราชวินิจฉัยว่า “พิเคราะห์ดูในคำโคลงแข่งน้ำนี้ไม่มีเจือปนพระพุทธศาสนาเลย เป็นของไสยศาสตร์แท้ จนน่าสงสัยว่าจะมิใช่ของที่เกิดขึ้นในครั้งพระรามาริบัติที่ 1 ซ้ำไปอีก น่ากลัวจะเปลลอคึดต่อๆ กันมาจากเมืองที่ถือไสยศาสตร์ ไม่ได้ถือพระพุทธศาสนาแต่โบราณ แต่การซึ่งจะชุบพระแสงศรสามองค์นี้ พึ่งเกิดขึ้นในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” และในพระราชพิธี 12 เดือนนี้ ยังคงกล่าวถึงวันเวลาในการถือน้ำ พระพุทธรูปในพิธีถือน้ำ บุคคลที่ต้องเข้าร่วมในพิธีถือน้ำ การแต่งกายเข้า ลำดับขั้นตอนในพิธีถือน้ำ และข้อตักเตือนในการถือน้ำอันเป็นพระราชวิจารณ์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน

จิตร ภูมิศักดิ์ (2547) “โองการแข่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา” กล่าวถึงโองการแข่งน้ำโดยละเอียด เป็นการศึกษาวิเคราะห์จากทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และนิรุกติศาสตร์ จิตร ภูมิศักดิ์เสนอว่า นัยลักษณ์ของโองการแข่งน้ำเป็นโคลงห้ามชนทกคติหรือโคลงลาว วิเคราะห์ภาษาที่ใช้ในโองการแข่งน้ำว่าเป็นคำไทยแท้แต่โบราณซึ่งคำบางคำก็เลิกใช้ไปแล้ว ยกตัวอย่างเช่น คำที่ใช้เรียกเทพและเทวดาแบบไทยๆ เช่น เรียกพระศิวะ ว่า เจ้าผาเผือกเป็นต้น และยังวิเคราะห์ถึงความคิดความเชื่อของคนไทยในสมัยโบราณ ลักษณะสังคมในโองการแข่งน้ำผ่านคำที่ใช้เรียกเทพเทวดา เช่น มีการรับเอาเทพและเทวดาของศาสนาฮินดูมาใช้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการรับเอาวัฒนธรรมฮินดูมาอยู่ในสังคม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่มีการผสมผสานระหว่างพุทธ ฮินดูและผี จิตร ภูมิศักดิ์เสนอว่าโองการแข่งน้ำเป็นคัมภีร์ที่มีมาก่อนการตั้งกรุงศรีอยุธยา เพราะปรากฏร่องรอยของการเรียกชื่อเทพเจ้า หรือ ผีต่างๆ ตามธรรมชาติ ด้วยคำเรียกง่ายๆ ซึ่งปัจจุบันไม่ใช่คำนั้นๆ แล้วเปรียบเทียบกับวรรณคดีเรื่องอื่นๆ ด้วย เช่น ลิลิตพระลอ โองการดำนํ้าลุยเพลิง ท้าวสุงท้าวเจือง และได้แสดงให้เห็นว่า ลิลิตพระลอ ท้าวสุงท้าวเจืองนั้นมีอายุใกล้เคียงกัน อาจอยู่ร่วมสมัยกันโดยเปรียบเทียบจากคำและสำนวนที่ใช้แล้วพบว่ามีความคล้ายคลึงกัน ส่วนโองการดำนํ้าและโองการลุยเพลิงนั้น จิตร ภูมิศักดิ์เสนอว่า “โองการดำนํ้าและลุยเพลิงจะเป็นของแต่งภายหลังสมัยพระเจ้ารามาริบัติหรือมีฉะนั้นก็ถูกแก้ไขดัดแปลงกันมาเสียมากแล้วตลอดเวลา 500 ปีที่ผ่านมา, เพราะเป็นโองการที่ใช้ในอกราชพิธี และจะต้องปรับปรุงถ้อยคำให้ทันสมัย ผู้ฟังจึงจะฟังรู้เรื่องแจ่มชัด จะปล่อยให้ฟังออกบ้างไม่ออกบ้างอย่างโองการแข่งน้ำพระพัทธ์ไม่ได้” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2547: 37)

โคลงฉันท์กาพย์กลอนใน วรรณพฤติ มาตราพฤติ และกาพย์สารวิลาสินี ทั้ง 3 แห่งแล้ว เห็นข้างจะเป็นโคลงฉันท์ เรียกว่า จิตรลดา” (2515: 270) และทรงจัดเรียงรูปแบบของฉันทลักษณ์ในรูปแบบใหม่ในรูปแบบฉันทลักษณ์โคลงสี่

ไมเคิล ไรท์ (2543) “โองการแข่งน้ำ” เป็นการแปลโองการแข่งน้ำเป็นภาษาอังกฤษ แปลโองการแข่งน้ำเป็นความเรียงภาษาไทย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคำเรียกชื่อเทพ ผิพื้นเมือง และกล่าวว่ากำเนิดของโองการแข่งน้ำว่าน่าจะมาจากลาว

สิทธิา พินิจภูวล (2548) “โองการแข่งน้ำไทยและขอม” เป็นการศึกษาเปรียบเทียบโองการแข่งน้ำของไทยและโองการแข่งน้ำของขอม จากการศึกษาพบว่า โองการแข่งน้ำทั้งของไทยและของขอมมีเนื้อความและเนื้อหาสาระที่เหมือนกัน ส่วนที่แตกต่างกันนั้นเป็นแต่เพียงพลความปลีกย่อย ได้แก่ ตอนต้นของข้อความในฉบับภาษาไทยขึ้นต้นด้วยการสวดและสรรเสริญเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู 3 พระองค์ แต่ในฉบับของขอมเป็นการระบุศักราช วัน เดือน ที่แน่นอนและต่อด้วยข้าราชการบริพารน้อยใหญ่ที่เข้าร่วมในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ โองการแข่งน้ำฉบับของไทยมีลักษณะที่เป็นวรรณคดีที่สูงค่ามากกว่าฉบับของขอมที่เรียบเรียงอย่างง่าย ๆ ด้วยสำนวนร้อยแก้ว ส่วนการใช้สรรพนามในโองการแข่งน้ำทั้งสองฉบับพบว่าในฉบับของไทยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 ฉบับของขอมใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 คือคำว่า “เรา” การที่ฉบับไทยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 อาจมีความมุ่งหมายครอบคลุมไปถึงเจ้าประเทศราชตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ที่อยู่ใกล้และไกลอื่นๆ ฉบับของขอมซึ่งใช้คำว่า “เรา” นั้นแสดงให้เห็นว่าข้าราชการบริพารเป็นผู้ถวายสัตย์ปฏิญาณเอง ข้อความในฉบับภาษาไทยส่วนใหญ่เป็นศัพท์โบราณเข้าใจได้ยากแต่ก็สร้างจินตนาการได้ดี ส่วนข้อความในฉบับขอมนั้นเป็นภาษาที่ชัดเจนอย่างดีแต่ยังไม่ถึงขั้นภาษาวรรณคดี

สุนทร ชุตินทรานนท์ (2522) “ลิลิตโองการแข่งน้ำและพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา” กล่าวถึงที่มาและวิธีการที่ใช้ในการแข่งของลิลิตโองการแข่งน้ำ และวิเคราะห์ถึงที่มาของคำเรียกชื่อเทพเจ้า ผิดต่างๆ โดยเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่างในการเรียกชื่อเทพเจ้า ผิดต่างๆ ระหว่างลิลิตโองการแข่งน้ำ โองการดำน้ำลุยเพลิง พระไอยการลักษณะพยาน และจารึกวัดมหาธาตุ และกล่าวถึงพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในแง่ของการสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองของพระมหากษัตริย์สมัยโบราณ โดยเป็นการตรวจสอบอำนาจของพระมหากษัตริย์ว่าข้าราชการบริพารยังมีความจงรักภักดีหรือไม่ ผู้ที่ไม่เข้าร่วมในพิธีถือน้ำสาบานนั้นถือว่ามีความผิดเป็นกบฏโทษถึงประหาร พิธีดื่มน้ำสาบานตนนั้นมีผลทำให้ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีมีความเกรงกลัวที่จะผิดคำสาบานที่จะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังนั้นพิธีดื่มน้ำสาบานตนจึงเป็นพิธีกรรมที่ควบคุม

ข้าราชการให้มีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังกล่าวถึงรายนาม 3 บทแรกของลิลิตโองการแข่งน้ำ โดยสันนิษฐานว่าไม่เกี่ยวข้องกับลิลิตโองการแข่งน้ำ แต่เป็นประกาศประชุมเทวดา ซึ่งมีลักษณะเหมือนบทประชุมเทวดาที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายๆ เรื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสัตย์สาบานและพิธีกระทำสัตย์สาบาน

ในการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีวิทยานิพนธ์ 2 เรื่องและรายงานการค้นคว้าเฉพาะบุคคล อีก 1 เรื่อง

ธัญญ์พิชา โรจนะ (2550) “พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในสังคมไทย จนถึง พ.ศ. 2475” งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เน้นการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ผลของการวิจัยพบว่า ในกระบวนการปกครองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลยุทธ์หนึ่งที่ถูกนำมาใช้คือ “การสบถสาบาน” อาทิสถาปแข่งด้วยน้ำ สิ่งที่จะทำให้การสาบานเป็นรูปธรรมได้นั้นคือ “พิธีกรรม” มาตรการคือการใช้วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ กำกับด้วยความเชื่อ ศาสนา และจริยธรรม แล้วตราขึ้นเป็นกฎหมายบังคับ โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อ ลิลิตโองการแข่งน้ำนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “สมมติราช” อันหมายถึงราชาโดยมติของคนส่วนใหญ่ และเรื่องศาสนาประกอบไปด้วยคติความเชื่อจาก 2 ศาสนา คือ พราหมณ์และพุทธ โดยมีการสอดแทรกความเป็นพุทธมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ ภาวะความเป็นรัฐ ย่อมมีพิธีกรรมเป็นเครื่องหมายอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่าพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาส่งผลต่อพระมหากษัตริย์โดยตรง มีจุดประสงค์หลักคือเพื่อหล่อหลอมให้ข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อตอกย้ำความศักดิ์สิทธิ์ของพระมหากษัตริย์อันละเมิดมิได้ เป็นการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อองค์พระประมุขสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว และเพื่อแสดงให้เห็นถึงการที่เหล่าข้าละอองธุลีพระบาทยอมนับสถานะขององค์พระมหากษัตริย์ ในฐานะศูนย์กลางทางการปกครอง

วุฒิชัย โกศลกาญจน์ (2531) “การชำระวรรณกรรมเรื่องโองการแข่งน้ำ” เป็นการศึกษาต้นฉบับโองการแข่งน้ำทั้งหมด 12 ฉบับเพื่อสืบหาที่มาและความสืบทอดของตัวบท โดยพิจารณาเนื้อหา รูปแบบของฉันทลักษณ์ คำศัพท์ และวิธีการเรียบเรียงเนื้อความ แล้วนำไปสร้างตัวบทสืบสร้างที่น่าจะใกล้เคียงกับต้นฉบับเดิมมากที่สุด ต้นฉบับที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นสมุดไทยอักษรไทย 7 ฉบับ สมุดไทยอักษรกฤณ 4 ฉบับ เอกสารที่ตีพิมพ์แล้วเป็นอักษรพิมพ์ 1 ฉบับ รวม

ทั้งสิ้น 12 ฉบับ ผลจากการตรวจสอบชำระต้นฉบับทั้งหมด พบว่าต้นฉบับอักษรไทยที่เก่าที่สุดซึ่งใช้เป็นแนวเทียบในการสร้างตัวบทสืบสร้าง คือฉบับเลขที่ 530 ซึ่งมีมาก่อนพ.ศ. 2475 ต้นฉบับนี้มีความใกล้เคียงกับฉบับเลขที่ 30 และฉบับเลขที่ 31 ต้นฉบับอักษรคฤณที่มีอายุมากที่สุดคือฉบับเลขที่ 1635 ซึ่งคัดลอกขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผลจากการวิเคราะห์ด้านฉันทลักษณ์พบว่าใช้ฉันทลักษณ์ 3 ชนิด คือ ร่ายฉันท์ โคลงฉันท์ และโคลงห้า ด้านเนื้อหาและคำศัพท์พบว่าแม้ต้นฉบับต่างๆจะมีวิธีเขียนต่างกันเป็นสองแบบ แต่เนื้อหาทุกฉบับสอดคล้องกัน ต่างกันเฉพาะอักขรวิธีปลีกย่อยเท่านั้น

วิชา สอดแสงอรุณงาม (2550) “การศึกษาคำปรารภและคำสาปแช่งที่ปรากฏในจารึกล้านนาช่วง พ.ศ. 1919 - พ.ศ. 2091” รายงานการค้นคว้าเฉพาะบุคคลนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาคำปรารภและคำสาปแช่งที่ปรากฏในจารึกล้านนาช่วง พ.ศ. 1919 - พ.ศ. 2091 เพื่อจัดจำแนกกลุ่มและวิเคราะห์ความเชื่อ แนวความคิด และบริบททางสังคมของชาวล้านนาในสมัยราชวงศ์มังราย โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากจารึกล้านนาที่ปรากฏข้อความคำปรารภและคำสาปแช่งในสมัยราชวงศ์มังราย ระหว่างปี พ.ศ.1919-2091 จำนวนทั้งสิ้น 68 หลัก กลุ่มของคำสาปแช่งจำแนกได้ 4 กลุ่ม คำสาปแช่งที่ขอให้ตกอยู่ในอบายภูมิทั้ง 4 พบมากที่สุด นอกจากนี้เป็นกลุ่มคำสาปแช่งขอให้ฉิบหายตายและได้รับทุกข์ อย่าให้รู้จักพระพุทธศาสนา และขอให้ถูกบาปอนันตริยกรรมดั่งเทวทัตจากการศึกษาพบว่าความเชื่อของชาวล้านนานั้นมีพื้นฐานเหมือนกัน คือ เรื่องของกฎแห่งกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด ชาวล้านนามีความเชื่อว่าผู้ใดที่ประกอบกรรมดี ผู้นั้นก็จะพบแต่สิ่งดีๆ และหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในที่สุด ผู้ใดที่ประกอบกรรมชั่ว ผู้นั้นก็จะพบแต่ความทุกข์ต่างๆ วณเวียนอยู่แต่ในสังสารวัฏ อบายภูมิ ไม่มีทางหลุดพ้นไปได้ ความเชื่อเหล่านี้ส่งผลให้ชาวล้านนาทำบุญทำกุศล อุทิศสิ่งของต่างๆ ให้แก่พุทธศาสนา เพื่อหวังให้ได้บรรลุนิพพาน เพื่อหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด หรือให้เกิดในสมัยของพระศรีอาริยมตไตรย เกิดบนสวรรค์หรือบนโลกมนุษย์ในชาติตระกูลที่ดี มีแต่ความสุข แต่ถ้าใครมาล่วงเกินทำลายสิ่งที่ดีตนได้อุทิศ เพื่อเป็นหนทางที่ไปเกิดในที่ดีๆ ผู้นั้นต้องได้รับโทษ คือ ตกอยู่ในอบายภูมิทั้ง 4 นรกอเวจี และได้รับทุกข์ภัยต่างๆ ให้สมกับการที่เขาได้ล่วงละเมิดและทำลายกุศลเจตนานั้น การตั้งความปรารถนาและการสาปแช่งนี้เป็นสิ่งที่คอยควบคุมคนในสังคมให้ประกอบแต่ ความดี ละเว้นจากความชั่ว ซึ่งจะทำให้สังคมมีแต่ความสุขสงบ สุข แสดงถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจ ตลอดจนการเมืองการปกครองในอาณาจักรล้านนาได้เป็นอย่างดี

จากการตรวจเอกสารพบว่า การศึกษาวรรณกรรมคำสำคัญสาบานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวรรณกรรมเรื่องโองการแข่งน้ำเพียงเรื่องเดียว และเป็นการศึกษาแยกส่วน เช่น ศึกษาเรื่องฉันทลักษณ์ ความหมายของศัพท์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี นิรุกติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ หรือมีการศึกษาตัวบทวรรณกรรมคำสำคัญสาบานเรื่องอื่นในบางแง่มุม เช่น การเรียกชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องต่างๆ เปรียบเทียบกับ แต่ไม่มีการศึกษาในภาพรวมของวรรณกรรมคำสำคัญสาบาน การศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แสดงให้เห็นภาพรวมของวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในฐานะเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งซึ่งมีบทบาทสำคัญในสังคมไทย

บทที่ 3

ความเป็นมาของพิธีกระทำสัตย์สาบาน

ความสำคัญของพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นสิ่งที่แสดงออกตามความเชื่อถือต่างๆ ตามคติและอุดมการณ์ของคนในสังคมหนึ่งๆ ในสังคมที่มีคติความเชื่อและอุดมการณ์ร่วมกันนั้นพิธีกรรมเป็นส่วนที่สำคัญในการผลักดันอุดมการณ์จนกลายเป็นค่านิยมในสังคมนั้นๆ เช่น พิธีโกนจุก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านสถานะจากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่น หรือพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่เชื่อว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเพื่อให้ปกป้องคุ้มครองลูกหลานสืบไปอีกด้วย

พิธีกรรมและศาสนานั้นเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน กล่าวคือ ตัวพิธีกรรมเป็นส่วนสนับสนุนให้แนวคิดของศาสนามีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม ดังที่ อคิน รัฟฟันน์ (2551: 94) ได้สรุปแนวคิดของคลิฟฟอร์ด เกียซ์ ไว้ว่า

...พิธีกรรมเป็นพฤติกรรมการแสดงที่สร้างความเชื่อมั่นในความคิดทางศาสนาว่าเป็นจริงอย่างนั้น และแนวทางที่ศาสนานำพาไปนั้นน่าศรัทธา ในพิธีกรรมโลกที่เป็นจริงกับโลกแห่งจินตนาการนั้นมาผสมผสานเป็นโลกเดียวกัน การปฏิบัติศาสนกิจทำให้ความเชื่อทางศาสนาปรากฏขึ้นในระนาบของมนุษย์ ในพิธีกรรม (ซึ่งเราอาจเรียกว่า “การแสดงวัฒนธรรม”) นี้ คนนอกจะได้สังเกตเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและการปฏิบัติ...

บุญลือ วันทายนต์ (2539: 17) กล่าวถึงพิธีกรรมว่า

พิธีกรรม (Ritual) เป็นเรื่องเกี่ยวกับ

ก. แบบแห่งพฤติกรรมที่วาดด้วยประเพณี กฎหมาย กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับ

ข. สำหรับมนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์ ส่วนมากจะมีความเชื่อฝังอยู่เสมอว่าพิธีกรรมนั้นเป็นแนวความคิดที่สร้างความยินดีแก่พระเจ้าโดยเฉพาะ

ค. การประพุดิผิดฝ่าฝืนนอกริตนอกรอยต่างๆจากพิธีกรรมที่กำหนดไว้ จะต้องได้รับโทษตามผลแห่งความประพุดินั้น

ง. มีการระบุขั้นตอนเกี่ยวกับการนั้นไว้ด้วย เช่น การจะประกอบพิธีกรรมอย่างไรอย่างหนึ่งควรจะทำอะไรบ้าง และเริ่มจากอะไรก่อน เป็นต้น

จากความที่ยกมาข้างต้นนั้น การประพุดิผิดนอกริตนอกรอยต่างๆจากพิธีกรรมที่กำหนดไว้ จะต้องได้รับโทษตามผลแห่งความประพุดินั้นเป็นลักษณะที่ตรงกันกับความหมายของการกระทำสัตย์สาบาน เพราะการกระทำสัตย์สาบานนั้นมุ่งที่จะให้ผู้กระทำสัตย์สาบานได้ยึดมั่นข้อสัญญาที่ตนให้ไว้

ลักษณะสำคัญของพิธีกระทำสัตย์สาบาน

การกระทำสัตย์สาบานมีความสำคัญต่อคนในแทบจะทุกชาติทุกภาษา การกระทำสัตย์สาบานนั้นเป็นพิธีกรรมที่สำคัญพิธีหนึ่งซึ่งแสดงถึงความเป็นพวกเดียวกันหรือเพื่อพิสูจน์ความจริงบางอย่างอันเป็นกระบวนการยุติธรรมกระบวนการหนึ่ง “...การสาบานนั้นมีตั้งแต่เรื่องเล็ก ไปถึงเรื่องใหญ่ ตั้งแต่การสบถสาบานปากเปล่า ไปจนถึงการสาบานอย่างเป็นทางการ นั่นคือ การสาบานที่มีพิธีกรรม” (ธัญญ์พืชา โรจนะ, 2550: 14)

คำว่าสาบาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1175) ให้ความหมายไว้ว่า

สาบาน ก. กล่าวคำปฏิญาณโดยอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นพยาน ประเพณีเดิมจะต้องคืบน้ำพระพุทธมนต์ น้ำเทพมนต์ หรือสุราผสมเลือดที่ผู้ร่วมกล่าวคำปฏิญาณกรีดให้หยดลงไปด้วย เช่น สาบานเป็นพี่น้องกัน เพื่อนร่วมสาบาน; (กฎ) กล่าวคำปฏิญาณตามลัทธิศาสนา หรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตนว่าจะให้การตามสัตย์จริง...

ส. พลายน้อย ให้ความหมายว่า

คำว่า สาบาน เป็นคำที่ใช้ต่อเมื่อมีสิ่งที่จะเป็นประจักษ์พยานหรือสิ่งของที่แลกเปลี่ยน
คัมภีร์ร่วมกัน หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นประธานอยู่ต่อหน้า เช่นในการสาบานตัวของทหาร
หรือการถือน้ำของทหารและข้าราชการในสมัยโบราณ

(ส. พลายน้อย, 2512: 372)

พิธีกระทำสัตย์สาบานเป็นพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์พิธีกรรมหนึ่ง เพราะเป็นการทำ
สัตย์ภายใต้เงื่อนไขซึ่งต้องอาศัยความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นสื่อที่ทำให้การสาบานนั้นๆ มี
ความน่าเชื่อถือ การทำสัตย์ของคนในสมัยก่อนนั้นไม่ได้มีลายลักษณ์ไว้แน่นอนว่าถ้าหากมีการ
ละเมิดข้อสัตย์จะได้รับความอย่างไร หรือไม่ได้มีตัวบทกฎหมายใดที่ระบุโทษของการละเมิดสัตย์
สัตย์ การทำสัตย์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์จึงส่งผลต่อจิตใจของผู้ที่กระทำสัตย์สาบานนั้นๆ ได้เป็น
อย่างดี

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าพิธีกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมของแนวคิดทางศาสนา ฉะนั้น
พิธีกรรมกระทำสัตย์สาบานจึงผูกติดอยู่กับแนวคิดทางศาสนาอย่างแยกไม่ออก อकिन รพีพัฒน์
(2551: 101) สรุปแนวคิดของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องศาสนาและพิธีกรรมไว้อย่าง
น่าสนใจว่า

...ศาสนาทุกศาสนาสั่งสอนหน้าที่การประพฤติตนของปัจเจกชนและหมู่คณะ การที่คน
รู้สึกว่าจะอะไรเป็นสิ่งที่ “ควร” กระทำนั้น สืบมาจากความรู้ว่า “ความจริง” เป็นเช่นไร ใน
ปัจจุบัน ศีลธรรม จริยธรรมและความงาม ซึ่งเป็นค่านิยมของสังคมนั้น เราเรียกกันว่า
“ethos” คือ คุณสมบัติความดีงามของสังคม ส่วนด้านที่เกี่ยวกับการรับรู้ว่าสิ่งรอบตัวนั้น
เป็นอย่างไร สภาพการดำรงชีวิตเป็นอย่างไรนั้น เราเรียกว่า “โลกทัศน์” ศาสนาและ
พิธีกรรมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทำให้คนรู้สึกว่า ศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมนั้นเหมาะสม
มีเหตุผลในสภาพของสิ่งแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติ (โลกทัศน์) เป็นความสัมพันธ์
ทางความหมาย..

พิธีกระทำสัตย์สาบานจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมและสิ่งที่
“ควร” กระทำเมื่อบุคคลได้กระทำสัตย์สาบานภายใต้พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์อย่างมีเหตุผล
ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ถึงผลของการกระทำสัตย์สาบานก็ตาม แต่ภายใต้พิธีกรรมอัน

ศักดิ์สิทธิ์และแผ่ไปด้วยสัญลักษณ์ของความหมายทางศาสนาก่อทำให้บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีเกิดความเกรงกลัวที่จะโกหกหรือละเมิดคำสัญญานั้นๆ ในภายหลัง

นอกจากนี้พิธีกระทำสัตย์สาบานยังสะท้อน “โลกทัศน์” ของคนในสมัยหนึ่งได้อย่างชัดเจน ดังที่กล่าวว่าเป็น “คุณสมบัติความดีงามของสังคม” (อกิน รพีพัฒน์, 2551: 101) ส่วนด้านที่เกี่ยวกับการรับรู้ว่าสิ่งรอบตัวนั้นเป็นอย่างไร สภาพการดำรงชีวิตเป็นอย่างไรนั้น เราเรียกว่า “โลกทัศน์” ในเนื้อหาของตัวบทที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานสะท้อนคุณสมบัติความดีงามของสังคม และการรับรู้สิ่งรอบตัวเอาไว้อย่างชัดเจน เช่นบอกว่า การกล่าวเท็จหรือการละเมิดสัญญาที่ตนได้ให้ไว้ในพิธีนั้นเป็นสิ่งที่ “ไม่ควร” และถ้าหากยังกล่าวเท็จหรือละเมิดสัญญาแล้วจะต้องได้รับการลงโทษอย่างไรบ้าง หรือบอกว่าการพูดความจริงและปฏิบัติตามข้อสัญญาที่ตนได้ให้ไว้อย่างเคร่งครัดแล้วเป็นสิ่งที่ “ควร” และจะได้รับผลตอบแทนที่ดีอย่างไรบ้าง

การประกอบพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้พิธีกระทำสัตย์สาบานมีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะการประกอบพิธีกรรมเป็นส่วนที่ทำให้เป้าหมายในการกระทำสัตย์สาบานบรรลุผล โดยผ่านสื่อกลางซึ่งเป็นสัญลักษณ์บางอย่างที่ผู้คนในสังคมนั้นๆ มีความเข้าใจร่วมกัน ตัวอย่างที่ชัดเจนและพบได้ในแทบจะทุกชาติก็คือ การใช้น้ำเป็นสื่อกลางในการสาบาน จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2548: 2) กล่าวว่า “น้ำมีธรรมชาติไหลจากที่สูงสู่ที่ต่ำเป็นปกติ จะไม่ไหลทวนกลับจึงใช้น้ำในการแสดงความสัตย์ที่จะสัญญาแก่กัน” คุณสมบัติของน้ำที่ไหลไปทางเดียวตรงกับคำสัตย์ที่เมื่อกล่าวออกไปแล้วไม่ควรเปลี่ยนเป็นคำอื่น

พิธีกระทำสัตย์สาบานมีจุดประสงค์ที่สำคัญ คือ ต้องการความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจกัน ผู้ที่ต้องการความเชื่อมั่นเช่น คนต่างฐานะกัน ได้แก่ พระมหากษัตริย์กับข้าราชการ ดังที่ปรากฏในโองการแข่งน้ำ ผู้อยู่ในฐานะเสมอกัน ดังในศิลาจารึกปู่สบลานและศิลาจารึกหลานสบลาน ผู้ที่ต้องการความซื่อตรง ดังในพระไอยการลักษณะพยาน และผู้ที่ต้องการพิสูจน์ความจริงซึ่งอยู่ในลักษณะพิสูจน์คำนำลุลยเพลิง

พิธีกระทำสัตย์สาบานสะท้อนค่านิยม อุดมคติและโลกทัศน์ของคนโบราณไว้ได้อย่างชัดเจนเพราะพิธีมีความศักดิ์สิทธิ์ บทลงโทษทางใจที่กล่าวไว้ในตัวบทของการกระทำสัตย์นั้นมีผลให้ผู้ผิดสัญญายอมรับในผลของการกระทำของตน สิ่งที่ทำให้พิธีกระทำสัตย์สาบานมีความศักดิ์สิทธิ์นั้นก็คือตัวบทและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดทางด้านศาสนา การอ้างอิงพยานที่ศักดิ์สิทธิ์ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีเกิดความหวาดกลัวและทำตามคำสัตย์ที่ให้ไว้

ผู้คนที่พึงพิงพระศาสนาจะมีความคิดและความเชื่อผูกติดอยู่กับเรื่องทางศาสนา มากกว่าผู้คนที่มีความคิดแบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้นการนำเอาคติความเชื่อทางศาสนามาใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานจึงส่งผลกระทบทางจิตใจโดยตรงต่อผู้ที่เข้าร่วมในพิธีกระทำสัตย์สาบานนั้นๆ

องค์ประกอบของพิธีกระทำสัตย์สาบาน

องค์ประกอบของพิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พิธีกรรมมีความสมบูรณ์ เป็นกระบวนการที่ทำให้พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และสัมฤทธิ์ผล องค์ประกอบของการกระทำสัตย์สาบานมีดังต่อไปนี้

1. **สถานที่** เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน เช่น พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ในสมัยอยุธยากระทำที่พระอุโบสถวัดพระศรีสรรเพชญ์ ในสมัยรัตนโกสินทร์กระทำที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
2. **ผู้ประกอบพิธี** เป็นผู้รู้หรือผู้ดำเนินการตามขั้นตอนในพิธี เช่น ในการพิสูจน์ดำเนินาถุยเพลิงมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี ในกระบวนการสืบพยานมีตุลาการเป็นผู้ประกอบพิธีด้วยการอ่านคำสาบาน
3. **ผู้ร่วมพิธี** ได้แก่ ผู้ที่สาบานหรือคู่สาบาน มีทั้งการสาบานแบบทางเดียว เช่น ข้าราชการต่อพระมหากษัตริย์ หรือการสาบานแบบสองทาง เช่น ระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือระหว่างรัฐกับรัฐ
4. **องค์พยาน** หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนในสังคมนั้นๆ หรือ มีความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมในพิธีกระทำสัตย์สาบานในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งนับถือร่วมกัน
5. **เครื่องประกอบพิธี** ได้แก่ อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธี เป็นต้นว่า น้ำ ไฟ พระแสง เครื่องแต่งกาย เครื่องกระยาหาร ฯลฯ

6. **ตัวบท** ตัวบทในพิธีกระทำสัตย์สาบานเป็นสิ่งที่รวบรวมทั้งเงื่อนไขและวัตถุประสงค์องค์พยาน การลงโทษและให้พร เนื้อหาในตัวบทที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานมีภาษาที่ชัดเจนและเลือกสรรคำเป็นอย่างดี

องค์ประกอบของพิธีกระทำสัตย์สาบานมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเกรงกลัวที่จะคิดคดทรยศหรือไม่ปฏิบัติตามคำสัตย์สาบาน พิธีกระทำสัตย์สาบานมีระบบและขั้นตอนที่ควบคุมด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อต่างๆ ของคนในสังคม ดังนั้นกล่าวได้ว่าองค์ประกอบที่มีระเบียบแบบแผนนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับพิธีกระทำสัตย์สาบาน เพราะทำให้มั่นใจได้ว่าการกระทำสัตย์สาบานนั้นสัมฤทธิ์ผล

การกระทำสัตย์สาบานในประเทศต่างๆ

พฤติกรรมของการกระทำสัตย์สาบานนั้นเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั่วไป ซึ่งอาจจะไม่จำเป็นต้องมีแบบแผนที่เคร่งครัดเสมอไป การสาบานนั้นมีอยู่ในแทบทุกกลุ่มชน แต่พิธีกรรมในการกระทำสัตย์สาบานที่มีแบบแผนปฏิบัติแน่นอนนั้นถือเป็นเรื่องพิเศษ สะท้อนให้เห็นถึงการรับเอาแบบแผนทางวัฒนธรรมอื่นมาผสมเข้ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชนท้องถิ่น ดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2548: 121) กล่าวว่า “พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการสัตย์สาบานอย่างซับซ้อนถือเป็นเรื่องพิเศษ และคงจะเกี่ยวข้องกับพิธีพราหมณ์จากชมพูทวีปเข้ามาผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตของชนเผ่าเหล่ากออันสืบมาแต่ยุคดั้งเดิม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองการปกครองระดับอาณาจักร”

การกระทำสัตย์สาบานพบได้ในทุกชาติทุกภาษา แต่ในเรื่องวิธีการมีความแตกต่างไปตามสังคมวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ วิธีหรือพิธีกรรมในการสาบานเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเลื่อมใส เพราะการสาบานนั้น ส. พลายน้อย (2512: 372) กล่าวว่า “มีสิ่งที่จะเป็นพยานหรือสิ่งของที่แลกเปลี่ยนคัมภีร์ร่วมกัน หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นประธานอยู่ต่อหน้า... การสาบานจึงเป็นเรื่องที่น่าเลื่อมใส” หลักฐานเรื่องการสาบานที่เก่าที่สุดคือ ในสมัยโรมันมีการสาบานในวิหารแห่งเทพจูปีเตอร์ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Oath>) ในสมัยกลางมีความเชื่อว่ารูปสลักหินอ่อนใบหน้าเทพแห่งป่าเขาของพวกโรมันชื่อ “โฟน” (Faun) ซึ่งมีลำตัวท่อนบนรวมทั้งใบหน้าเหมือนมนุษย์ แต่มีขาและหูเหมือนแพะเช่นเดียวกับลำตัวท่อนล่าง เป็นเครื่องจับเท็จ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาเอามือเหย่เข้าไปในปาก ถ้าโกหกมันจะจับมือผู้นั้น รูปสลักชิ้นนี้ชื่อว่า “ปากแห่งความจริง (La bocca della verità)” (กุลวดี มกรภิรมย์, 2551: 73)

ในประเทศอังกฤษในสมัยกลาง มีการกระทำสัตย์สาบานซึ่งเรียกว่า “Act of fealty” ผู้ที่ถือครองที่ดินโดยทำหน้าที่รับตอบแทนต้องกระทำสัตย์สาบาน โดยเอามือวางบนพระคัมภีร์ไบเบิล แล้วกล่าวว่า “ขอท่านผู้เป็นนายของข้าจงฟัง ข้าจะเชื่อตรงต่อท่านและจะรักษาสัตย์เพื่อที่ดินอันข้าได้ถือจากท่าน และข้าจะฟังกระทำทุกประการ ขอพระผู้เป็นเจ้าและนักรบผู้ทั้งหลายจงช่วยข้า” (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2548: 50)

ในสมัยกลางอีกเช่นกันในประเทศฝรั่งเศสปรากฏการกระทำสัตย์สาบาน อยู่ในเอกสารที่มีชื่อว่า คำสัตย์สาบานแห่งสตราสบูร์ก (les serments de Strasbourg) ซึ่งเป็นเอกสารที่ใช้ “อ่านเพื่อกระทำพิธีสัตย์สาบานเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 842” (ลีทรา พินิจภูวดล, 2524: 17) เอกสารดังกล่าวเป็นการกระทำสัตย์สาบานระหว่าง พระเจ้าหลุยส์ แห่งเยอรมัน (Louis the German) กับพระเจ้าชาลส์แห่งฝรั่งเศส (Charles the France) ที่มาของคำสัตย์สาบานแห่งสตราสบูร์กนี้ ลีทรา พินิจภูวดล (2524: 17) กล่าวว่า

...กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ทรงปรารถนาจะต่อต้านอิทธิพลของพระเจ้าโลแตร์ (Lothair) ซึ่งเป็นจักรพรรดิ ณ กรุงโรม อันที่จริงกษัตริย์ทั้งสามพระองค์นี้ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าหลุยส์ เดอะ ปิเยอ (Louis the Pieux) ซึ่งอ่อนแอ ดังนั้นราชโอรสทั้งสามจึงแย่งอำนาจกัน คำสัตย์สาบานนี้กระทำขึ้นที่เมืองสตราสบูร์กอันเป็นเมืองพรมแดนต่อเขตประเทศฝรั่งเศสและเยอรมันนี้ พระราชพิธีสัตย์สาบานนี้กระทำกันต่อหน้ากองทหารเยอรมันและฝรั่งเศส ดังนั้นคำสัตย์สาบานจึงเขียนขึ้นเป็นสองภาษา

ส่วนประเทศต่างๆในเอเชีย พบว่ามีหลักฐานเรื่องการกระทำสัตย์สาบานอยู่หลายประเทศด้วยกัน จะแสดงตัวอย่างให้เห็นดังต่อไปนี้

จีน

พิธีสาบานตามธรรมเนียมของจีนมีอยู่ในเรื่องสามก๊ก ตอนที่เล่าปี่ กวนอู และเตียวหุยมีความคิดที่จะอาสาออกปราบกบฏโจร โภคผัวเหลือง จึงชวนกันไปที่สวนท้อหลังบ้านของเตียวหุย เพื่อกระทำสัตย์สาบานเป็นพี่น้องกันมีใจความว่า

วันรุ่งขึ้นเมื่อจัดหาวัวดำและม้าขาวของชนไหวต่างๆ ไว้พร้อมสรรพแล้ว บุคคลทั้งสาม จึงจัดรูปหอมแล้วกระทำพิธีสังเวทเพชดาฟ้าดิน พลังกัมสิทธิ์ะกล่าวคำสาบานว่า “ข้าพเจ้าเล่าปี กวนอู และเตียวหุย มาตราว่าจะต่างแซ่ แต่เราขอเป็นพี่น้องกัน เราจะร่วมชีวิตจิตใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันจนชีวิตหาไม่ เราจะไม่ทอดทิ้งกันในยามยาก เราจะช่วยเหลือกันในยามมีภัย เราจะช่วยกันดับขุเคเหี้ยมของบ้านเมืองให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข เราไม่อธิษฐานขอให้เราต้องเกิดวันเดือนปีเดียวกัน แต่อธิษฐานขอให้เราตายร่วมวันเดือนปีเดียวกันเถิด น้ำใจอันซื่อสัตย์สุจริตทั้งนี้ ขอทวยเทพดาฟ้าดินจงเป็นทพพิธาน ถ้าเราละเมิดคำสาบานไซ้ ขอเทพดาฟ้าดินและมนุษย์จงสังหารผลาญชีวิตเราเถิด

(วรรณไว พัทธโนทัย, 2544: 8)

พิธีสาบานของจีนยังมีอีกอย่างหนึ่งคือ “ตัดคอไก่ เอาโลหิตไก่ปนกับน้ำแฉกให้ดื่มทุกคน หมายความว่า หากใครไม่มีความสัตย์ก็ให้ตายเยี่ยงไก่ที่คอขาดนั้นเถิด” (ส. พลายน้อย, 2544: 355) พิธีสาบานของจีนมีการนำสัตว์ต่าง ๆ มาสังเวท เช่น ม้าขาว กระบือดำ ไก่ และยังมีรูปเขียนสำหรับบูชาเทวดาด้วย

อินเดีย

การกระทำสัตย์สาบานในประเทศอินเดียแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การกระทำสัตย์สาบานในการศึกสงครามและการกระทำสัตย์สาบานเนื่องในพระราชพิธี

การกระทำสัตย์ในการศึกสงครามของอินเดียพบอยู่ในหนังสือ “พิชัยสงครามอินดูโบราณ” (ยิ. อี. เฮอร์นี, 2548: 89) ในตอนที่ว่าด้วยพิธีของทหารอินดูโบราณคือ “พิธีสนานยาตรา” กล่าวถึง การกระทำสัตย์สาบานในการทหารและการสงครามว่า

และในทุกวันนี้ ยังมีธรรมเนียมคล้ายๆ กันกับธรรมเนียมที่กล่าวมานี้ ยังใช้อยู่หลาย ตำบลในเมืองราชมหัล เป็นต้น ชาวเมืองนี้เมื่อจะให้คนผู้ใดสาบาน ก็หยิบเกลือน้อยหนึ่ง วางบนใบดาบ ผู้ที่เป็นนายให้สาบานจึงกล่าวคำแข่งว่า “ถ้าท่านกล่าวคำเท็จ หรือประพฤติทุจริตผิดจากคำสาบาน จึ่งให้ดาบเช่นนี้ล้างผลาญชีวิตของท่านเถิด”

จากนั้นผู้เป็นนายให้สาบาน จึงหยดน้ำที่เกลือให้ละลาย แล้วกบิวดาบให้ผู้สาบานกินน้ำที่ละลายเหลือนับิวดาบนั้น นอกจากนี้ยังกล่าวต่อไปว่า

และยังมีวิธีการสาบานคล้ายๆ กันกับธรรมเนียมนี้่ออย่างหนึ่ง คือปักลูกศรลงที่พื้นดินให้ปลายไขว้กัน แล้วเอาเกลื่อน้อยหนึ่งวางที่ระหว่างไขว้ลูกศร จึงให้ผู้สาบานวางมือบนลูกศร แล้วกล่าวคำสาบานว่า “ถ้าผู้้นล่งคำปญญาสาบานแล้ว ก็ให้ลูกศรเช่นนี้ล่งผลาญชีวิตผู้้น”

จะเห็นได้ว่า การสาบานในการศึกสงครามของอินเดียนั้นอาจจะเป็นต้นแบบให้แก่พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาซึ่งก็เป็นการสาบานโดยการดื่มน้ำที่ล่งจากอาวรุเหมือนกัน ตรงกับพระบรมราชวินิจฉัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในหนังสือ “พระราชพิธีสิบสองเดือน” (2542: 176) ที่ว่า “ลัทธิที่ใช้น้ำล่งอาวรุเป็นน้ำสาบานนี้ ต้นแรกจะเกิดขึ้นด้วยการทหาร เป็นพิธีของจัตุยกษัตริย์ที่นับว่าเป็นชาติทหารในจำพวกที่หนึ่งของชาติ ซึ่งแบ่งกันอยู่ในประเทศอินเดีย”

การกระทำสัตย์ในอินเดียอีกประเภทหนึ่งคือ การกระทำสัตย์สาบานเนื่องในการพระราชพิธี พระราชพิธีดังกล่าวคือ “พิธีราชสุยะ” ซึ่งเป็นพิธีราชาภิเษกของกษัตริย์อินเดีย พิธีราชสุยะนี้ Basharm (1974 อ้างใน ธัญญพิชา โรจนะ, 2550: 22) อธิบายว่า

จะกระทำเป็นชุดๆ นานกว่า 1 ปี ในการประกอบพิธี พระมหากษัตริย์จะได้รับการบ่งชี้ว่าเป็นพระอินทร์ พระมหากษัตริย์คือผู้เสียสละ เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากพระประชาบดี ทรงขึ้นบันได 3 ขั้นที่ปูด้วยหนังสือ แล้วจะได้รับการยอมรับจากพระวิษณุ ผู้เป็นใหญ่เหนือโลกและสวรรค์

พิธีราชาภิเษกหรือพิธีราชสุยะของกษัตริย์อินเดีย “มีความสำคัญในด้านการเมือง ศาสนา และกฎหมาย” (คณั โขโยธา, 2527: 89) เพราะเป็นการครองบัลลังก์โดยที่ต้องผ่านข้อตกลงของรัฐมนตรีและอำมาตย์ ซึ่งหมายความว่า กษัตริย์ต้องเป็นที่ยอมรับจากประชาชน คณะรัฐมนตรีและอำมาตย์ในการบริหารประเทศ

ในอินเดียนั้นวรรณะกษัตริย์เป็นวรรณะที่ต้องถืออาวุธและสู้รบเพื่อปกป้องบ้านเมืองอยู่เสมอๆ ดังนั้นผู้ที่อยู่ในวรรณะกษัตริย์จึงได้ชื่อว่าเป็นขัตติยะ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2542: 178) ทรงอธิบายเรื่องขัตติยะว่า เป็นชื่อของตระกูลหนึ่งซึ่งมีหน้าที่สู้รบปกป้องผู้คนในบ้านเมืองของตนจึงได้รับการยอมรับให้เป็นพระราชหรือพระเจ้าแผ่นดิน คนในตระกูลดังกล่าวก็ได้เป็นพระราชมามากกว่าตระกูลอื่น ดังนั้นพิธีราชาภิเษกของกษัตริย์อินเดียจึงเป็นการลงมติของมหาชนและคณะผู้บริหารประเทศร่วมกัน ในการให้ตระกูลขัตติยะขึ้นครองราชบัลลังก์ กษัตริย์ที่ได้รับการราชาภิเษกจึงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีอำนาจโดยสมบูรณ์และมีความชอบธรรม

ในพิธีราชสุยะ กษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นหัวหน้าการปกครองแบบมหาชนรัฐเรียกว่า “คณปติ” (คณัย ไชยโยธา, 2527: 47) ในเวลาที่จะทรงขึ้นครองบัลลังก์นั้น พระองค์ต้องกระทำสัตย์สาบานในวันราชาภิเษกว่า

ขอให้บรรดาพสกนิกรทั้งหลายจงเลือกองค์พระประมุขของตนเองและขอให้อาณาจักร
จงเป็นของพระองค์ตลอดไป คำปฏิญาณของพระองค์ต่อหน้าพสกนิกรมีต่อไปว่า
“ขอให้ชีวิตของข้าพเจ้าและพระญาติวงศ์จงพินาศไป หากข้าพเจ้าปฏิบัติราชกิจขัดกับสิ่งที่
ท่านทั้งหลายพึงปรารถนา”

การกระทำสัตย์สาบานของอินเดียนั้นปรากฏว่าเป็นต้นแบบให้แก่การกระทำสัตย์สาบานในประเทศต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียโดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น เขมร มลายู ไทย เป็นต้น และแต่ละประเทศก็นำมาปรับปรุงเพื่อให้เข้ากับความคิดความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป

เขมร

การกระทำสัตย์สาบานในประเทศเขมรปรากฏหลักฐานอยู่ในบันทึกของโจวต้า กวานซึ่งเดินทางไปยังเขมรกับราชทูตของพระเจ้าเจวิงจงแห่งราชวงศ์หังวนในพ.ศ. 1838 บันทึกนี้กล่าวถึงการพิจารณาคติความว่า

ผู้ใดจับขโมยได้ก็มีสิทธิลงโทษกักขังและโบยตี ยังมีอีกอย่างหนึ่งซึ่งนำเอามาใช้ได้ กล่าวคือ ถ้าสิ่งของผู้ใดหาย สงสัยว่าคนนั้นคนนี้จะเป็นผู้ลักเอาไปและผู้นั้นไม่ยอมรับสารภาพ เขาก็จะเขี่ยน้ำมันในหม้อให้ร้อน แล้วบังคับให้ผู้นั้นเอามือจุ่มลงไป ถ้าหากลักขโมยสิ่งของไปมือก็จะไหม้พอง มิฉะนั้นแล้วทั้งมือทั้งเนื้อทั้งหนังก็จะอยู่ดังเดิม กล่าวได้ว่า ชาวปาเลออนก็มีกฎระเบียบอย่างนี้แหละ

อนึ่ง ในกรณีที่คนสองคนมีคดีพิพาทกัน ไม่ทราบว่าเป็นฝ่ายใดฝ่ายตรงฝ่ายใดคด ทางฟากตรงข้ามกับพระราชวังมีปราสาทหินย่อมๆ อยู่ 12 หลัง ให้คู่พิพาทเข้าไปนั่งในปราสาทคนละหลัง ข้างนอกให้ญาติของทั้งสองฝ่ายคอยเฝ้าระวังซึ่งกันและกัน ทั้งคู่จะนั่งอยู่ในปราสาทวันสองวัน หรือสามสี่วัน ผู้ที่ป็นฝ่ายผิดเมื่อออกจากปราสาท บ้างก็เนื้อตัวเป็นฝีพุพอง บ้างก็มีการทำนองไขตัวร้อน ผู้ที่เป็นฝ่ายถูกก็จะไม่เป็นอะไรเลยแม้แต่่น้อย การที่เอาวิธีการนี้มาใช้ตัดสินชี้ขาดความคดและความซื่อตรงนั้นเรียกว่า “คดีพิพาทแห่งสรวงสวรรค์” ทั้งนี้เนื่องจากผืนแผ่นดินของเขานั้นศักดิ์สิทธิ์จึงได้เป็นเช่นนั้น

(เฉลิม ขงบุญเกิด, 2543: 28)

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานเรื่องการกระทำสัตย์สาบานอยู่ในจารึกบนกรอบประตูศิลาของโบราณสถานพิมานอากาศซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกันกับพระราชวังหลวงในเมืองนครธม จารึกดังกล่าวเป็นจารึกคำสาบานของพวกข้าราชการที่เรียกว่า “พระตำราจ” (วร ตมฺรจ) ได้ถวายสัตย์ต่อพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 5) กล่าวว่า

พิธีนั้น เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “กั๊ดไคถวายอายุ” ซึ่งแปลว่า เชือดแขนถวายชีวิต. เข้าใจว่าคงจะเป็นพิธีเชือดแขนเอาเลือดหยดลงไปในถ้วยเหล้าแล้วดื่มสาบานกันหรืออะไรทำนองนั้น (พิธีสาบานของฮินดูหรือพราหมณ์ ใช้น้ำโสมหรือเหล้า เรียกว่า สตุยปาน แปลว่า น้ำสตัยสาบาล)

คำสาบานที่อยู่ในจารึกดังกล่าวนี้ จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 460-461) ได้แปลจาก Collection de textes et documents sur l'Indochine III, Inscriptions du Cambodge, editée et traduites par G. Cœdes Vol. III. Paris, E. De Boccard, 1951, p. 295-210 ไว้ดังนี้

933 ศก ขึ้น 9 ค่ำ เดือน ภัทรบท (เดือน 10) อาทิตยวาร ต่อไปนี้คือพัทธประวัติขญา พวกเรา
 ทั้งหมดนี้ ผู้รับราชการฝ่ายตำรวจชั้นเอก (หรือโท, ตรีนี, จัตุวาร) ซึ่งเวลาที่สบโอกาสานนี้
 ได้ตัด(เชือด) มือและถวายชีวิต เพื่อแสดงความภักดีอันบริสุทธิ์ของพวกเราที่มีต่อ (ใต้ฝ่า
 ละองค์) รุธิพระบาทกมรเตงก้าตวนอัญศรีสุรยวรมเทวะผู้เสวยพระธรรมราชย์ ณ ปี 924,
 ณ เบื้องหน้าพระเพลิง พระรัตนะและพราหมณาจารย์, เราจักไม่บังคมพระเจ้าแผ่นดินอื่น
 เลย จักไม่เป็นศัตรูและไม่เข้าร่วมศัตรู ไม่กระทำการทรยศคดโกงด้วยประการทั้งปวง
 การกระทำทุกอย่างที่เป็นผลแก่การภักดีต่อรุธิพระบาทกมรเตงก้าตวนอัญศรีสุรยวรม
 เทวะ พวกเราจักขอปฏิบัติด้วยความเอาใจใส่จดจ่อ แม้นมีการสงครามเกิดขึ้น เราจะพร้อม
 ใจร่วมรบโดยสุดหัวใจ ไม่เสียดายชีวิต (คำเดิมว่าไม่สงวนอายุ) ทั้งนี้ เพราะความภักดี
 และจะไม่ยอมหนีจากการรบเป็นอันขาด แม้นว่าเราจะตายลงด้วยโรคภัยไข้เจ็บในระหว่าง
 สงครามก็ดี เราก็จักยังได้รับผลรางวัลในฐานะเป็นผู้สวามิภักดิ์ต่อเจ้านาย แม้นด้วยชีวิตของเรา
 นี้ก็อาจถวายเป็นพลีต่อพระราชกรณียกิจ เมื่อเวลาที่จักต้องตายเพื่อรับใช้พระเจ้าอยู่หัวมาถึง เรา
 ก็ยินดีจะตายตามหน้าที่ มาตราแม้นมีพระราชกรณียกิจซึ่งสมเด็จพระผู้เป็นเจ้ารับสั่งใช้เราไปยัง
 ดินแดนอันแสนไกลเพราะเกิดมีเหตุการณ์อันสืบทราบได้ขึ้นมา เราจะแสวงหาสืบค้นจนได้
 รายละเอียดและรักษาไว้ซึ่งพัทธประวัติขญาของเราแต่ละคนเป็นอย่างดี ถ้าแม้ว่าในหมู่พวก
 เราทั้งหมดนี้มีผู้ใดผู้หนึ่งไม่กระทำตามพัทธประวัติขญาดังกล่าวนี้อแล้ว ขอให้สมเด็จพระผู้เป็น
 เจ้าผู้เสวยพระธรรมราชย์ในภายหน้าต่อไป จงลงพระราชภัยแก่มันเป็นอนุเคราะห์ประการแม้ว่า
 ในหมู่พวกเรานี้เกิดมีผู้คิดคดทรยศต่อคำปฏิญาณนี้แล้วไซ้ ขอให้มันจงตกลงสู่รกรทั้ง
 32 ขุมทุกคนไป และทรมานอยู่จวบจนกว่าพระอาทิตย์และพระจันทร์สูญสลายไปจากโลก
 ถ้าแม้นว่าเราทั้งปวงกระทำตามพัทธประวัติขญาอย่างบริสุทธิ์ถูกต้องแล้วไซ้ ขอพระเจ้าผู้เป็น
 ใหญ่เหนือแผ่นดิน (กษัตริย์) จงแผ่พระบุญญาบารมีปกป้องพระบริบาลประเทศบ้านเมือง
 ของเราให้สมบูรณ์พูนสุขพร้อมหน้าทั้งญาติพี่น้องโคตรวงศ์ เพราะเหตุที่เราสวามิภักดิ์ต่อ
 รุธิพระบาทกมรเตงก้าตวนอัญศรีสุรยวรมเทวะ ผู้เสวยพระธรรมราชย์ ณ ปี 924 ขอผล
 แห่งความสวามิภักดิ์ของเรานี้จงส่งเราทั้งหมดจากโลกนี้ไปสู่โลก หน้าด้วยเทอญ ฯ

สังเกตได้ว่าในคำสาบานนี้มีคำว่า “พัทธประวัติขญา” จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 460) แปล
 ความหมายไว้ว่า “คำปฏิญาณอันผูกมัด” ถอดออกจากศัพท์สองคำได้แก่คำว่า พัทธ แปลว่า ผูกมัด
 และคำว่า ประวัติขญา แปลว่า ปฏิญาณหรือสาบาน นักวิชาการหลายคนจึงเชื่อว่าเป็นต้นแบบของ
 พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เนื่องจากคำว่า “น้ำพระพิท” ในกฎมนเทียรบาลซึ่งหมายถึง
 น้ำสาบานนั้นตรงกับคำว่า พัทธ หรือ พระพิท ตามแบบที่เขมรโบราณใช้

มลายู

ในมลายูนั้พบหลักฐานว่ามีการกระทำสัตย์สาบานอยู่ในจารึกทั้งหมด 4 หลักซึ่งเป็นจารึกที่อยู่ในเกาะสุมาตราได้ ประกอบด้วย

จารึกโกตาร์ กาปุรี* ปี พ.ศ. 1229 พบที่เกาะบังกา

จารึกการัง บราห์มี พบที่จัมปี

จารึกปาลาสเสมหะ พบที่ลำพุงใต้

จารึกตะลากะ บาตุ** พบที่เมืองปาเล็มบัง

จารึก 3 หลักแรกนั้นเกิดจากการปราบปรามประชาชนใน พ.ศ. 1229 ตามทฤษฎีของ ดร. โชกโมโน (ม.ป.ป. อ้างใน ม.จ. จันทรจิรายุ รัชนี, 2546: 68) กล่าวว่า

หลังจากที่ศรีวิชัยยึดได้ปาเล็มบังในปี พ.ศ. 1225 ท่านดาปุนดาชัยศรีษนาศ ได้สร้างสวนศรีเกษตรขึ้นเพื่อล่อใจประชาชนให้อยู่ในความสงบ (จารึกตาสังตุโว พ.ศ. 1227) สวนนี้ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของเมืองปาเล็มบัง แต่ประชาชนมิได้ยอมอยู่ในความสงบ จึงต้องมีการปราบปรามกันขึ้นในปี พ.ศ. 1229

เนื้อหาของจารึกทั้ง 3 หลักกล่าวถึงการสาปแช่ง “ราษฎรกบฏ... ร่วมมือกับกบฏ เป็นสายให้พวกกบฏ ขอมรับพวกกบฏ ไม่เคารพ ไม่ยอมจำนน และไม่ยอมจงรักภักดีต่อข้าและต่อผู้ซึ่งข้ามอบหมายตำแหน่งดาตุให้ราษฎรเช่นนี้” (ม.จ. จันทรจิรายุ รัชนี, 2546: 72) ผลของการไม่จงรักภักดีและอยู่ฝ่ายเดียวกับกบฏนั้นผู้สาปแช่งได้กล่าวว่า

...ขอให้การกระทำชั่วทุกสิ่งของพวกมัน (เช่น) การทำให้จิตใจของราษฎรวุ่นวาย ทำให้คนเจ็บป่วย ทำให้วิกลจริต ใช้คาถาอาคม ยาพิษ การจ้างวางยาพิษ อุปาตและดุพะกัญชา

* แปลโดย นิรมล ศรีกิจการ ใน จันทรจิรายุ รัชนี, ม.จ. 2542. อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เม็ดทราย

** อธิบายและแปลโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ ใน จันทรจิรายุ รัชนี, ม.จ. 2542. อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เม็ดทราย

สทมนัด เสน่ห์ยาแฝด สะกดจิตผู้อื่น (การกระทำเหล่านี้) จงอย่าสำเร็จและจงกลับคืนไปยัง
ผู้ที่มิมลทินแห่งพฤติกรรมชั่วเหล่านั้น...

(ม.จ. จันทร์จิรายุ รัชนี้, 2546: 72)

ส่วนคนที่ไม่ได้เข้าข้างกบฏหรือมีความจงรักภักดีนั้นได้รับคำอวยพรให้มีความสุขความ
เจริญ ได้รับพรในกิจการของตน ครอบครัววงศ์ตระกูล และปลอดภัยจากภัยพิบัติต่างๆ

นอกจากนี้ ม.จ. จันทร์จิรายุ (2546: 68) ทรงกล่าวว่า “จาริกสามหลักนี้ ข้อความตรงกันคำ
ต่อคำ ยกเว้นโกตากาปู้ร์ มีศักราชและข้อความเพิ่มเติมบางประโยค” ข้อความที่เพิ่มเติมเข้ามาใน
จาริกโกตากาปู้ร์นั้นเป็นผลที่จะเกิดขึ้นถ้าหากไม่จงรักภักดีหรืออยู่ฝ่ายเดียวกับกบฏ เป็นข้อความที่
ต่อเนื่องจากการสาปแช่งที่ได้อ้างไว้แล้วมีความว่า

...พวกมันจะได้รับทุกข์จากคำสาปแช่งนี้ ทั้งผู้ซึ่งยุยงให้เกิดความเสียหาย ผู้ที่ทำอันตราย
ต่อหุ่น* ที่วางไว้ ณ ที่นี้ จะได้รับความทุกข์จากการสาปแช่ง และจะถูกลงโทษด้วยเจ้าพวก
ฆาตกรพวกกบฏ พวกที่ไม่อุทิศตนและจงรักภักดีต่อข้า ผู้มีประพฤติกรรมเหล่านี้จะต้อง
ได้รับทุกข์จากคำสาปแช่ง...

(ม.จ. จันทร์จิรายุ รัชนี้ , 2546: 72)

จาริกตะลาเกาะบาตู่เป็นจาริกคำแช่งที่สาปแช่งผู้คิดคดทรยศต่อพระราชา หรือรัฐศรีวิชัย
เนื้อความของจาริกตะลาเกาะบาตู่มีความคล้ายคลึงกันกับ จาริกโกตากาปู้ร์ และจาริกการัง บราหิ
แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน

ลักษณะของตัวจาริกนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (อ้างถึงในม.จ. จันทร์จิรายุ รัชนี้, 2546: 73)
อธิบายว่า

...คงจะใช้ศิลาจาริกนี้ในการประกอบพิธีถือน้ำด้วย เนื่องจากมีร่องและแอ่งรับน้ำ ซึ่งคง
รองรับน้ำมนต์ที่เทลงไปในจาริกเองก็มีข้อความที่ว่า ผู้คิดร้ายจะถือสังหาโดยคำสาปแช่ง

* เห็นได้ว่าในพิธีการสาปแช่งดังกล่าวนี้มีหุ่นเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ และอาจมีหุ่นอยู่ในบริเวณที่พบจาริก
โกตากาปู้ร์เพียงแห่งเดียวซึ่งก็คือบริเวณเกาะบังกา เพราะไม่พบคำว่าหุ่นในจาริกอีก 2 หลักที่เป็นเรื่องเดียวกัน

“เจ้าค่อมลงไปเอง” ตัวข้อความนั้นคงเป็นคำสาบาน ที่ขุนนางของศรีวิชัยทุกคนต้องถือก่อนรับหน้าที่

เนื้อความในจารึกตะลาเกาะบาดูนี้เริ่มต้นด้วยการสาปแช่งที่ไม่สามารถอ่านให้เข้าใจได้ ซึ่งศาสตราจารย์เชเคส์ (อ้างถึงใน ม.จ. จันทร์จิราญ รัชนิ, 2546: 73) สันนิษฐานว่าคงจะเป็นเวทมนตร์ทางไสยศาสตร์ที่กล่าวบูชาเทพเจ้า ผู้คุ้มครองจักรวรรดิ ซึ่งจะลงโทษทัณฑ์สังหารผู้คิดร้ายเพื่อปราบการก่อกบฏต่อแผ่นดิน

สิ่งที่น่าสนใจในจารึกตะลาเกาะบาดูนี้คือมีลักษณะที่เป็นพิธีกรรมของลัทธิตันตระอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นการผสมกลมกลืนระหว่างพุทธศาสนาและลัทธิตันตระในอาณาจักรศรีวิชัยได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ศาสตราจารย์เชเคส์ (อ้างถึงใน ม.จ. จันทร์จิราญ รัชนิ, 2546: 74) ได้สันนิษฐานไว้ว่า “พุทธศาสนาในศรีวิชัยมีเชื้อตันตระผสมมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 แล้ว” นอกจากนี้ในจารึกตะลาเกาะบาดูยังได้กล่าวถึงอิทธิพลต่างๆ ที่ผู้คิดทรยศต่อแผ่นดินศรีวิชัยอาจจะประกอบขึ้น เช่น การสะกดจิต การใช้เวทมนตร์ การใช้วาน ซึ่งเป็นลักษณะของพิธีกรรมแบบตันตระ และพิธีกรรมเหล่านี้คงเป็นที่รู้จักกันดีในอาณาจักรศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ 13 ยกตัวอย่าง เช่น ในบรรทัดที่ 13-15 กล่าวว่า

...คนที่ทำให้จิตของคน (อื่น) คลั่งด้วยการใช้รูป ใช้ถ้ำ ยา (หรือ) มนต์ โดยไม่ถอดจากการใช้ (?) คำสั่งของข้า รูปของข้ากุญฐะ ยาแฝด และวิธีอื่นเพื่อจะทำให้ (ผู้อื่น) อยู่ในอำนาจตน ถ้าเจ้า... (14) ด้วยวิธีเล่ห์กระเท่ห์.....ปัจฉิมประเทศ (?) เช่นวิธีที่ทำนา (ผู้อื่น) ให้มาอยู่ใต้อำนาจของเจ้า (แม้ว่า) โดยวิธีที่ไม่ทำให้จิตคนอื่นเสียสติหรือบ้าคลั่ง ... เจ้าจะถูกสังหารด้วยคำสาป หรือถ้าเจ้าออกคำสั่ง (?) แก่ผู้อื่นในบรรดาพวกเจ้าเพื่อให้สำเร็จกิจที่ชั่วช้านี้.....(15) เจ้าจะถูกสังหารด้วยคำสาป แต่ถ้าบุคคลเหล่านั้นถูกเจ้าลงโทษเสีย ข้าจะไม่จัดการกับเจ้า

(ม.จ. จันทร์จิราญ รัชนิ, 2546: 77-78)

พม่า

การกระทำสัตย์สาบานในพม่านั้นมีบันทึกไว้ในกฎหมายเทียรบาลพม่าซึ่งอยู่ในหนังสือ “ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ” (2515: 858) กล่าวไว้ว่าตามโบราณราชประเพณีนั้น “ข้าราชการทุกคนเมื่อรับตำแหน่งต้องถือน้ำกระทำสัตย์”

นอกจากนี้ในพิธีสิบสองเดือนของพม่าก็ยังได้ระบุถึงการถือน้ำในเดือน 5 ซึ่งเป็นพิธีสงกรานต์ไว้ว่า

วันที่ 3 เสด็จออกมหาสมาคมเป็นการเต็มยศใหญ่ในมหาปราสาท เจ้านายและข้าราชการในกรุง เข้าเฝ้าถือน้ำกระทำสัตย์ แล้วเสด็จออกท้องพระโรงหลังให้สตรีมีบรรดาศักดิ์ในกรุงเข้าเฝ้า และถือน้ำกระทำสัตย์เหมือนกัน

(กรมศิลปากร: 2515, 867)

ในหนังสือ “มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า” (2222: 83) กล่าวถึงการถือน้ำในสมัยพระเจ้าบุเรงนองว่า

...แล้วพระเจ้าหงษาวดีศรีให้เจ้าพนักงานรับเครื่องราชบรรณาการของพระเจ้าอโยธยาแล้ว พระองค์รับสั่งให้พระเจ้าอโยธยาแลพระราชบุตรพระอนุชาแลพระราชบุตรเขยขุนนางอมตย์อโยธยาทั้งปวงถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจา ครั้นถือน้ำแล้วพระองค์ศรีให้พระมหินซึ่งเป็นพระราชบุตรเขยพระเจ้าอโยธยาครองกรุงศรีอยุธยาต่อไป...

การกระทำสัตย์สาบานในพม่าโดยการถือน้ำนั้นมีบันทึกไว้ว่ามีการกระทำสัตย์สาบาน 3 กรณี คือ กรณีแรกคือข้าราชการเข้ารับตำแหน่งใหม่ กรณีที่ 2 เจ้านาย ข้าราชการ รวมทั้งสตรีมีบรรดาศักดิ์ต้องเข้าถือน้ำกระทำสัตย์ในเดือน 5 และกรณีที่ 3 คือการถือน้ำสำหรับเมืองประเทศราช

ลาว

ในหนังสือ “เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย” (ส. พลายน้อย, 2544: 91- 92) กล่าวถึงเรื่องการกระทำสัตย์สาบานของลาวว่าอยู่ในพิธีถือน้ำซึ่งกระทำที่วัดธาตุหลวงจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง คือ การถือน้ำอย่างย่อทำเมื่อสงกรานต์ขึ้นปีใหม่ การถือน้ำอย่างใหญ่ทำในวันที่ 14 ค่ำเดือน 12 พิธีนี้ทำรวม 3 วัน ในพิธีนี้พระเจ้าแผ่นดินต้องเสด็จไปที่วัดธาตุหลวงทั้ง 3 วัน สิ่งที่น่าสนใจก็คือในพิธีถือน้ำของลาวมีการเอาอาวุธหอกดาบและปืนจุ่มลงไปใต้น้ำเหมือนกับของไทย และยังต้องรับน้ำ ทำการสาบานต่อหน้าพระพุทธรูป น้ำที่ใช้ในพิธีก็ต้องเป็นน้ำที่พระสงฆ์ได้สวดมนต์เข้าพิธีแล้ว

จุดประสงค์ของพิธีถือน้ำในลาว ในหนังสือที่ระลึกในงานรับน้ำใหญ่ทั่วอาณาจักรลาว
กล่าวว่า

งานรับน้ำนี้ได้ทำกันทุกๆ ปี เพื่อให้ข้าราชการ ตาแสง พ่อบ้าน แสดงความบริสุทธิ์ใจ
ของตน ในอันที่ได้ปฏิบัติราชการมาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และเป็นการถวายความ
จงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้ามหาชีวิตและรัฐบาลอีกด้วย พิธีนี้ต้องทำอยู่ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
ต่อพระพักตร์ของพระพุทธรูป และพระสงฆ์ผู้สืบทอดพิธี ซึ่งเป็นพิธีที่น่าเกรงขามและได้
ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนเท่าทุกวันนี้

(ส. พลายน้อย, 2544: 92)

ส่วนคำสาบานในพิธีนั้นได้ยกตัวอย่างมาไว้ดังนี้

ถ้าข้าทุจริตน้ำสาบาน ขอให้ข้าเป็นอันตรายต่างๆ นานา ให้ข้าตายอย่าได้ทันรำลือลูกเมีย
ถ้าไปทางน้ำก็ให้เงือกใหญ่เท่าลำเรือจืดเอาไป ถ้าไปทางบกก็ให้เสือใหญ่เท่าม้าจับกิน
เมื่อแหงนหน้าขึ้นฟ้าก็ให้ฟ้าผ่า เมื่อหันหน้าเข้าป่าก็ให้ถูกเสือกิน เมื่อตายก็ให้วิญญาณ
ถูกเผาอยู่ในนรก ให้ตกไปอยู่ใต้เถินเทวทัต อย่าได้ผูกได้เกิด ฯลฯ

(ส. พลายน้อย, 2544: 92)

นอกจากนี้เรื่องการสาปแช่งยังพบในพงศาวดารล้านช้างตอนที่กล่าวถึงขุนบุญมได้ให้ลูก
ชายทั้ง 7 คนไปปกครองบ้านเมืองต่างๆ รวม 7 เมือง ขุนบุญมสั่งสอนลูกชายทั้ง 7 ให้มีความสามัคคี
กัน อย่าโลก อย่าแย่งชิงเมืองกัน และได้สาปแช่งไว้ว่า

...ภายหน้าผู้ใดอย่าโลกคั่นหาอาชญากรรมมาก และเอารีพลช้างม้าไปตกแดน เอาหอกดาบ
เขนแพนไปตกท่ง แล้วรบเลวเอาบ้านเมืองกันดั่งนั้น ให้ผู้นั้นวินาศขิบหาย ทำอันใดอย่า
ให้เป็น เงินอันใดอย่าให้ได้ ปลุกไม้อย่าทันตาย ปลุกหวายอย่าทันล่อน ข้อม่อนอย่าให้
รีปีมันอย่าให้กว้าง เทียวทางให้ฟ้าผ่า เมื่อป่าให้เสือกิน ไปทางน้ำให้เงือกท้อเรือจืด
ไปทางบกให้เสือท้อม้ากิน เมืองฮ้ายไว้แกฮ้าย เมืองน้องไว้แก่น้อง อย่าทำร้ายเบียดเบียน
กัน อย่าผิดข้อข่มเหงเอาก็พอเทอญ

(กรมศิลปากร: 2506, 399)

การกระทำสัตย์สาบานในลาวมีทั้งพิธีของการและในครอบครัว สังเกตได้ว่าแม้เป็นเรื่องราวในครอบครัวก็ไม่ใช่ครอบครัวธรรมดาแต่มีฐานะเป็นชนชั้นปกครอง

ไทย

การกระทำสัตย์สาบานในไทยมีอยู่ในหลักฐานหลายประเภท เช่น กฎหมาย จารึก พิธีกระทำสัตย์สาบานในไทยที่สำคัญพิธีหนึ่งคือ พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่ง “พระราชพิธีที่จัดขึ้นเพื่อให้ข้าราชการบริพารมาดื่มน้ำสาบานตัวว่าจะซื่อตรงกับพระมหากษัตริย์” (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2522: 32)

ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน (2542: 180) อธิบายถึงการถือน้ำไว้ว่ามี 5 ประเภท คือ

ถือน้ำแรกพระเจ้าแผ่นดินได้รับราชสมบัติอย่างหนึ่ง ถือน้ำปรกติ ผู้ที่ได้รับราชการอยู่แล้วต้องถือน้ำปีละสองครั้งอย่างหนึ่ง ผู้ซึ่งมาแต่เมืองปัจจามิตรเข้ามาสู่พระบรมโฑสมการอย่างหนึ่ง สามอย่างนี้เป็นการถือน้ำอย่างเก่า ยังทหารซึ่งเป็นผู้ถืออาวุธอยู่เสมอต้องถือน้ำทุกเดือนพวกหนึ่ง ผู้ซึ่งเป็นที่ปรึกษาราชการ ต้องถือน้ำพิเศษในเวลาแรกเข้ารับตำแหน่งอีกพวกหนึ่ง

ส่วนประเพณีในการถือน้ำนั้นสันนิษฐานเป็นสองอย่างคือ สันนิษฐานว่าไทยรับอิทธิพลการถือน้ำมาจากต่างประเทศอย่างหนึ่ง และสันนิษฐานว่าไทยมีการถือน้ำเป็นของตัวเองอยู่แล้วอย่างหนึ่ง ในข้อสันนิษฐานแรกนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2542: 179) ทรงสันนิษฐานว่าพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยานั้นเป็นธรรมเนียมที่เกิดขึ้นในอินเดีย แต่มิได้ทรงระบุอย่างชัดเจนว่าไทยรับพระราชพิธีนี้มาจากประเทศใด จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 463) ลงความเห็นว่พระราชพิธีดังกล่าวเป็นพระราชพิธีที่รับมาจากเขมรในสมัยต้นๆ กรุงสุโขทัย เพราะมีหลักฐานอยู่ในจารึกกรอบประตูปราสาทพิมานอากาศ นอกจากนี้ในจารึกยังได้กล่าวถึงคำว่า “พัทธประดิษฐา” จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 460) แปลความหมายไว้ว่า “คำปฏิญาณอันผูกมัด” ถอดออกจากศัพท์สองคำได้แก่คำว่า พัทธ แปลว่า ผูกมัด และคำว่า ประดิษฐา แปลว่า ปฏิญาณหรือสาบาน ซึ่งเป็นต้นคำของคำว่า “พระพิพัฒน์” นั่นเอง

ส่วนข้อสันนิษฐานที่ว่าไทยมีประเพณีการถือน้ำเป็นของตนเองอยู่แล้วนั้น หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชนี ทรงเสนอว่า ถ้าหากคัดรายนามสามบทแรกของลิลิตโองการแข่งน้ำไป ส่วนที่เหลือจะสะท้อนให้เห็นถึงคติของพุทธศาสนาซึ่งเป็นเรื่องของไทยไม่ใช่ของขอม นอกจากนี้ยังได้ยกข้อความเรื่องไฟไหม้โลกในพระคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ในกฎหมายตราสามดวงว่าตรงกัน และทรงสรุปว่า “พระสมมตราชที่มีออกพระนามในหนังสือพระธรรมศาสตร์ และ โองการแข่งน้ำเป็นเรื่องของไทยฝ่ายพุทธ ไม่ใช่เรื่องของฮินดู ฉะนั้นไทยจะได้รับพิธีถือน้ำมาจากขอมได้อย่างไร ในเมื่อโองการแข่งน้ำเป็นแม่บทสำคัญในพิธีนั้น” (อ้างใน สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2522: 34)

นอกจากนี้การกระทำสัตย์สาบานในไทยยังมีการกระทำสัตย์เพื่อพิสูจน์ความจริงบางอย่างในกระบวนการยุติธรรม เป็นการตัดสินคดีความที่ไม่สามารถหาบุคคลที่กระทำผิดจริงมาลงโทษได้ คือทั้งโจทก์และจำเลยไม่สามารถหาหลักฐานมาแสดงว่าตนมิได้กระทำความผิดจริง การกระทำสัตย์สาบاندังกล่าวปรากฏในกฎหมายมนเทียรบาล (2521: 229) กล่าวถึงกระบวนการในการพิสูจน์ในคดีความว่ามีอยู่ด้วยกัน 7 ประการคือ “หนึ่งให้ล้วงตะกั่ว 1 สาบาน 1 ลุยเพลิงด้วยกัน 1 ดำน้ำด้วยกัน 1 วายขึ้นน้ำคำมฟากแข่งกัน 1 ตามเทียนกลมเล่มเท่ากัน 1”

การกระทำสัตย์สาบานในไทยปรากฏว่ามีทั้งการกระทำสัตย์สาบานทั้งในการพระราชพิธีซึ่งแบ่งได้เป็น 5 ประเภทดังได้กล่าวแล้วข้างต้น และยังมีการกระทำสัตย์สาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม แสดงให้เห็นว่า การกระทำสัตย์สาบานในไทยมีความสำคัญอย่างมากในฐานะเป็นเครื่องมือพิสูจน์ทั้งในเรื่องความจริงรักภักดีและในกระบวนการยุติธรรม

การกระทำสัตย์สาบานเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะปรากฏว่ามีอยู่ในหลายชาติ เป็นสิ่งที่ประกันความไว้วางใจให้แก่บุคคล การกระทำสัตย์สาบานมีฐานะเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่แสดงให้เห็นความเชื่อในเรื่องศาสนาผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ พิธีกรรมเป็นเครื่องมือทำให้กลุ่มบุคคลในสังคมมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพราะในการประกอบพิธีกรรมนั้นไม่สามารถประกอบได้โดยบุคคลเดียว แต่ต้องทำเป็นหมู่คณะ พิธีการกระทำสัตย์สาบานจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อ เป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้เกิดพลัง ทำให้จุดมุ่งหมายชัดเจนและมั่นคง ความเป็นพิธีกรรมทำให้การกระทำสัตย์สาบานมีความศักดิ์สิทธิ์และส่งผลให้ผู้เข้าร่วมในพิธีไม่กล้าที่จะกล่าวความเท็จหรือประพฤติดื้อต่อคำสัตย์ของตนที่ได้ให้เอาไว้

บทที่ 4

วรรณกรรมคำสำคัญสถาบันในประเทศไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับพิธีกระทำสำคัญสถาบัน

วรรณกรรมกับพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นสิ่งที่แสดงออกทางกายและทางวาจาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์สมมติที่มีพลัง โดยเฉพาะในการสื่อสารกับคนเป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกัน พิธีกรรมยังเป็นสิ่งที่ตอกย้ำความเชื่อในเรื่องศาสนาแก่บุคคลในทุกสังคมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะพิธีกรรมได้รวบรวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ อุดมการณ์และค่านิยมของสังคมเข้าไว้ด้วยกันโดยผ่านการปฏิบัติที่มีระเบียบแบบแผนต่างๆ ที่กำหนดไว้

พิธีกรรมประกอบด้วยความศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี ในหนังสือ “ศาสนศาสตร์” (แสง จันทร์งาม, 2531: 131) กล่าวว่า “ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมต้องมีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วย ถ้าไม่มีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่ใช่พิธีกรรม” ถ้าหากพิธีกรรมปราศจากซึ่งความศักดิ์สิทธิ์แล้ว พิธีกรรมก็จะไม่มีพลังในการสื่อความหมายใดๆ ต่อสังคม

พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมนั้น ระเบียบแบบแผนของพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่รวบรวมข้อบังคับในสังคมเพื่อให้บุคคลต่างๆ ในสังคมนั้นๆ ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ในหนังสือ “ประเพณี 12 เดือนในประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดของคน” (ปราณี วงษ์เทศ: 2548) กล่าวว่า พิธีกรรมเป็นพฤติกรรมและเป็นสิ่งที่มีบทบาทและความหมายต่อมนุษย์อย่างยิ่ง เพราะพิธีกรรมนั้นก็คือความเชื่อทางศาสนาที่แสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตเพื่อความอยู่รอด มีผลทางด้านจิตใจที่ช่วยลดความกลัว ความกังวล เพิ่มความมั่นคงในจิตใจและผ่อนคลายความเครียดในชีวิตได้

วรรณกรรมเป็นสิ่งที่บันทึกสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละช่วงแต่ละสมัย วรรณกรรมมีความสัมพันธ์อย่างมากกับพิธีกรรม เพราะในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ นั้นจำเป็นต้องมีตัวบทเพื่อทำหน้าที่เป็นบทสวดหรือเป็นคำร่ายบันทึกขั้นตอนหรือระเบียบแบบแผนต่างๆ ของพิธีกรรม วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกรรมเป็นการรวบรวมความคิดความเชื่อต่างๆ ที่อยู่ในศาสนามาประมวลเข้าไว้ด้วยกัน ในการประกอบพิธีกรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยวรรณกรรมเพื่อให้พิธีกรรมนั้นๆ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ดังกล่าวแล้วว่าพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีหรือเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ดังที่สายทิพย์ นุกูลกิจ (2533: 80) กล่าวถึงวรรณกรรมเกี่ยวกับขนบประเพณีว่า

วรรณคดีที่เขียนขึ้นโดยที่จะให้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับขนบประเพณีต่างๆ เกี่ยวกับสังคมทั้งในส่วนที่เป็นจารีตประเพณี ธรรมเนียมประเพณี และขนบประเพณีของสังคม นอกจากนี้ ก็อาจมุ่งหมายจะให้ป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแก่บุคคลในสังคม หรือใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของบ้านเมือง รวมทั้งงานเขียนที่บันทึกภาพการประกอบพิธีกรรมต่างๆ

สิ่งที่น่าสนใจคือวรรณกรรมที่เขียนขึ้นเพื่ออ่านในพิธีกรรม และวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมกับพิธีกรรมมีความสัมพันธ์กัน วรรณกรรมประเภทนี้ทำให้เห็นความคิดความเชื่อในสังคมเป็นบันทึกวัฒนธรรมและทำให้เห็นการจัดระเบียบสังคมในรูปแบบหนึ่งได้

วรรณกรรมกับพิธีกระทำสัตย์สาบาน

ในพิธีกระทำสัตย์สาบานจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีบทสวดหรือบทอ่านเพราะในพิธีกรรมจะต้องมีสื่อกลางในประกอบพิธี บทสวดหรือบทอ่านประกอบนี้ก็คือวรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบาน วรรณกรรมเป็นสื่อกลางที่มีพลังในการสื่อสารกับคนเป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกัน เพราะฉะนั้นวรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานจึงเป็นสื่อกลางที่สามารถกำหนดจุดประสงค์ร่วมกันของคนในพิธีกระทำสัตย์สาบานซึ่งจะทำให้การสาบานนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือ

วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานนั้นเป็นสิ่งที่รวบรวมเอาเงื่อนไข วัตถุประสงค์ของการกระทำสัตย์เข้าไว้ด้วยกัน และยังสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของคนในพิธีกระทำสัตย์ได้อย่างชัดเจนอีกด้วย เพราะในการสาบานนั้นจำเป็นจะต้องอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามความเชื่อแต่ละสังคม ด้วยบทเป็นการให้คำสัตย์ปฏิญาณร่วมกันของกลุ่มคนสองกลุ่มหรืออาจจะมากกว่านั้น เมื่อนำไปรวมกับการอ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ก็จะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือได้มากขึ้นไปอีก นอกจากการให้คำสัตย์แล้วยังมีการสาปแช่งผู้ที่คิดคดทรยศไม่ทำตามคำสัตย์ของตนที่ได้ให้เอาไว้ในพิธีดังกล่าว การสาปแช่งนั้นได้รวบรวมเอาสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนร่วมพิธีนับถือและศรัทธาหรือเรียกว่าองค์พยานเอาไว้ด้วยกัน ใช้คุณสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นลงโทษผู้ที่ไม่ทำตามคำสาบานและให้พรแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามต่อคำสัตย์ของตน

ภาษาที่ใช้ในวัชบรรณกรรมคำสัตย์สาบานทำให้พิธีเกิดความศักดิ์สิทธิ์ ภาษาเป็นสื่อกลางที่ดีในการถ่ายทอดความคิดของมนุษย์ ดังนั้นเมื่อนำมาใช้เป็นวัชบรรณในพิธี การขัดเกลาภาษาให้มีความศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นภาษาที่คนทั่วไปไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่เป็นภาษาพิเศษที่ใช้ติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาที่มีความศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนา ภาษาศักดิ์สิทธิ์ปรากฏอยู่ในรูปของคำคล้องจองที่ร้อยเรียงเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นแบบแผนซึ่งเรียกว่าร้อยกรอง สุจิตต์ วงษ์เทศ (2548: 23) กล่าวถึงภาษาพูดศักดิ์สิทธิ์หรือภาษาพูดพิเศษไว้ว่า

คำบอกเล่า คือภาษาพูดปกติ เป็นคำต้นของสิ่งที่เรียกกันภายหลังว่าร้อยแก้ว ส่วนคำคล้องจอง คือภาษาพูดพิเศษ คล้ายภาษาเพลง เป็นคำต้นของสิ่งที่เรียกกันภายหลังว่าร้อยกรอง คำต้นของทั้งสองอย่างในยุคแรกไม่แยกกัน แต่คลุกเคล้าสอดผสมกลมกลืนอยู่ด้วยกันในภาษาชีวิตประจำวันของบรรดาชนเผ่าชาวบ้านทุกตระกูล... ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บอกเล่า และความจำเป็นของพิธีกรรม ตรงไหนจะเป็นภาษาพูดตามปกติ แล้วช่วงไหนจะเป็นภาษาพูดพิเศษ มีคำคล้องจองหรือภาษาเพลงสอดแทรกส่งเสริมเข้าไปเป็นครั้งคราว แต่อยู่ในเนื้อความและอารมณ์เดียวกัน

ดังนั้นกล่าวได้ว่าภาษาที่ใช้ในคัมภีร์ที่ประกอบพิธีกระทำสัตย์สาบานนั้นเป็นภาษาพูด พิเศษ เพราะการกล่าวคำสัตย์ปฏิญาณต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษหรือให้พรแก่ ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีต่อไปในภายหน้านั้นต้องอาศัยการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลที่สอดคล้องกัน

ประเภทของวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน

ประเภทของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่ใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งได้เป็น 2 ประเภทตาม รูปแบบการบันทึก ได้แก่ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่เป็นกฎหมายหรือประกาศทางราชการ และ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่เป็นศิลาจารึก

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่เป็นกฎหมายหรือประกาศทางราชการ

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่เป็นกฎหมายหรือประกาศทางราชการมี 4 เรื่อง ได้แก่ โองการ แข่งน้ำ โองการดำน้ำ โองการลุยเพลิง และพระไอยการลักษณะพยาน ประวัติความเป็นมาของ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานทั้ง 4 เรื่องมีดังนี้

โองการแข่งน้ำ

โองการแข่งน้ำไม่มีการระบุชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่งแน่นอน มีผู้สันนิษฐานต่างๆ กัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2542: 199) ทรงสันนิษฐานว่าน่าจะแต่งก่อนสมัย พระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทอง ดังนี้

พิเคราะห์ดูในคำโคลงแข่งน้ำนี้ไม่มีเจือปนพระพุทธศาสนาเลย เป็นของไสยศาสตร์แท้ จนน่าสงสัยว่าจะมิใช่เกิดขึ้นในครั้งพระรามาธิบดีที่ 1 ซ้ำไปอีก น่ากลัวจะแปลลอคคัต์ต่อๆ กันมาจากเมืองที่ถือไสยศาสตร์ ไม่ได้ถือพระพุทธศาสนาแต่โบราณ

ในหนังสือโองการแข่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (จิตร ภูมิศักดิ์, 2547) เสนอว่า โองการแข่งน้ำแต่งก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 1983 เพราะเมื่อพิจารณาถ้อยคำที่ใช้ในโองการแข่งน้ำแล้วพบว่ามีความเก่าแก่กว่าภาษาที่ใช้ในกฎหมาย

หลายฉบับในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา อย่างน้อยที่สุดก็มีความเก่ากว่ากฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จที่ตราขึ้นใน พ.ศ. 1886 ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีถึง 7 ปี นอกจากนี้ยังกล่าวต่อไปว่า คำที่ใช้ในโครงการแข่งน้ำนั้นเป็นคำไทยแท้และคำไทยโบราณ มีคำภาษาเขมรและบาลี-สันสกฤตน้อยมาก ดังกล่าวว่า

โครงการแข่งน้ำพระพัทธ์ มีลักษณะต่างจากเอกสารวรรณกรรมร่วมสมัย คือ มีคำเขมรน้อยมาก, มีคำบาลี-สันสกฤตปะปนอยู่บ้างเล็กน้อยเฉพาะตอนต้นๆ เท่านั้น, ที่เหลือล้วนเป็นคำไทยแท้ๆ และคำไทยโบราณ, ซึ่งคำไทยโบราณและคำไทยแท้เหล่านี้เป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะทั่วไปของวรรณคดีชิ้นนี้ และก็เพราะเป็นคำไทยแท้ๆ เสียเป็นส่วนใหญ่นี้เอง ทำให้โครงการคู่ออกจะยากๆ อยู่สักหน่อย, เพราะคนไทยปัจจุบันทิ้งถ้อยคำและสำนวนไทยๆ อย่างนั้นไปเสียจนจนจะลืมๆ ความหมายของมันไปเสียแล้ว

(จิตร ภูมิศักดิ์, 2547: 45)

นอกจากนี้จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 128) ยังเสนอว่าต้นเค้าของโครงการแข่งน้ำที่ใช้ในราชสำนักอยุธยานั้นเป็นสิ่งที่ปรับปรุงมาจากโครงการแข่งน้ำที่ใช้ในราชสำนักของแคว้นสุพรรณภูมิ เพราะว่าการพบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ 4 สระที่อยู่ในตำบลท่าว่า จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นสระน้ำที่มีมาก่อนสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 และน้ำในสระทั้ง 4 นี้ก็เป็นน้ำที่ใช้ในการประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา และพิธีสมโภชบูรพาภิเษกมาตลอดตั้งแต่สมัยอยุธยาจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2547: 8) สันนิษฐานว่าผู้แต่งน่าจะเป็นพราหมณ์ในราชสำนักอยุธยา มากกว่าพราหมณ์ที่มาจากอินเดีย เพราะโครงการแข่งน้ำแต่งเป็นภาษาไทย พราหมณ์จะต้องอ่านโครงการดังกล่าวเป็นภาษาไทย จึงควรที่จะเป็นผลงานของพราหมณ์ในราชสำนักอยุธยา

โครงการแข่งน้ำเป็นตัวบทที่ใช้ในการประกอบพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาซึ่งเป็นการดื่มน้ำสาบานของเหล่าข้าราชการว่าจะไม่คิดทรยศต่อพระมหากษัตริย์ พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยานี้หม่อมหลวงปีย์ มาลากุล (2515: 1) กล่าวว่าประเพณีนี้มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและยกเลิกไปในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนกระทั่งในพ.ศ. 2512 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีนี้ขึ้นมาอีกครั้ง โดยเป็นการถือน้ำเฉพาะผู้เป็นสมาชิกอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดีเท่านั้น

พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเป็นพระราชพิธีใหญ่สำหรับแผ่นดินและกระทำสืบกันมาตั้งแต่โบราณโดยมีคำอ้างว่าเป็นพิธีระงับยุคเจริญของบ้านเมือง (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542: 176) หม่อมหลวงปีย์ มาลากุล (2515: 1) กล่าวว่า “ในสมัยโบราณมีปีละ 2 ครั้ง คือ ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 5 ครั้งหนึ่ง และแรม 13 ค่ำอีกครั้งหนึ่ง” สิ่งที่น่าสนใจในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาคือเป็นการรวบรวมเอาคติความเชื่อทั้งในศาสนาพุทธ พราหมณ์-ฮินดู และการนับถือผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติเข้าไว้ด้วยกัน คติความเชื่อดังกล่าวเห็นได้จากตัวบทที่อ่านในพิธี ไมเคิล ไรท์ (2543) ได้แปลโครงการแข่งน้ำเป็นภาษาปัจจุบันโดยแยกเป็น 10 ท่อนดังนี้

ท่อนที่ 1 สดุดีศรีมูรติ

ท่อนที่ 2 เรื่องจักรวาล

ท่อนที่ 3 เริ่มพิธีแข่ง

ท่อนที่ 4 เชิญพยาน

ท่อนที่ 5 แข่ง (ต่อจากท่อนที่ 3)

ท่อนที่ 6 พยาน (ต่อจากท่อนที่ 4)

ท่อนที่ 7 เรียกผีพื้นเมือง

ท่อนที่ 8 พระอาชญาสิทธิ

ท่อนที่ 9 แข่ง (ต่อจากท่อนที่ 6)

ท่อนที่ 10 พระเกียรติคุณและการให้รางวัลความชอบ

ในตอนที่ 4-7 และตอนที่ 9 นั้น แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อทั้งในเรื่อง พุทธ พราหมณ์-ฮินดู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติไว้อย่างชัดเจน โดยผ่านการสมมติให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อต่างๆ มีตัวตนอยู่จริง และเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นมาเป็นทั้งพยานในการสาบานและสาปแช่ง อีกทั้งยังเป็นผู้ลงโทษและให้พร (ในตอนที่ 10)

พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยายังสะท้อนให้เห็นถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อเหล่าข้าราชการบริพาร ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2542: 176) ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า “เป็นพิธีระงับยุคเชืงของบ้านเมือง” ที่กล่าวว่าเป็นพิธีระงับยุคเชืงของบ้านเมืองเพราะพระราชพิธีดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบสังคมของชนชั้นผู้ปกครองในสมัยโบราณด้วยการให้ดื่มน้ำสาบาน นอกจากนี้พระราชพิธีดังกล่าวยังเป็นเครื่องมือการตรวจสอบพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อีกด้วย ผู้ที่ไม่เข้าร่วมในพระราชพิธีนั้นถือว่าเป็นกบฏตามระวางโทษที่มีอยู่ในกฎหมายโบราณ ดังนั้นพิธีจึงสามารถบอกได้ว่าข้าราชการบริพารคนใดยังมีความจงรักภักดีหรือไม่ผ่านการเข้าร่วมในพระราชพิธีนี้

แม้ไม่อาจเป็นหลักประกันได้อย่างแน่ชัดว่าเหล่าข้าราชการบริพารที่ได้ดื่มน้ำสาบานแล้วจะมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เสมอไป เพราะในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาแสดงให้เห็นว่ามีการปฏิวัติรัฐประหารแย่งชิงอำนาจกันอยู่บ่อยครั้ง พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาก็ยังคงมีความศักดิ์สิทธิ์ในแง่ของความเป็นพิธีกรรม แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ยังมีพระราชอำนาจอันละเมิดมิได้ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแสดงออกผ่านตัวบทของโครงการแข่งน้ำที่กล่าวถึงผลของการทรยศและผลของการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีได้ฟังแล้วเกิดความเกรงกลัวจนต้องรักษาคำสัตย์ที่ได้ให้ไว้ กล่าวได้ว่าพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาซึ่งประกอบด้วยพิธีกรรมและตัวบทโครงการแข่งน้ำเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของข้าราชการบริพารมิให้เกิดคดทรยศต่อพระมหากษัตริย์อย่างน้อยที่สุดก็ในระยะเวลาหนึ่ง

โครงการดำนํ้า

โครงการดำนํ้าเป็นโครงการที่ใช้อ่านในพิธีสาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม โครงการดำนํ้าอยู่ในกฎหมายตราสามดวงในส่วนที่ว่าด้วยลักษณะพิสูจน์ดำนํ้าด้วยเพลิงซึ่งใช้ในกระบวนการพิสูจน์ความจริงในกรณีที่ไม่สามารถหาคนผิคมลงโทษได้ กล่าวคือคู่ความต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับว่าเป็นผู้ผิด จึงจำเป็นต้องมีการพิสูจน์ความจริงด้วยวิธีการต่างๆ ในกฎหมายตราสามดวง (2521: 229) แบ่งออกเป็น 7 ประการ อยู่ในมาตราที่ 1 ของพระราชบัญญัติพิสูจน์ดำนํ้าด้วย

เพลง ว่า “หนึ่งให้ล้วงตะกั่ว 1 สาบาน 1 ลุยเพลิงด้วยกัน 1 ดำน้ำด้วยกัน 1 วายขึ้นน้ำท่ามฟากแข่งกัน 1 ตามเทียนคลล่อมเท่ากัน 1”

โองการดำน้ำเป็นโองการที่ไม่ได้ใช้ในพระราชพิธีแต่ใช้อ่านในการพิสูจน์ศรัทธาของประชาชน ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิง มีข้อความปรากฏว่า “โองการดำน้ำอาลักษณ์อ่าน” (กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234) จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 37) สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งหลังสมัยพระรามาธิบดีที่ 1 หรือไม่ก็มีการแก้ไขดัดแปลงมาตลอด เพราะต้องมีการใช้อยู่ตลอด และมีการปรับปรุงถ้อยคำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ ต่างกับโองการแข่งน้ำซึ่งผู้ฟังเป็นข้าราชการสำนักและอยู่ในวัฒนธรรมหลวง

ร่องรอยการพิสูจน์ศรัทธาด้วยการดำน้ำมีอยู่ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างทูลฟ้องสมเด็จพระพันวษาว่าลูกจมน้ำไวยวรรณ (พระไวย) ทำร้าย พระไวยแก้ต่างและทูลพระพันวษาว่าเมื่อตนอายุได้เจ็ดขวบขุนช้างลอบนำตนไปฆ่าแต่ขุนช้างก็ไม่ยอมรับ พระพันวษาจึงตรัสสั่งให้มีการพิสูจน์กันด้วยวิธีดำน้ำ รายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับพิธีสาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงนั้น วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนให้รายละเอียดของขั้นตอนพิธีกรรมไว้อย่างชัดเจนดังนี้

...ปรึกษาเสร็จตรัสสั่งสี่พระครู	ให้ไปดูโจทก์จำเลยมันจัดหา
เครื่องสำหรับดำน้ำให้ทำมา	ไปปักหลักลงที่หน้าตำหนักแพ
เข้ามณฑลกันวันพรุ่งนี้	จนถึงที่วันดำน้ำเจ็ดค่ำแน่
ให้กำกับกันอยู่คอยดูแล	ให้พร้อมแต่เวลาบ่ายโมงปลาย
พนักงานกรมไหนให้ไปดู	พระครูจัดแจงแต่งบัตรหมาย
คุมตัวไว้ในวังทั้งสองนาย	พระสั่งเสร็จผันผายเข้าข้างในฯ
ครานั้นพระครูผู้รับสั่ง	ออกมานั่งยังที่ทิมดาบใหญ่
จัดแจงแต่งหมายแยกย้ายไป	สั่งให้เรียกหลักนครบาล
ให้ทำทะเบียนสองไว้สองหลัก	แล้วไปกมณฑลแลท่าศาล
เสมียนเขียนฟ้องคำให้การ	สุภาพการให้อยู่ดูเป็นกลาง
มิให้ส่งข้าวปลาแม่บ้าน	ขุนศาลหาให้กินทั้งสองข้าง
ให้โจทก์จำเลยหาผ้าขาวบาง	มาปูกลางศาลทั้งสองรองบัตรพลี
หมากพลูใส่กระตุงประจงเขียน	ทั้งรูปเทียนดอกไม้บายศรี
เครื่องตั้งสังเวทกรงพาลี	มีมะกรูดส้มป่อยกระแจะจันทร์

ผ้าขาวนุ่งขาวห่มพรมลาด	เสื่อสาตสายสัญญาณให้จัดสรร
หม้อข้าวหม้อแกงใหม่และหม้อกรัน	กระโถนขันน้ำตั้งทั้งกระแชง
กระดิกเหล้าขาวข้าวสารเชิงกรานใหม่	ข้าตะไคร้หอมกระเทียมพริกแห้ง
ครกสากคนใช้ไก่อ๊ะเนง	ทั้งสองแห่งจัดหาให้เหมือนกัน
ขุนช้างกับพระไวยได้บัญชา	ก็รีบสั่งบ่าวข้าขมิ้น
บัดเดี๋ยวใจได้มาสารพัน	ถ้วนจนครบครันดังบัญชา
เข้ามณฑลเสร็จถึงเจ็ดค่ำ	นักรการทำไม้หลักไปปักท่า
ที่ตำหนักแพโงโรงนาวา	ท่ามะรงหาซ้องไว้คอยตี
คำสาบานแข่งชักอักษณอ่าน	ตระลาการอ่านสำนวนถ้วนถึ
เอาเชือกผูกเอาไว้ให้ดิบดี	ประจำที่คอยท่าเสด็จมาฯ

(เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 2, 2544: 202-203)

ความที่ยกมานั้นแสดงให้เห็นถึงระเบียบแบบแผนและขั้นตอนในการประกอบพิธีดำเนิน เพื่อพิสูจน์ศรัทธาความกันได้อย่างชัดเจน และเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายลักษณะพิสูจน์ดำเนินาญเพลิง พบว่าตรงกัน ดังจะยกตัวอย่างดังนี้

เมื่อแรกจะพิสูจน์นั้นให้ตระลาการคุมลูกความทั้งสองไปซื้อไก่อ๊ะเนงแห่งเดียวกัน ซื่อสี่ฝู้ง 1 ค่ายดิบ 1 ผักข่มป๋อย 1 ผลมะกรูด 1 หม้อข้าวหม้อแกง 1 ผ้าขาวนุ่ง 1 ผ้าห่ม 1 แห่งเดียวกัน จ่ายเครื่องบายศรีแห่งเดียวกันแล้วให้ตระลาการเกาะลูกความทั้งสองไว้ในตระลาการ ให้ลูกความนุ่งขาวห่มขาวอยู่กรรมในตระลาการ 3 วัน อย่าให้คู่ความเดินไปมานอกกรรมแลให้ตระลาการหุงข้าวให้ลูกความกิน ให้คอยดูลูกความจะร้ายดีกระการใด ถ้าลูกความผู้ใดคำดีลูกความข้างหนึ่ง ท่านว่ามีพิรุทให้เอามันผู้ดีดำนั้นเปนแพ

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 229)

หลังจากตั้งโรงพิธีต่างๆเสร็จแล้วในวันที่จะดำเนินาญเพลิงกันนั้นในเรื่องขุนช้างขุนแผน บรรยายไว้โดยละเอียดว่า

...พระครูผู้รับสั่งก็บังคับ	ตามคำรับฮัยการโบราณร่ำ
พระหมื่นไวยให้ขึ้นข้างเหนือ	ขุนช้างคำฝ่ายใต้ให้สมควร
เดิมขุนช้างเป็นโจทก์ก็จริงแล	แต่ได้ถามคดีกันถึถ้วน
เป็นสัจย์รับรองท้องสำนวน	ข้อพิสูจน์นี้เป็นส่วนพระหมื่นไวย

กับอนึ่งซึ่งเขาเป็นขุนนาง
 ปรีกษาเห็นพร้อมกันในทันใด
 พาดำเนินย่างย่องทั้งสองนาย
 ชำระตัวสระหัวทั้งสองคน
 ผู้กุมกุมยึดทางเชือกไว้
 ที่ริมฝั่งตั้งชันนาฬิกา
 ดีหม่องหม่งคาลงทั้งสองข้าง [...]

ขุนช้างต้องดำข้างฝ่ายใต้
 แล้วจึงกุมออกไปนอกมณฑล
 ผู้คุมรายกำกับอยู่สืบสน
 ชนไก่แล้วก็ลงในกงคา
 จับล้าไม้ไผ่คอยพาดบ่า
 ทำมธรงตั้งท่าเข้าข่มคอ

(เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 2, 2544: 204)

เรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่ชำระในสมัยต้นรัตนโกสินทร์แต่เป็นวรรณคดีที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จึงอาจช่วยสอบทานเรื่องโองการดำน้ำซึ่งใช้ในพิธีพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิงดังที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงในสมัยอยุธยาได้เช่นกัน

โองการลุยเพลิง

โองการลุยเพลิงเป็นโองการที่ใช้อ่านในพิธีสาบานเพื่อการพิสูจน์ในกระบวนการยุติธรรม อีกวิธีหนึ่งเช่นเดียวกับโองการดำน้ำ ปรากฏข้อความว่า “โองการลุยเพลิง อาลักษณ์อ่าน” (กฎหมายตราสามดวง, 2521: 237) ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนมีร่องรอยของการลุยเพลิง พิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรมอยู่ในตอนนางศรีมาลาขอพิสูจน์คดีความกับนางสร้อยฟ้า ด้วยการลุยเพลิงมีใจความว่า

ครานั้นนารีศรีมาลา
 ข้าแต่พระองค์ดำรงวัง
 แม้นแพ้แก่ข้างนางสร้อยฟ้า
 ทำชั่วแล้วตัวจะอยู่ไย

ก้มกราบทูลมาด้วยใจหวัง
 หม่อมฉันหวังตั้งจิตคิดลุยไฟ
 จงประหารชีวาให้ด้กษัย
 ขอลุยไฟให้เห็นประจักษ์ตาฯ

(เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 2, 2544: 362)

วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนบันทึกภาพรวมของพิธีการพิสูจน์คดีความ ด้วยการให้คู่ความ คือนางสร้อยฟ้าและนางศรีมาลาเตรียมตัวซึ่งเหมือนกับการเตรียมตัวในการดำน้ำ

...ให้นั่งขามขามทั้งสองคน
 ขาดะไรรู้จักทุกสิ่งเสร็จ
 หมอข้าวหม้อแกงแลเชิงกราน

เครื่องมณฑลจั่วอย่างบุราณ
 ไข่เปิดหมากมะพร้าวข้าวสาร
 จัดการเสร็จสิ้นทุกสิ่งอัน
 (เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 2, 2544: 363)

ต่อจากนั้นเป็นขั้นตอนของพิธีอุยเพลิงโดยเฉพาะ ได้แก่

...พราหมณ์ตรวจบาดแผลที่เท้านาง
 ให้นั่งข้างรางไฟทั้งสองคน
 ส่งข้าวตอกดอกไม้ให้สองนาง
 บายศรีบัตรพลีพิธีกรรม
 โอมองค์พระสยามภูวนาถ
 พระจักรกฤษณ์ฤทธิรงค์ทรงศักดิ์ดา
 พระเคณคร์พระขันตุมาร
 โลกบาลบริหารทั้งสี่ทิศ
 ทั้งเทวารัรักษากำพูลตร
 เสือเมืองทรงเมืองเรืองฤทธา
 เชิญมารับกระยาสังเว
 ถ้าใครเท็จให้ไฟไหม้เป็นพิษ
 แล้วให้สองนางตั้งอธิษฐาน
 ถ้าวรรู้ทำชู้กับขุมพล
 ถ้าตัวข้าตย์ชื้อต่อสามี
 ขอเชิญเทวามาคุ้มครอง
 เทวจงรักษาซึ่งความสัตย์
 นางมิได้ครั้นคร้ามขามใจ
 ฝ่ายนางสร้อยฟ้านั้นหน้าดำ
 ไหลเลื้อเพื่อพอกอยู่ลาน
 พวกพราหมณ์หัวเราะฮาครื้น
 ทองประศรีร้องคำอืหนามอม
 นางสร้อยฟ้าจึงอธิษฐานใหม่
 ทำให้พระไวยหลงไหลมัว

ทั้งสองข้างบริสุทธิตั้งขัน
 พฤตอาจารย์อ่านมนตร์กันกระทำ
 พราหมณ์ทั้งสองข้างบูชาร่ำ
 เสกข้าสังเวซึ่งเทว
 องค์พรหมานาถา
 พระคงคาพระเพลิงเริงฤทธิ
 มัชฌานทั้งพระพายกายสิทธิ์
 ขอเชิญมาสถิตที่ศนา
 ปฏิบัติบำรุงพระศาสนา
 พระหลักเมืองอยุธยาฤทธิ
 อย่าเข้าด้วยโจทย์จำเลยอันคนผิด
 จงประจักษ์ศักดิ์สิทธิ์แก่ตาคน
 ศรีมาลาชูปานดอกไม้บ่น
 ขอให้เพลิงไหม้ลนจนพังพอง
 อย่าให้พิษอัคคีนั้นถูกต้อง
 ให้เหยียบย่องอย่างน้ำเย็นถ้ำไป
 ถ้าวินดีให้ม้วยด้วยเพลิงไหม้
 หน้าตาผ่องใสดังบัวบาน
 ชูพานพืชม้าอธิษฐาน
 เออผีสาวปรางควานมาช่วยคอม
 อธิษฐานอย่างนั้นฤทธาหม่อม
 อธิษฐานลอมปอมให้เห็นตัว
 ถ้าว้าทำคุณไสยกับเถนขร้ว
 ไปฝังรูปสระหัวกับเถนลาว

ข้อหนึ่งพลายชุมพลกับศรีมาลา
ขอให้ไฟไหม้พองทั้งสองเท้า

ไม่ทำชั่วสู่หาเหมือนข้ากล่าว
ตัวสันดาขาวให้หนาวใจ ฯ
(เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 2, 2544: 363)

การพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรมด้วยการหลยเพลิงนั้นมีรายละเอียดอยู่ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนเช่นเดียวกันกับการพิสูจน์ด้วยการดำน้ำ มีการอ่านโอองการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นพยานซึ่งเทียบกับลักษณะพิสูจน์ในกฎหมายตราสามดวงได้

เงื่อนไขในการให้พิสูจน์คดีความในสมัยโบราณ เวลส์ (1965 อ้างในสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535: 23) สรุปไว้อย่างน่าสนใจว่า

- (1) เมื่อคู่กรณีต่างก็ไม่เห็นพ้องในคำให้การของแต่ละฝ่าย และต่างทำกันให้ใช้พิสูจน์กรณีเช่นนี้จึงได้รับอนุญาตให้ใช้การพิสูจน์
- (2) เมื่อหลักฐานของผู้กล่าวหา, ผู้ถูกกล่าวหา และพยานของแต่ละฝ่ายขัดแย้งกัน และไม่เพียงพอที่จะมีมติไปในทางใดทางหนึ่งได้ ทั้งผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาพร้อมสามารถชำระตัวเองให้พ้นข้อสงสัยได้ต่อหน้ากันและกันโดยวิธีพิสูจน์
- (3) เมื่อทั้งสองฝ่ายไม่สามารถเรียกพยาน ทั้งสองฝ่ายก็ต้องใช้วิธีพิสูจน์ หากคดีมีความสำคัญ

พระไอยการลักษณะพยาน

พระไอยการลักษณะพยานเป็นกฎหมายที่อยู่ในพระธรรมนูญซึ่งใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ เนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกเป็นคำสาบานซึ่งผู้พิพากษาศาลาการจะต้องอ่านก่อนที่พยานจะให้การ ตัวอย่างว่า

เมื่อกระลาการจะเผชิญพยานให้ให้กระลาการประกาศจำเภาหน้าพยานว่า... แลคำสาบาลทั้งนี้จึงให้ได้แก่คนอันหาความสัจมิได้ ประการหนึ่งให้ท่านตัดสินคดีคนซึ่งเปนพยานหาความสัจมิได้ให้ได้มากกว่าก่อนสาวคนทั้งหลายในมนุษย์โลกนี้...

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212-213)

ส่วนที่สองเป็นคุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นพยานว่าต้องมีคุณสมบัติ 6 ประการดังนี้

หนึ่งในลักษณะพยานกอปรด้วยองค์ 6 ประการคือ บุคคลอันกอปรด้วยเลหสถานอันบริบูรณ์ 1 คือว่าบุคคลอันบริบูรณ์ด้วยลูกหลานมาก 1 คือว่าบุคคลกอปรด้วยน้ำใจอันเป็นสัจบุรุษ 1 คือว่าบุคคลมีน้ำใจกอปรด้วยกุศล 1 คือว่าบุคคลกอปรด้วยตระกูลเป็นเศรษฐีอันประเสริฐ คือว่าบุคคลเป็นที่สการบูชาแก่คนทั้งปวง 1 อันว่าบุคคลกอปรด้วยองค์หกประการดังนี้ จึงควรให้ตระลาการถามเอาผู้นั้นเป็นพยาน

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 229)

ส่วนที่สามได้แก่บุคคลที่ไม่สามารถเป็นพยานได้แบ่งออกเป็น 33 จำพวกได้แก่

คนหมักได้อยู่ในศีล 5 ศีล 8 1 คนไม่มีเรือนที่เขวจร 1 คนกุ่มนี้ยืมสินผู้เป็นความ 1 คนถือกระเบื้องกระลาขอทาน 1 คนผู้เป็นทาสผู้เป็นความ 1 คนหูหนวก 1 คนเป็นญาติผู้เป็นความ 1 คนตาบอด 1 คนเป็นมึสหายผู้เป็นความ 1 หญิงนครโสภณิณี 1 คนเป็นเพื่อนกินอยู่สมเลกับผู้เป็นความ 1 หญิงแพศยา 1 หญิงมีครรภ์ 1 คนวิวาทกับผู้เป็นความ 1 เป็นกระเทย 1 คนมักมากถ้อยความ 1 เป็นบัณฑิต 1 คนผูกเวรกับผู้เป็นความ 1 คนเป็นพอมดแม่มด 1 คนเป็นโรคมก 1 คนเป็นพิกลจริต 1 เดก 7 เข้า 1 ถ้ำ 70 1 หมอยาหมักได้เรียนคำภีร์แพท 1 ช่างเกือก 1 คนมักเลียดส่อท้าน 1 คนปะมง 1 คนเดินรำขอทานเลี้ยงชีวิต 1 คนนักเลงเล่นเบี้ยบ่อน 1 คนจับขอทานท้าน 1 คนเป็นโจร 1 คนโทโสมาก 1 คนเป็นเพชรฆาต 1 คน 33 จำพวกนี้อย่าให้ฟังเอาเป็นพยาน ถ้าโจท จำเลย ขอมให้สืบเอาเป็นพยานได้

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 229)

ส่วนที่ได้แก่วิธีการไต่สวนพยาน แบ่งเป็นมาตรารวมทั้งหมดได้ 67 มาตรา โดยกำหนดความน่าเชื่อถือของพยานจากมากไปน้อย 3 จำพวก ได้แก่ ทิพพยาน ได้แก่ พยานที่เป็นพระภิกษุผู้ทรงศีล นักปราชญ์ราชบัณฑิต และขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์ อุดรพยาน ได้แก่ ข้าราชการผู้น้อย พ่อค้า ประชาชน และอุดรพยาน ได้แก่ พี่น้องเพื่อนฝูงของคู่ความ และคนหูหนวกตาบอด คนเป็นโรคเรื้อรัง คนขอทาน การสืบพยานและการรับฟังพยานในกรณีต่างๆ

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานทั้ง 4 เรื่องนี้เป็นตัวบทที่อยู่ในรูปของกฎหมายหรือประกาศทางราชการ โองการแช่งน้ำเป็นประกาศทางราชการ มีคำเรียกว่า “ประกาศแช่งน้ำโคลงห้า” ใช้ในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ส่วนอีก 3 เรื่องอยู่ในกฎหมายตราสามดวงได้แก่โองการดำน้ำ โองการลุยเพลิงและพระไอยการลักษณะพยาน เป็นกฎหมายที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรม โองการดำน้ำและโองการลุยเพลิงอยู่ในลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิงซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้พิสูจน์ความจริงในกรณีที่เกิดความไม่มีความมีหลักฐานและพยานในการตัดสินคดี ส่วนพระไอยการลักษณะพยานนั้นเป็นกฎหมายที่ระบุถึงคุณสมบัติและวิธีการสืบพยาน วรรณกรรมคำสำคัญสาบานทั้ง 4 เรื่องนี้ใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานที่เป็นศิลาจารึก

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานที่เป็นศิลาจารึก ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศิลาจารึกสุโขทัย 2 หลักมาศึกษา คือศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปู้สบถหลาน) และ จารึกหลักที่ 64 (หลานสบถปู้) ศิลาจารึกทั้ง 2 หลักมีรายละเอียดดังนี้

ศิลาจารึกหลักที่ 45

ศิลาจารึกหลักที่ 45 เป็นจารึกคำสาบานของผู้เป็นใหญ่ในสุโขทัยกับเจ้าเมืองน่าน ผู้เป็นใหญ่สุโขทัยในขณะนั้นก็คือพระยาเลอไทย ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์สุโขทัย” (สินชัย กระบวนแสง: 2520) กล่าวว่าพระยาเลอไทยนั้นเป็นโอรสของพระยาสิทธิไทย ได้อภิเษกกับธิดาพระยาคำตันเจ้าเมืองน่านและมีโอรสด้วยกันคือ พระยาไสลือไท

ในหนังสือจารึกสมัยสุโขทัย (2526: 118) ได้กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของจารึกหลักที่ 45 ว่าในประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 เรียกศิลาจารึกหลักนี้ว่า “จารึกพระมหาราชู (หลักที่ 8 ข)” ส่วนในประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3 เรียกศิลาจารึกหลักนี้ว่า “หลักที่ 45” แต่นักอ่านจารึกต่างๆ ไปเรียกว่า “จารึกปู้สบถหลาน” ลักษณะเป็นหินชนวนสีเขียว สูง 43 ซม. กว้าง 37 ซม.หนา 18 ซม. หน่วยขุดและบูรณะเมืองสุโขทัย ขุดพบบริเวณริมเสาเบี่ยงขวาหน้าวิหารหลวง ด้านหลังวิหารสูง ในวัดพระมหาราชู ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เมื่อพ.ศ. 2499 ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จารึกหลักนี้เป็นอักษรภาษาไทย มี 3 ด้าน ด้านที่ 1 มี 37 บรรทัด เป็นเรื่องการทำสัตย์สาบานระหว่างผู้เป็นใหญ่ในกรุงสุโขทัย ด้านที่ 2 มี 20 บรรทัด

กล่าวถึงสวรรค์ชั้นต่างๆ ด้านที่ 3 มี 19 บรรทัด เป็นคำสาปแช่งผู้กระทำผิดคิดคด นายฉ่ำทองคำวรรณ เป็นผู้อ่านและอธิบายความ ตัวอย่างในศิลาจารึกหลักที่ 45 มีดังนี้

...ผีบางพระศักดิ์อารักษ์ทุกแห่ง แต่งตาตูดองปูลานรักกัน ผีผู้ใดใครบชื้อ จุ่งผีฝูงนี้หัก
น้ำวคอออย่าเป็นพระยา เถิงเท่าเป็นเจ้าอยู่ยีนหินตายดั่งวัน ทนดั่งเคียว เขียวเห็นอเวจินร
ตกอบายเวทนา อย่าได้คาดได้พบ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์สักคาบ บาปอันตัด ค
สงฆ์ จุ่งทนเห็นเป็นปรตัยกษัตริย์ดั่งกล่าวนี้...

(จารึกสุโขทัย, 2527: 121)

เนื้อหาของศิลาจารึกหลักนี้เป็นการสาบานระหว่างสุโขทัยและน่านว่าจะไม่รุกรานกัน นักประวัติศาสตร์มีความเห็นว่าในช่วงเวลานั้นอยุธยากำลังขยายอำนาจเช่นเดียวกับเชียงใหม่ เมืองสุโขทัยและเมืองน่านเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญที่ทั้งอยุธยาและเชียงใหม่อยากจะได้มาครอบครอง เมืองสุโขทัยและเมืองน่านจึงมีลักษณะเป็นรัฐกันชนให้แก่อาณาจักรทั้งสอง เมื่อเสี่ยงต่อการถูกรุกรานจำเป็นต้องมีการกระทำสัตย์สาบานต่อกันเพื่อร่วมใจกันด้านการรุกรานของอยุธยาและเชียงใหม่ (สินชัย กระบวนแสง, 2520: 11)

ศิลาจารึกหลักที่ 64

ศิลาจารึกหลักที่ 64 เป็นคำสาบานของเจ้าเมืองน่าน ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์สุโขทัย” (สินชัย กระบวนแสง, 2520: 32) กล่าวว่าคือพระยาคำตันซึ่งมีศักดิ์เป็นพ่อตาของพระยาเลอไทย ผู้ครองเมืองสุโขทัยในขณะนั้น

ศิลาจารึกหลักนี้เป็นศิลาจารึกคำสาบานคู่กับศิลาจารึกหลักที่ 45 ที่ใช้สาบานร่วมกัน ระหว่างเมืองสุโขทัยและเมืองน่าน หนังสือจารึกสมัยสุโขทัย (2526: 175-176) กล่าวว่าจารึกหลักนี้พบที่วัดช้างค้ำวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นแผ่นจารึก 3 แผ่นวางอยู่ข้างวิหารวัดช้างค้ำที่กำลังสร้างใหม่ ธนิต อยู่โพธิ์สืบทราบว่าได้นำมาจากบ่อห้วยในจังหวัดน่าน

เนื้อหาในศิลาจารึกหลักนี้เป็นการสาบานโดยออกชื่อว่า “พระยาเลอไทย” กับ “ปู่พระยา” (จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 178) และได้กล่าวถึงความสามัคคีระหว่างเมืองแพร่ เมืองงาว และเมืองพลัว ว่าถ้าหากเมืองใดเมืองหนึ่งมีอันตรายเกิดขึ้นเมืองนอกนั้นจะต้องให้ความช่วยเหลือ ตัวอย่างในศิลาจารึกหลักที่ 64 มีดังนี้

อันว่ากูผู้ซื้อพระยาฤไทยกระทำใจรักภักดีไม่ตรีด้วยปู่พระยาเป็นเจ้า (ต่อเข้าได้กับโม) กข นิพพานสารัตถ์ดังนี้ ฌิปู่พระยาเป็นเจ้ารักกูด้วยใจจริง กูผู้หลานก็คบพลอ(ย)กลอยแป(ง), ดูทำร้ายแง่ยวนเป็นทุษญ์ยุคความแพ้, (แ)ต่กระทงดูร้ายแแก่ปู่หลานบ่ขอ(บ) กังวลอันตราย อันใดมีในเรา และท่านช่อยปลดช่อยมล้างด้วยรีด้วยพลแห่งท่าน ผมมีกังวลก็ดี ฌิจักมี หิริญพยาน (ไควว่า) เรามักมากให้ท่านให้ (มาก) เรามักน้อยท่านให้น้อย อนึ่ง บ้านเมืองเรา ทั้งหลายและเมื่อนานเมืองพลั่ว ปู่พระยาคุณดังเดียวอันตรายมีในราชสีมาเรา ปู่พระยาเป็น เจ้าเห็นว่ามิในราชสีมาท่านแล...

(จารึกสุโขทัย, 2527: 178)

ในแง่ประวัติศาสตร์ศิลปจารึกทั้งสองหลักแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐทางภาค กลางตอนบนและภาคเหนือของไทยว่ามีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน และยังแสดงให้เห็นการขยายอำนาจของอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่สองอาณาจักรในขณะนั้นคือ อาณาจักร อโยธยาและอาณาจักรล้านนา

ส่วนในแง่ของความเป็นวรรณกรรมคำสัตย์สาบานนั้นศิลปจารึกทั้งสองหลักได้แสดงให้เห็นถึงความคิดดีลัทธิของพิธีกระทำสัตย์สาบานผ่านตัวบทวรรณกรรม ด้วยการอ้างเทพเจ้า เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติอันเป็นที่นับถือของผู้คนมาเป็นองค์พยาน แหล่งที่พบศิลปจารึก หลักที่ 45 คือบริเวณวิหารของวัดมหาธาตุเมืองสุโขทัย วัดมหาธาตุนี้เป็นวัดที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของเมืองสุโขทัย การพบศิลปจารึกหลักดังกล่าวในบริเวณนี้จึงน่าที่จะยืนยัน ได้ว่ามีการกระทำสัตย์สาบานอยู่จริง การสาบานในศิลปจารึกทั้งสองหลักนั้นแสดงให้เห็นถึง เจื่อนใจที่แตกต่างกับวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่ใช้เป็นตัวบทในพิธี 4 เรื่อง กล่าวคือเป็นการ กระทำสัตย์สาบานภายใต้เจื่อนใจทางการเมืองในการสร้างความสามัคคีที่จะต่อต้านการรุกรานของ เมืองอื่น (อโยธยาและเชียงใหม่) ไม่ได้เป็นการสาบานเพื่อพิสูจน์ความจงรักภักดีเหมือนอย่างโองการ แข่งน้ำ หรือพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรมอย่างในโองการดำเนินและโองการลุยเพลิง หรือเป็นการสาบานว่าจะพูดความจริงเช่นการสอบสวนคดีความในพระไอยการลักษณะพยาน

วิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในประเทศไทย 6 เรื่องไว้ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ รูปแบบและโครงสร้าง

รูปแบบ

รูปแบบของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่ยกมาศึกษา 6 เรื่องนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในรายละเอียดดังต่อไปนี้

โองการแข่งน้ำ

รูปแบบคำประพันธ์ของโองการแข่งน้ำมีข้อสันนิษฐานที่แตกต่างกันไป นักวิชาการหลายคนมีความเห็นว่าโองการแข่งน้ำแต่งด้วยคำประพันธ์แบบโคลงทั้งหมด เพราะไม่ปรากฏการพูดถึงรายที่อยู่โองการแข่งน้ำเลย นอกจากนี้ในสมุดไทยที่บันทึกโองการแข่งน้ำนั้นมักใช้ชื่อของสมุดไทยว่า “โองการแข่งน้ำพระพัทธ์” แต่ก็มีสมุดไทยบางเล่มบันทึกไว้ว่า “ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2547: 167) จึงอาจทำให้เข้าใจได้ว่าโองการแข่งน้ำนั้นแต่งด้วยโคลงทั้งหมดก็เป็นได้

ในหนังสือจินดามณี (พระโหราธิบดี, 2543: 40) ดำรัสสำหรับแต่งคำประพันธ์ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกล่าวถึงการแต่งมณฑกคติ โคลงห้าและยกตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

น้ำจะคล้ายคลาติน	ปลาดีนี่กินดี
ม้าดำน้ำลงมา	ไปกลางน้ำฝากน้ำ
จักจากกริลรักมา	นกจิ้งจิวจี้
จะนอนนานตั้งชู้	ไว้กับเข้าแก่เข้า ฯ

(จินดามณี, 2543: 40)

นอกจากนี้ยังยกตัวอย่างการแต่งคำประพันธ์ด้วยโคลงห้ามณฑกคติโดยกล่าวว่า “อย่างโคลงแข่งน้ำพระพัทธ์” ความว่า

กาบใจว่าตันทอง
อย่าปองผีเมื่อเดือน

พายพินแผนแต่งสำ
รบศึกข้าบาดป็น

(จินตมณี, 2543: 40)

โคลงห้าที่พระโหราธิบดีนำมาใส่ไว้เป็นตัวอย่างในจินตมณีนั้น แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจโคลงที่อยู่ในโครงการแข่งน้ำว่าเป็นโคลงห้ามฉกศกคติ โดยการขึ้นต้นตัวอย่างของคำประพันธ์มณทกคติโคลงห้าว่า “อย่างโคลงแข่งน้ำพระพัฒน์”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2542: 199) มีพระบรมราชวินิจฉัยคำประพันธ์ในโครงการแข่งน้ำว่าเป็นโคลง แต่เป็นโคลงประเภทใดนั้นไม่ได้ทรงระบุเอาไว้ และทรงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นก่อนสมัยพระรามาธิบดีที่ 1 โดยเป็นการคัดลอกต่อๆ กันมาจากเมืองที่นับถือไสยศาสตร์ ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงกล่าวถึงรายชื่อที่ปรากฏในลิลิตโครงการแข่งน้ำเลย อาจเป็นไปได้ว่าพระองค์ทรงเข้าใจว่าโครงการแข่งน้ำนี้เป็นวรรณคดีที่แต่งด้วยโคลงเพียงอย่างเดียวจึงเรียกว่า “โคลงแข่งน้ำ” ดังที่ทรงกล่าวว่า “โครงการแข่งน้ำนี้เรียกว่าโคลง เขียนเป็นหนังสือพราหมณ์แต่เมื่อตรวจดูจะกำหนดเค้าว่าเป็นโคลงอย่างไรก็ไม่ได้สันนิษฐานได้เค้าๆ บ้างแล้วก็เลื่อนไป แต่เนื้อความนั้นเป็นภาษาไทย ถ้อยคำที่ใช้ลึกล้ำซึ่งที่ไม่เข้าใจบ้างก็มี” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542: 198) แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเข้าใจว่าโครงการแข่งน้ำนี้มีลักษณะคำประพันธ์เป็นโคลง

ในหนังสือ “ประกาศการพระราชพิธี” (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์, 2550: 1) ก็ได้แสดงให้เห็นว่าโครงการแข่งน้ำแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลง โดยเรียกโครงการแข่งน้ำว่า “ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า พราหมณ์อ่านเมื่อเวลาทรงศีลแล้ววันถือน้ำ โคลงห้านี้มีมาแต่กรุงเก่า ไม่มีแก้ไขอันใดยังคงใช้อยู่จนบัดนี้”

ทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ต่างทรงเห็นตรงกันว่าโครงการแข่งน้ำเป็นวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทั้งสองพระองค์ไม่ทรงกล่าวถึงรายชื่อที่อยู่ในโครงการแข่งน้ำแต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลานี้นั้นมีผู้ที่เข้าใจว่าโครงการแข่งน้ำนั้นเป็นวรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงเพียงอย่างเดียว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2497 อ้างใน พ. ฦ ประมวลมรรค, 2515: 270-286) ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับโคลงในโครงการแข่งน้ำ ว่าเป็นโคลงจิตรลดาโดยพิจารณาจากในตำราคำประพันธ์ที่ชื่อว่า กาพย์สารวิลาสิณีภาณ และทรงยกตัวอย่างมาดังนี้

พระจันทร์เพงแพ้ว	สรทกาล
ชช่วงโชติพรายงาม	รุ่งฟ้า
ให้ชนชื่นบานนิตย	ทุกหมู่
รัศมีเรืองหล้าแหล่ง	เวหา ฯ

(พ. ฦ ประมวลมรรค, 2515: 270)

พระองค์ทรงปรับปรุงและจัดวางรูปแบบของโครงการแข่งน้ำใหม่ตามแบบแผนคำประพันธ์ดังกล่าว และยังทรงกล่าวต่อไปว่าถ้อยคำที่ขาดหายไปนั้นแท้จริงแล้วคือกลบทของโคลงจิตรลดา ไม่ได้เกิดจากถ้อยคำใดๆหายไป ดังจะแสดงให้เห็นดังนี้

รูปแบบโคลงในลิลิตโครงการแข่งน้ำอย่างเก่า

นานาเอนกนาวเดอมกัลป์	จักร้าจักราพาพเมื่อหม้ย
กล่าวถึงตระวนนเจ็ดอนน	พลุ่งน้ำแล้งชัยขอดหาย
เจ็ดปลามันพลุ่งหล้าเป็นฟย	วามจุฑารายแผ่นขัว
ชักไครตริงยเป็นเผ้า	แลบล้าลีลอง

(พ. ฦ ประมวลมรรค, 2515: 270)

รูปแบบโคลงในโครงการแข่งน้ำที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผูกขึ้นใหม่มีดังนี้

นานาเอนกนาว	เดิมกัลป์
จักร้าจักราพาพ	เมื่อใหม่
กล่าวถึงตระวันเจ็ด	อันพลุ่ง
อันพลุ่งน้ำแล้งไซ้	ขอดหาย ฯ

เจ็ดปลามันพุงหล้า	เป็นไฟ
วบบจตุรบาย	แผ่นขัว
แผ่นขัวชักไตรตรีงษ์	เป็นผ้า
เป็นผ้าแลบล้ำ	สีล่อง

(พ. ฅ ประมวลมารค, 2515: 282)

สังเกตได้ว่าพระองค์ทรงปรับปรุงอักขรวิธีในการผูกโคลงขึ้นใหม่ให้เป็นไปตามโคลง
จิตรลดา ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือพระองค์ได้จัดรูปแบบใหม่โดยที่มีการซ้ำคำในวรรคท้ายเดิม
ในวรรคต่อไปเพื่อให้ความสมบูรณ์ และเพื่อพิสูจน์ว่าคำที่นำมาซ้ำนั้นไม่ได้ดกล่นหายไปเพราะ
คัดลอกผิดแต่มีลักษณะเป็นกลบทเก็บบาทดังตัวอย่างว่า

วบบจตุรบาย	แผ่นขัว
แผ่นขัวชักไตรตรีงษ์	เป็นผ้า
เป็นผ้าแลบล้ำ	สีล่อง

(พ. ฅ ประมวลมารค, 2515: 282)

นอกจากนี้ยังทรงกล่าวถึงรายที่อยู่ในโครงการแข่งน้ำอีกด้วยว่า “ต่อไปนี้สังเกตเห็นชัดว่า
เป็นราย ซึ่งตามแบบโบราณไม่มีใครจะพิถีพิถันในเรื่องจำนวนอักษร เพราะฉะนั้นจึงมีวรรคสั้นๆ
ยาวๆอยู่ แต่เมื่ออ่านก็ไม่ขัดหูเลย” (อ้างในพ. ฅ ประมวลมารค, 2515: 278) ในการจัดรูปแบบใหม่
ของพระองค์นั้นก็ยังคงรายไว้ไม่แก้ไขในเรื่องของฉันทลักษณ์แต่ประการใด จะทรงแก้เพียงแต่
อักขรวิธีในการเขียนเท่านั้น

พ. ฅ ประมวลมารค (2515: 250-269) สันนิษฐานเรื่องโคลงในโครงการแข่งน้ำว่ามีลักษณะ
เป็นโคลงห้ามณฑกคติ กำหนดในบาทหนึ่งมี 5 คำ 4 บาทเป็น 1 บท และในบาท 4 นั้นเดิมสร้อย
ได้อีก 2 คำทั้ง 4 บาท คำลงท้ายไม่จำเป็นต้องด้วย “แล, ฮา, นา, ฯลฯ” จะลงด้วยคำห้วนๆก็ได้
ส่วนในเรื่องสัมผัสนั้น พ. ฅ ประมวลมารคสันนิษฐานว่าเป็นสัมผัสแบบบาทกฤษณร กล่าวคือคำ
สุดท้ายของบาทแรกส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งของบาทที่สาม และคำสุดท้ายของบาทที่ 2 ส่ง
สัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งในบาทที่ 4 ส่วนคำสุดท้ายในบาทที่ 3 และ 4 ส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่ง
ของบาทที่ 1 และ 2 ในของบทต่อไป ซึ่งเป็นลักษณะของการร้อยโคลงให้สัมผัสกัน ดังจะแสดงให้เห็น
เป็นตัวอย่างดังนี้

นานาเอนกน้ำว	เดิมกัลป์
จักรำจักราพาพ	เมื่อใหม่
กล่าวถึงตระวันเจ็ด	อันพลุ่ง
น้ำแล้งไข้ขอดหาย	
เจ็ดปลามันพุ่งหล้า	เป็นไฟ
วาบจตุรabay	แผ่นขัว
ชักไทรตรึงส์เป็นเผ้า	
แลบปล้าสิดอง	

(พ. ฅ ประมวลมารค, 2515: 253)

สังเกตได้ว่าการเรียงโคลงในรูปแบบดังกล่าวของพ. ฅ ประมวลมารคนั้นมีลักษณะที่แตกต่างไปจากแบบแผนของโคลงห้ามฉกคติ ทั้งนี้เพราะ พ. ฅ ประมวลมารคเชื่อว่าน่าจะมีการคัดลอกคำตกไปโดยนำโคลงดังกล่าวไปจัดเรียงใหม่โดยใช้แผนผังที่ปรากฏในจินตมณิ ดังตัวอย่าง

นานาเอนกน้ำว	เดิมกัลป์
จักรำจักราพาพ	เมื่อใหม่
กล่าวถึงตระวันเจ็ด	อันพลุ่ง
(ตก) (ตก) น้ำแล้งไข้	ขอดหาย
เจ็ดปลามันพุ่งหล้า	เป็นไฟ
วาบจตุรabay	แผ่นขัว
(ตก) (ตก) ชักไทรตรึงส์	เป็นเผ้า
(ตก) (ตก) แลบปล้า	สิดอง

(พ. ฅ ประมวลมารค, 2515: 255)

ทั้งนี้ พ. ฅ ประมวลมารค (2515: 258) กล่าวว่า

ถามว่า ทำไมจึงมีอักษรวิบัติมากมายถึงเช่นนี้ ตอบว่า เพราะโคลงโองการฯใช้ในพิธีแข่งน้ำ พราหมณ์เป็นเจ้าพิธีเก็บลกรักษาดัวทและ ถึงพราหมณ์บางคนจะรู้หนังสือไทยเป็นนักปราชญ์ แต่พราหมณ์ส่วนมากคงไม่รู้ภาษาไทยเท่าอาลักษณ์ไทย และในเมื่อบทนั้นได้ผ่านมือมาหลายชั่วพราหมณ์มาแล้ว ก็ย่อมมีขาดตกบกพร่องมากกว่าบทที่อาลักษณ์ไทยเป็นผู้เก็บรักษา

วัชร รมะนันท์ (2517) กล่าวว่า โองการแข่งน้ำแต่งด้วยคำประพันธ์ที่เรียกว่า “ลิลิต” ซึ่งตามรูปศัพท์นั้นหมายความว่า การรื่นรมย์ในอารมณ์ต่างๆ (พระยาอุปทิศศิลปสาร, ม.ป.ป. อ้างใน ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต, 2547: 27) คำประพันธ์ประเภทลิลิตนั้นเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่ผสมกันระหว่างร่ายและโคลง โดยเป็นการแต่งสลับกันไปตลอดเรื่อง อย่างไรก็ตามการเรียกชื่อโองการแข่งน้ำด้วยลิลิตนั้นอาจเกิดขึ้นหลังการแต่งโองการแข่งน้ำแล้วดังที่ วัชร รมะนันท์ (2517: 1) กล่าวว่า

วรรณคดีไทยที่แต่งแบบลิลิตได้แก่อิลิตโองการแข่งน้ำ ซึ่งบางทีก็เรียกว่า ประกาศแข่งน้ำ โคลงห้าบ้าง โคลงแข่งน้ำบ้าง ทั้งนี้แสดงว่า คำว่า “ลิลิต” คงจะใช้เรียกในสมัยหลังที่แต่งโคลงแข่งน้ำ ผู้ที่กำหนดว่า ลิลิตควรมีลักษณะร่ายและโคลงแต่งสลับกันมีความเห็นว่า โคลงแข่งน้ำเข้าลักษณะนี้จึงเรียกโคลงแข่งน้ำว่า ลิลิตโองการแข่งน้ำ

จิตร ภูมิศักดิ์ (2547) ได้วิเคราะห์รูปแบบของโคลงในโองการแข่งน้ำไว้ว่าเป็นลักษณะของโคลงห้าที่พัฒนามาจากโคลงห้าของลาว โคลงห้าของลาวนี้จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 208) อธิบายว่าไม่นิยมแต่งให้ครบทั้งสี่บาทเพราะยาวเกินไปไม่กระชับ จึงมีบาทใดบาทหนึ่งหายไปเช่นบาท 2 หรือบาท 3 ก็ได้ ซึ่งจิตร ภูมิศักดิ์เรียกว่า “โคลงห้าตัด” ดังตัวอย่าง

โคลงห้าตัดใช้เพียงสองบาท มีดังนี้ :

แล่งดินปลง	เอาชีพ	(บาทที่ 1)
สืลองกินไฟ	ต่างจ้วนฯ	(บาทที่ 2)
พระรามลักษณ์	ชวักอร	(บาทที่ 1)
แผนทูลเขา	เงือกปล้า ช่วยดูฯ	(บาทที่ 2)

(จิตร ภูมิศักดิ์, 2547: 270)

การเติมคำที่หน้าวรรคและคำสร้อยท้ายวรรคนั้น จิตร ภูมิศักดิ์ (2547: 206) มีความเห็นว่าในโคลงห้าของลาวนั้นสามารถเติมได้ทุกวรรค ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นความนิยมของลาวเนื่องจากต้องการให้ทำนองในการอ่านนั้นซ้ำจึงต้องมีการเติมคำมาก ดังตัวอย่าง

นানা เอนกน้ำว	เดิมกัลป
จักรำ จักราพาพ	เมื่อใหม่
กล่าวถึง ตรวันเจ็ด	อันพล่ง
น้ำแล้งไซ้	ขอคหาย ฯ
เจ็ดปลา ม่นพุงหล้า	เป็นไฟ
วาววาบ จตุราบาย	แผ่นขัว
ซักไตรตรงสี่	เป็นเฝ้า
แลบ่ล้า	สืลอง ฯ

(จิตร ภูมิศักดิ์, 2547: 411)

ตัวอย่างการเติมคำในทำยวรรค เช่น

พระรามลักษณ	ชวักอร	(บาทที่ 1)
แผนทูลเขา	เจือกปล้า ช่วยดู ฯ	(บาทที่ 2)

(จิตร ภูมิศักดิ์, 2547: 270)

ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2547: 30) วิเคราะห์รูปแบบของลิลิตโองการแข่งน้ำไว้ว่าเป็นลิลิตคั่น ประกอบด้วย ร่ายโบราณ และโคลงคั่นบาทกฤษร ในส่วนของร่ายที่ปรากฏในลิลิตโองการแข่งน้ำ ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต กล่าวว่า

ส่วนร่ายในเรื่องลิลิตโองการแข่งน้ำนี้จัดว่าเป็นร่ายโบราณ พระยาอุปกิตศิลปสารอธิบายว่า ร่ายโบราณเป็นชื่อคำร่ายชนิดหนึ่งที่มีมากในวรรณคดีโบราณ เช่น ลิลิตพระลอ บทหนึ่งจะมีที่วรรคก็ได้ แต่มักจะมี 5 วรรคขึ้นไป ส่วนคำในวรรคหนึ่งๆ นั้นกำหนดไว้ 5 คำ แต่กวีโบราณใช้มากกว่า 5 คำก็มีหรือน้อยกว่า 5 คำก็มี มีสัมผัสส่งตรงทำยวรรค และสัมผัสเชื่อมรับคำที่ 1 2 หรือ 3 ของวรรคต่อไป และร่ายโบราณนี้จะจบหัววนๆ คือจบความในวรรคใดวรรคหนึ่งก็ได้

ทั้งนี้ได้ยกตัวอย่างคือ

๐ โอมไชยะไชย ไชโสฬสพรหมญาณ บานเสียรเกล้า เจ้าคลีบัวทอง ผยองเหนือขุน
ห่าน ท่านรังก่อดินก่อฟ้า หน้าตฤทิต ธรรมิตรดา महाกฤตราไตร อมไถยโลกศ จงตรี
ศักดิ์ท่าน พิญาณปรมาธิเบศ ไทธเรศสุรสิทธิพ้อ ประถมบุญการดิเรก เสวยพรหมามนต์
ใช้น้อย บุรภาพรู้กรื้อย ก่อมา

รายได้ปรากฏในลิลิตโองการแข่งน้ำมีคำสร้อยสลับวรรคเพื่อเน้นความหมายของสารที่กวี
ต้องการสื่อ พบในวรรณคดีสมัยเดียวกันอีก เป็นต้นว่า มหาชาติคำหลวง ลิลิตพระลอ ตัวอย่างเช่น

มหาชาติคำหลวง

ต๋ เม กตฺเต อาห นักการกัมเหล่าทูลไท เขาพิโรธเจิญไทย ด้วยให้ปิตยมิงมงคล เล่าแลฯ
มหาสุดโต อาห ปางนั้นพระบรมวงษ์ องค์พระแพศยันตร ตรัสว่าแสนการเราเบิกบาน
สำราญใจ ด้วยเราให้ช้างม้าแก้ว แล้วบัดนี้ยังแต่อัมมัตติกทาน เล่าแลฯ

(มหาชาติคำหลวง, 2516: 37)

ลิลิตพระลอ

ฝิภายในเล่นออก แลนา ฝิภายนอกเล่นเข้า แลนา เทพดาปู่เจ้าสั่ง แลนา มาทำดั่งปู่
สอน แลนา ให้อย่อยอ่อนทุกสิ่ง แลนา จึงให้สารไปกล่าว แลนา จึงให้ข่าวไปถึง แลนา
สมิงพรายผู้เฒ่า แลนา ปู่เจ้าฟังแล้วได้ แลนา ปู่จึงใช้สลาหิร แลนา เคิรเวหาไปสู้ แลนา
ตกลงอยู่รคน แลนา ปนหมากเสวยท่านไท้ แลนา ...

(ลิลิตพระลอ, 2537: 38)

โองการแข่งน้ำ

อย่ารู้ว่าอันตราย ขยายจรเอนกบุญ มีศรีบุญพ่อก่อเสกเหง้า ไครชื่อ เจ้าเดิมนาง ไคร
ชื่อ รากควายทอง ไครชื่อ ฟ้าสองข้างแรงยิน ไครชื่อ สิ้นเกตรา ... ไครชื่อ ไครรักเจ้าจ
ยศ (ไครชื่อ) เทพยศลุ่มฟ้า (ไครชื่อ) ได้ใจกล้ำดังเพชร ฯ

(ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต, 2547: 36)

ส่วนโคลงในลิลิตโองการแข่งนํ้านั้นกล่าวว่า เป็นโคลงสี่ด้นบาททฤษฎรกลบท ซึ่งไม่
เคร่งครัดในเรื่องคำเอกและคำโทคู่แต่มีการเน้นสัมผัสระหว่างบท ทั้งนี้ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต
(2547: 41) มีความเห็นว่ากลบทต่างๆของโคลงสี่ด้นบาททฤษฎรที่ใช้ในลิลิตโองการแข่งนํ้า
ประกอบด้วย กลบทัวพันหลัก ซึ่งทางล้านนาเรียกว่า กลบทเก็บบาท ส่วนกลบทเก็บบาท ทาง
ล้านนาเรียกว่า กลบทอมเหมือบหาง

ตัวอย่างโคลงสี่ด้นบาททฤษฎรแบบกลบทัวพันหลัก หรือกลบทเก็บบาทชนิดเก็บบาท
เพียงคำเดียว

เจดปลามันพุ่งหล้า
ไฟวาบจตุราบาย

เป็นไฟ
แผ่นขว้า...

(ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2547: 45)

ตัวอย่างโคลงสี่ด้นบาททฤษฎรแบบกลบทัวพันหลัก หรือกลบทเก็บบาทชนิดเก็บบาท
สองคำ

นนานาเอนกน้าว
จักร้าจักราพาพ
กล่าวถึงตระวันเจด
อันพลุ่งนํ้าแล้งไซ้

เค็มกัลป์
เมื่อไหม้
อันพลุ่ง
ทอดหาย ฯ

กล่าวถึงนํ้าฟ้าฟาด
ฟองหวาดับเดโช
จําหล้าปลาตินดาว
เดือนแอ่นลมกล้าปวน

ฟองหวา
จําหล้า
เดือนแอ่น
ไปมา ฯ

(ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2547: 47)

ปัญหารูปแบบฉันทลักษณ์ของโองการแข่งนํ้าอยู่ที่การจัดเรียงข้อความของโคลงหลายแบบ
อาจเป็นได้ทั้งโคลงห้า โคลงจิตรลดา หรือโคลงสี่ด้นบาททฤษฎร

รูปแบบฉันทลักษณ์ของโอการแข่งน้ำนั้นมิผู้รู้ได้ศึกษาค้นคว้าไว้เป็นจำนวนมาก และในปัจจุบันก็ยังไม่มีความเห็นใดที่เป็นบทสรุปที่สุด สุจิตต์ วงษ์เทศ (2548: 489) ยกตัวอย่างโอการแข่งน้ำกับมหากาพย์เรื่องท้าวสุงเปรียบเทียบกันดังนี้

ตัวอย่างในโอการแข่งน้ำ

นานา	อเนกน้ำว	เดิมกัลป์
จกร่า	จักราพาพ	เมื่อใหม่
กล่าวถึง	ตรวันเจ็ด	อันพลุ่ง
	น้ำแล้งไซ้	ขอดหาย

และ

สมมต	แกลัวตั้งอาที	เดิมกาล
สายท่าน	ทรงรณนิน	เรื่อยหล้า
วันเสาร์	อังคารวัน	ไอยอาที
กลอยแรก	ตั้งฟ้ากล่าว	แข่งผี

ตัวอย่างในเรื่องท้าวสุง

อยู่เขอ	น้องเจ้าข่วง	ทั้งสอง
	เถิงปีตู	จักเต้า
อยู่เขอ	สองสองบัว	ก้านก่อง
ฟ้าบ่	เถ้าฟ้าเล่า	จักคีนมา

และอีกบทหนึ่งว่า

จักควน	ขึ้นฟ้าเล่า	ยังรัก
จักอยู่	คอมเผื่อฝัก	เพื่อนน้อง
	จักคีนัก	สะเทินห่าง
นานขึ้น	เขียวความข้อง	พระเอย
		พรากน้องหลายทาง

จากตัวอย่างดังกล่าวสุจิตต์ วงษ์เทศมีความเห็นว่าแบบแผนของคำประพันธ์ในมหากาพย์เรื่องท้าวสุงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับโอองการแข่งน้ำคือเป็นโคลง และมีความเห็นสอดคล้องกับจิตร ภูมิศักดิ์ ว่าเป็นโคลงที่คนใน 2 ฝ่ายแม่น้ำโขงใช้ร่วมกันซึ่งภายหลังเรียกว่า “โคลงลาว” รูปแบบดั้งเดิมไม่มีสัมผัส ยึดมันอยู่กับรสไพเราะแห่งระดับเสียงเอก-โทเท่านั้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2548: 489-490)

อนึ่งผู้วิจัยสังเกตการใช้คำที่ปรากฏในโอองการแข่งน้ำแล้วเห็นว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับการใช้คำในเรื่องท้าวสุง และแนวคิดบางประการในโอองการแข่งน้ำก็คล้ายคลึงกับเรื่องท้าวสุงด้วย เช่นในโอองการแข่งน้ำมีการกล่าวถึงคำว่า ฟ่าต่อ, ฟ่าต่อตั้งซึ่งเป็นความเชื่อที่อยู่ในเรื่องท้าวสุงว่าดินแดนระหว่างฟ้าหรือสวรรค์กับดินแดนมนุษย์จรดกัน คือทั้งเทวดาและมนุษย์สามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้ แนวคิดดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในพงศาวดารล้านช้างเช่นเดียวกันโดยมีความว่า “ก็เป็นดินเป็นหญ้า เป็นฟ้าเป็นแดน ผีแลคนเที่ยวไปมาหากันบ่ขาด” (อ้างในจิตร ภูมิศักดิ์, 2547: 92) นอกจากนี้ยังปรากฏอยู่ในคติเรื่องจักรวาลของชนชาติไทอาหม คติดังกล่าวอยู่ในเอกสารที่มีชื่อว่า “พื้นก่อเมือง” (รณิ เลิศเลื่อมใส, 2544: 102) มีใจความว่า “จักมาหาดั้งฟ้าเก่าต่อหัวเมือง” คำว่า “ฟ้าต่อ” หมายถึงสุดขอบฟ้าที่ต่อแผ่นดิน แสดงให้เห็นถึงคติที่ว่าแดนสวรรค์กับแดนมนุษย์ตามความเชื่อของคนโบราณนั้นต่อกันเทวดาและมนุษย์สามารถไปมาหาสู่กันได้ คติในเรื่องดังกล่าวเป็นคติที่อยู่ในความคิดของกลุ่มชนชาติไทมาแต่โบราณแล้ว ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโคลงในโอองการแข่งน้ำมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับโคลงลาวทั้งในเรื่องรูปแบบและการใช้คำ ส่วนลักษณะที่เป็นโคลงต้นกลบทเกือบบทนั้นอาจเป็นไปได้ว่าโคลงต้นเองอาจพัฒนามาจากโคลงลาว ดังนั้นจึงมีลักษณะที่ลงรอยกันได้

โอองการดำน้ำและ โอองการลุยเพลิง

โอองการดำน้ำและโอองการลุยเพลิงมีฉันทลักษณ์อย่างเดียวกันคือ กาพย์ฉบัง 16 และมีคำสัจจาธิฐานซึ่งใช้ร่วมกัน แต่งด้วยร่ายนำหน้า

ร่ายคำสัจจาธิฐานนำหน้าโอองการทั้งสองนั้นแต่งด้วยร่ายโบราณ ในทศวรรคมีจำนวนคำประมาณ 5-8 คำ ส่งสัมผัสคำสุดท้ายของวรรคไปยังคำที่ 1-3 ของวรรคต่อไป ดังตัวอย่าง

ศรีสวัสดิ์บัณฑิต อภิวันท์รัตนไตรยางค์ โดยปัญญาจกสโมสร ขอรอภิวาท ในบาง
บาทยุค วิมลธรรมา มฤตสุณธรรมาลักษณ บวรอัคสาธา อันกอบด้วยทวดคิงหมานบุษ
ลักษณา แลอะศรีดิยานุเพียชชนะแปดสิบทัต ขอถวายนมัสพระธรรม คำกิริแปลหมื่นสี่
พันพระธรรมชั้น...

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

ร่ายนำบทนี้เป็นลักษณะประณามพจน์ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณคดีตั้งแต่สมัยอยุธยา ส่วนใหญ่
เป็นการชมบุญญาบารมีของพระมหากษัตริย์และความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง นอกจากนี้ยัง
กล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ช่วยคุ้มครองเมืองหรือช่วยเป็นแรงบันดาลใจในการแต่งวรรณคดี
เรื่องนี้ได้สำเร็จ ร่ายนำหรือบทประณามพจน์นั้นแต่งขึ้นเพื่อเป็นบทสำหรับไหว้ครูคือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์
ที่กวีนับถือ ดังนั้นร่ายนำคำสัจจาธิฐานในโองการดำนำโองการลุยเพลิงนี้จึงมีลักษณะเดียวกันคือ
เป็นบทประณามพจน์ที่ประชุมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาในพิธีกรรมพิสูจน์สาบาน เพื่อเป็นองค์
พยานในพิธีกรรมดังกล่าว ทั้งนี้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ลงมาเป็นองค์พยานนั้นเป็นได้ทั้งผู้ลงโทษ ผู้ให้พร
และผู้สังเกตการณ์ในพิธีพิสูจน์สาบาน

กาพย์ในโองการดำนำและโองการลุยเพลิงเป็นกาพย์ฉบัง 16 ในโองการดำนำมีกาพย์ฉบัง
16 จำนวน 66 บท ส่วนโองการลุยเพลิงมี 42 บท ตัวอย่างกาพย์ในโองการดำนำมีดังนี้

เทวันบรรพตทั้งมวน	ห้วยหนองคลองคพร
ค่านึงรำพึงเลงญาณ	
เสื่อเมืองเรืองยศวิศาร	ทรงเมืองฤทธิชาญ
หลักเมืองบันเทืองรักษา	
สระน้ำถ้ำเดือนราวป่า	สิงขรพฤกษา
คูหาแลบ่อธาร	
เมฆขลาท่านเจ้าสิงสถาน	ในสมุทกันดาล
นาคทีวารีคงคา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

ตัวอย่างกาพย์ในโองการอุยเพลิงมีดังนี้

ข้าพระเจ้าเป็นสุภาภะลาการ	ขอถวายสัจจาทิศฐาน
อันมีพุทธทรงธรรมมังสังฆัง	
เป็นที่พำนักสระนัง	มัวโมหกำบัง
ขอพระเจ้าจงปราฎิหาร	
ไตรยโลกยมีดมลันดาล	หลุ่มหลงเปนพาล
เอาเทจมากล่าวมารสา	
อันขมบังคมเทวา	อารักขมหา
มหิทธิฤทธิเกรียงไกร	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 236)

ร่ายและกาพย์บังนิยมนำมาใช้ในการดำเนินความ ร่ายเป็นภาษาที่มีความละเอียดลออ
ขึ้นจากความเรียงด้วยการใส่สัมผัสหรือคำคล้องจองลงไปซึ่งทำให้ต่างจากภาษาพูดตามปกติ
นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538: 45) กล่าวว่า

ภาษาร่ายจึงเป็นภาษาที่เหมาะสมจะใช้ในสถานการณ์ที่พิเศษกว่าสถานการณ์ที่จะใช้ภาษา
ความเรียงและภาษาพูด หนึ่งในสถานการณ์พิเศษเช่นนี้ คงจะเป็นกรณีที่ต้องการจะพูดกับ
เทพ ผี หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นไปได้อย่างมากว่าภาษาร่ายที่ถูกใช้ในกรณีเช่นนี้มาแต่เก่าก่อน
มาก การเลือกสรรคำและการส่งสัมผัส ทำให้ร่ายเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์

ทั้งร่ายและกาพย์บังเป็นร้อยกรอง เป็นการใช้อย่างที่มีพลังในการสื่อสารมากกว่าภาษา
พูดปกติ เพราะเป็นภาษาที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกตามระดับเสียงสูง ต่ำ สั้น ยาว หนัก เบา ดังที่
เสฐียรโกเศศ (2546: 14) กล่าวว่า

...หนังสือที่แต่งเป็นร้อยกรอง...แสดงออกในเรื่องความคิด ความรู้สึกอันเกิดจากอารมณ์
ได้ดีกว่าแต่งเป็นร้อยแก้ว คนที่เกิดอารมณ์เป็นสุขเป็นทุกข์ถึงขนาด ย่อมสำแดงความรู้สึก
ออกเป็นกลอน คือมีเสียง สูง ต่ำ สั้น ยาว หนัก เบา ได้ดีกว่าพูดออกมาตามปกติ ซึ่ง
เป็นลักษณะถ้อยคำที่เป็นร้อยแก้ว...

พระไอยการลักษณะพยาน

รูปแบบของพระไอยการลักษณะพยานนั้นมีลักษณะเป็นร้อยแก้วคือ ความเรียงที่สละสลวย ไพเราะ บางแห่งมีลักษณะสัมผัสคล้ายกับร้อยคำแต่สัมผัสดังกล่าวมีไม่สม่ำเสมอ เสฐียร โกเศศ (2546: 15) กล่าวถึงลักษณะของร้อยแก้วว่า

ร้อยแก้วแปลตามพจนานุกรมว่าเอาถ้อยคำเข้าไปร้อยกับสิ่งที่มีค่าคือแก้ว เมื่อแปลแล้วก็ไม่ทำให้ฉลาดไปกว่าเดิม เพราะไม่ทราบว่าร้อยในที่นี้หมายความว่าอะไร ไปได้ความ ภายหลังจากคำอธิบายของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่า ร้อยแก้ว หมายถึงหนังสือที่แต่งเนื่องในศาสนา เป็นทำนองร้อยยาวกลายๆ ที่ยกเอาคำบาลี ซึ่งเป็นตัววรรคมาวางไว้คั่นวรรคหรือประโยคร้อยไป เพราะฉะนั้นคำว่าร้อยแก้วนี้ จึงตรงกับ รัตนะในภาษาบาลี... เพราะฉะนั้นคำว่าร้อยแก้ว จึงมีลักษณะคาบเส้นอยู่ระหว่างร้อยกรอง และความเรียงธรรมดาสามัญ..

ร้อยแก้วที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะพยานมีลักษณะเป็นความเรียงซึ่งมีการใช้ความ เปรียบที่แสดงให้เห็นภาพชัดเจน และมีความไพเราะของเสียง ดังตัวอย่าง

ประการหนึ่งให้ท่านตัดศีรษะคนซึ่งเป็นพยานหาความสัจให้ได้ให้มากกว่าก้อนส้าว
คนทั้งหลายในมนุษย์โลกนี้ อนึ่งให้ท่านตัดมือตัดเท้าเสียให้มากกว่าเส้นหญ้า อนึ่งให้ท่าน
เชือดเนื้อคนอันหาความสัจให้ได้ให้มากกว่าแผ่นดินอันหาได้สองแสนสี่หมื่น โยชน
อนึ่งให้ท่านควักตาคนอันหาความสัจให้ได้ให้มากกว่าดาวในพื้นอากาศ

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

ตัวอย่างของร้อยแก้วที่มีการส่งสัมผัสบางตอนในพระไอยการลักษณะพยาน เช่น

ถ้าแต่ผู้เป็นสักขีพยานกล่าวแต่ความจริงไว้แต่เกิดมาในภพใดๆ ถ้าเป็นบุรุษจะ
บริสุทธิ์ไปด้วยรูปโฉมพรรณาสันฐานอันประเสริฐ บังเกิดเป็นนักปราชญ์กอปรด้วยปรีชา
ชาญ ถ้าเป็นสตรีจะมีพรรณาสันฐานอันไพบูรณ์ แลผลแห่งตนอื่นมีความสำนึกไปใน
อนาคตจะทรงพระไตรปิฎกธรรมอันเป็นที่ยกเอะตักกะในพระพุทธศาสนา สมเด็จพระศรีอริยเมตไตรยเจ้าอนันตมาตริสในภพภาคหน้า และจะบำเพ็ญเข้ายังพระอมิตะ
มหานครนฤพานนั้นแล

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

ศิลาจารึกหลักที่ 45 และหลักที่ 64

รูปแบบฉันทลักษณ์ของศิลาจารึกทั้งสองหลักนี้เป็นความเรียงที่มีสัมผัส หรือคำคล้องจอง
บางตอน ถึงแม้ว่าข้อความในศิลาจารึกทั้งสองหลักจะขาดหายไปเนื่องจากศิลาชำรุด แต่ข้อความ
ที่มีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ก็เพียงพอที่จะเห็นรูปแบบฉันทลักษณ์ได้

ตัวอย่างฉันทลักษณ์ในศิลาจารึกหลักที่ 45

...อย่าเป็นพระยาเถาเป็นเจ้าอยู่เย็น หีนตายดั่งวัน ทันทดั่งเคียว เขียวเห็นอเวจันรก ตก
อบายเวทนา เสวชมหาวิบาก อย่าได้คาดได้พบพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์สักคาบ...

(ศิลาจารึกสมัยสุโขทัย, 2527: 121)

ตัวอย่างฉันทลักษณ์ในศิลาจารึกหลักที่ 64

...อันว่าผู้ซื้อพระยาฤๅไทยกระทำใจรัก รักดีไม่ตรีด้วยปู่พระยาเป็นเจ้า (ต่อเข้าได้กับโม)
กขนิพนพาน สารสัจย์ดังนี้ ...

(ศิลาจารึกสมัยสุโขทัย, 2527: 178)

รูปแบบคำประพันธ์ที่ประกอบด้วยคำคล้องจองมีลักษณะภาษาทำนองเดียวกับการขับลำนำ
ของชาวบ้านในงานบุญ ลักษณะภาษาเช่นนี้เป็นภาษาสัจด์สิทธิ์ดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2549: 111)
กล่าวว่า

โดยทั่วไปผู้คนในตระกูลไทย-ลาวเชื่อว่า อำนาจที่เหนือธรรมชาติคือผีที่อยู่บนฟ้า จึงมักเรียกกันว่าผีฟ้าหรือแถน ซึ่งมีความหมายเท่ากับเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายก็น่าจะมีอำนาจไม่น้อยที่จะคลั่งคลั่งสิ่งใดๆ ได้ แต่ผีเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่ใช่คน เมื่อไม่ใช่คน ก็สื่อสารกันด้วยภาษาธรรมชาติที่คนพูดและร้องเพลงกันทุกๆ ไปไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องสร้างภาษาและท่วงทำนองพิเศษเพื่อใช้สื่อสารกับผีเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะ

รูปแบบของวรรณกรรมคำสตัยสาบานทั้ง 6 เรื่องที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์นั้นมีการใช้รูปแบบด้วยกันทั้งหมด 4 ประเภท ได้แก่ โคลง ร่าย กาพย์ และร้อยแก้ว คำประพันธ์ทั้ง 4 ประเภทมีลักษณะเป็นภาษาพิเศษสำหรับใช้ติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จังหวะของคำคล้องจองทำให้เกิดบรรยากาศลึกลับก่อให้เกิดพลังเหมาะแก่การเป็นคำประพันธ์วรรณกรรมคำสตัยสาบาน ภาษาร้อยกรองมีการใช้ระดับของเสียงเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก ทำให้เป็นภาษาที่มีพลังในการสื่อสารมากกว่าภาษาพูดปกติ

โครงสร้าง

โครงการแข่งน้ำ

โครงสร้างของโครงการแข่งน้ำแบ่งได้เป็น 7 ส่วนดังต่อไปนี้

1. บทประณามพจน์ บทประณามพจน์ คือ คำไหว้ครูหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพของกวี นอกจากนี้บทประณามพจน์อาจกล่าวถึงพระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ บทประณามพจน์ของโครงการแข่งน้ำเป็นการกล่าวสดุดีตรีมูรติ เทพเจ้าสำคัญ 3 พระองค์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ดังนี้

โอมสิทธิสรวงศรีแก้ว แฝ้มฤตยู เองูเป็นแท่น แก่วนกลืนฟ้ากลืนดิน บินเอาครุฑ
มาจี สี่มือถือสังข์จักรทราชนิ ภิรูอวตาร อสุรแลงลาญทัก ทักคณิจรนาย ฯ
(แต่งพระแสงศรปลั้ววาด)

โอมบรมเศวรวราย ผายผาหลวงอะคร้าว ท้าวเสด็จเหนือวัวเผือก เอาเงือกเกี่ยวข้าง
 อ่างทัดจันทร์เป็นปิ่น ทรงอินทรชญา สามตาพระแพรง แกว่งเพชรกล้า ฆ่าพิษณัญไร ฯ
 (แทงพระแสงศรอันนิเวศ)

โอมชัยชัยไชโยสพพรหมญาณ บานเคียรเกล้า เจ้าคลีบัวทอง ผยองเหนือขุนห่าน ท่าน
 รังก่อดินก่อฟ้า หน้าจตุรทิศ ไทมิตรดา มหากฤดาไตร อมไคยโลกเกศ จงตรัสกิดท่าน
 พิณญาณปรมาริเบศ ไทเรศสุรสิททิพื่อ เสวยพรหมานท์ใช้น้อย ประณมบุญการดิเรก
 บุรุษพบรู้ก็ร้อย ก่อมา ฯ (แทงพระศรพรหมมาศ)

(กรมศิลปากร, 2540: 7)

2. เรื่องกำเนิดจักรวาลและกำเนิดโลก เรื่องกำเนิดจักรวาลและกำเนิดโลกนี้ในโองการ
 แข่งน้ำกล่าวไว้หลังจากสวดอิติมุติแล้ว เพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะอธิบายถึงกำเนิดพระมหา
 สมมติราชในตอนต่อไป ในเรื่องกำเนิดจักรวาลและกำเนิดโลกตัวอย่างดังนี้คือ

นานาอเนกน้ำวเดิมกลบ	จักรำจักราพาพเมื่อไหม้
กล่าวถึงตรวันเจ็ดอันพลุ่ง	น้ำแล้งใช้ขอทาย ฯ
เจ็ดปลามันพุ่งหล้าเป็นไฟ	วาววาบจตุรบายแผ่นขัว
ชักไครตริงส์เป็นฝ้า	แลบล้ำลีลอง ฯ

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2540: 7)

3. ที่มาของพระมหาสมมติราช การกล่าวถึงที่มาของพระมหาสมมติราชเพื่อที่จะเชื่อมโยง
 ถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์ เพราะโองการแข่งน้ำเป็นวรรณกรรมที่ใช้ในพระราชพิธีถือน้ำ
 พืพัตน์สัตยา เป็นการสาบานของเหล่าข้าราชการต่อพระมหากษัตริย์ การกล่าวถึงที่มาของ
 พระมหากษัตริย์ทำให้เห็นความชอบธรรมของพระราชอำนาจ ที่ปรากฏในโองการแข่งน้ำดังนี้

แลมีคำมีวัน	กินสาเล่เปลือกลปถ้อน
ปมีผู้ต้อนแต่งบรรณา	เลือกผู้เพี้ยยังยศเป็นราชาอะกร้าว
เรียกนามสมมติราชเจ้า	จึงตั้งท้าวเจ้าแผ่นดิน ฯ
สมมติเกล้าตั้งอาทิตย์เดิมกลับ	สายท่นทรงธรณินทร์เรือยหล้า

(กรมศิลปากร, 2540: 8)

4. **เริ่มตั้งพิธีแข่ง** ในส่วนนี้เป็นการเริ่มตั้งพิธีแข่ง กล่าวถึงวันสำคัญที่ทำพิธีคือ วันเสาร์ วันอังคารและวันอาทิตย์ “ซึ่งเป็นวันแข็งในทางโหราศาสตร์” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544: 33) มีการเตรียมเครื่องประกอบพิธี เป็นต้นว่า เชือกบาศ บายศรี รูปเทียน หล้าแพรก ใบมะตูม ฯลฯ ตัวอย่างมีดังนี้

วันเสาร์วันอังคารไอยอาที่	กลอยแรกตั้งฟ้ากล่าวแข่งผี ฯ
เชือกบาศด้วยขันรอง	ชื่อพระกำปู้เจ้า
ท่นรังผยอมมาแขก	แรกตั้งขวัญเข้ารูปเทียน ฯ
เหล็กกล้าหล้าแพรกบันใบตูม	เชียรเชียรใบบาตรน้ำ
โอมโอมภูมิเทเวศ	สืบคำฟ้าเทียวเฮยฮ่าเฮย ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 8)

5. **เชิญพยาน** เป็นการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาเป็นองค์พยานในพิธี องค์พยานมาจากความเชื่อที่หลากหลาย ได้แก่ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ใดเภทจงกด	พาจกซึ่งจากหน้า
ถือนขันสรดใบพลูตานเสียด	ห้วยขันฟ้าคู่แมน ฯ
มารเพียดให้ทศพลช่วยดู	ไครแดนจกอยู่ค้อย
ธรรมมารคปรตเขกช่วยดู	ห้าวร้อยเทียรแมนเดียว ฯ
อเนกถ้องพระสงฆ์ช่วยดู	เขียวจรรยายังได้
ขุนหงส์ทองเกล้าสี่ช่วยดู	ชรอ้าฟ้าได้แผ่นดินหาย ฯ
ฟ้าจรเร่งหกลองช่วยดู	ครุมคลองแผ่นช้างเผือก
ฝึกกลางหาหารเอนช่วยดู	เสียงเงือกงว้างขึ้นลง ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 8-9)

6. **สาปแช่ง** ในส่วนนี้เป็นการสาปแช่งผู้ที่คิดคดทรยศต่อพระมหากษัตริย์ให้เป็นไปในลักษณะต่างๆ เช่น ให้ตกนรก ให้ถูกธรรมชาติลงโทษ ให้ได้รับความลำบากในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ดังตัวอย่างว่า

จงไปเป็นเปลวปล่อง	อย่าอาศัยแก่น้ำจันทาย
น้ำคลองกลอกเป็นพิษ	นอนเรือนคำรนคางจันทาย ฯ
คาบิเป็นดาวจุ่ม	ลืมหางยู่สู่ฟ้าจันทาย
ฟ้ากระทุ้งทับลง	ก้มหน้าลงแผ่นดินจันทาย
แล่งแผ่นดินปลงเอาชีฟไป	สืลองกินไฟต่างจันทาย ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 10)

7. **ให้พร** เนื้อหาในตอนสุดท้ายของโอองการแข่งน้ำเป็นการให้พรแก่ผู้ที่จงรักภักดี และไม่ผิดคำสั่งสาบานที่ตนได้ให้เอาไว้ โดยให้มีความสุขและมีทรัพย์สมบัติทั้งเมื่อมีชีวิตอยู่และเมื่อสิ้นชีวิตไปเกิดบนสวรรค์แล้ว ดังตัวอย่างว่า

อำนาจแปล้เมื่อแมนอำรลิตธิ	มีศรีบุญพ่อก่อเสกเหง้า
ยศท้าวตรีไตรจักร	ใครชื่อเจ้าเดิมนาง ฯ
มิ่งเมืองศักดิ์บุญแพร่	ใครชื่อเจ้ารางควายทอง
เพิ่มช้างม้าแผ้วควาย	ใครชื่อฟ้าสองเห้าแรงยิน ฯ
เพรงรัตนพรายพรรณอื่น	ใครชื่อสินเกศรา
เพิ่มเขาหมื่นมหาไชย	ใครชื่อใครรักเจ้าจยศ ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 10)

โครงสร้างในโอองการแข่งน้ำมีทั้งหมด 7 ส่วน ประกอบด้วย บทประณามพจน์ กำเนิดจักรวาลและกำเนิดโลก ที่มาของพระมหาสมมติราช ตั้งพิธีแข่ง เชิญพยาน สาปแช่ง และสุดท้ายคือให้พร โครงสร้างทั้งหมดนี้เมื่อมาประกอบกันแสดงให้เห็นการนำเสนอความคิดอย่างเป็นระบบในการสร้างอำนาจอันชอบธรรมให้แก่พระมหากษัตริย์ในการปกครอง และมีเหตุผลควรแก่การที่ข้าราชการต้องแสดงความจงรักภักดี

โองการดำน้ำ

โองการดำน้ำมีโครงสร้าง 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. บทประณามพจน์ บทประณามพจน์ของโองการดำน้ำอยู่ในส่วนแรกคือ คำสั่งจาธิษฐานเป็นบทประณามพจน์ที่ใช้ร่วมกันทั้งโองการดำน้ำและโองการลุยเพลิง บทประณามพจน์ในส่วนนี้เป็นการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงเช่น พระพุทธเจ้า เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ มาเป็นองค์พยานและรับของเช่นสังเวทที่ใช้ในพิธีกรรมดังตัวอย่าง

ศรีสวัสดิบัมคมคัลล อภิวันทรตนไตรยางค์ โดยปัญจางคสมุส ขอรอกิวกาท ในบางบาทยุดล วิมลเรณุมฤตุนุชราลักษณ์ บวรอัศสาศดา อันกอบด้วยทวดดิงยมหาบุรุษ ลักขณา แลอะศรีติยานุเพียชชนะแปลลิตัทศ ขถวายนมัสธรรม คำกัธแปลหมื่นสี่พัน พระธรรมขันธ คือสุดตันตะอภิธรรมวินายา แล้ววันทาแห่งพระสงฆ์ มีองค์อริยะทั้งแปด เปนประธาน [...] แล้วขอประกาศไหว่เทวศ ท้าวตรีเนตรพรหมโสฬศ ท้าวทรรฐวิรุพหก วิรุพปักขกุเวรราช อิศรณารถอุมา มีฤทธาวรรณารายณ์ ทั้งพระพายฤทธิเดช เสาร์นพระ เกษราหุ แล้วนมัสการถวายเครื่องสิ่งสรรพ อันโจทยจำเลยเคยปฏิบัติแต่โบราณ คือพร้าวดาลมธรรศ กล้วยอ้อยสดแลถั่วงา อิกปูลาดัมแดงขาว ตั้งเป็นราวคูตระการ...

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

2. การเชิญพยาน ในโองการดำน้ำมีการเชิญพยานคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เทวันบรรพตทั้งมวน	ห้วยหนองคลองคพร
ค่านึงรำพึงเลงญาณ	
เสื่อเมืองเรื่องยศวิศาร	ทรงเมืองฤทธิชาญ
หลักเมืองบันเทืองรักษา	
สระน้ำถ้ำถื่อนราวป่า	สิงขรพฤกษา
คูหาแลบ่อต่อธาร	
เมฆขลาท่านเจ้าสิงสถาน	ในสมุทกันดาล
นัดทิวารังคกา	

เบื่องใต้ต่ำถึงอัชดา	พื้นภพพสุธา
นาคาวิรุพแดนดิน	
เบื่องบนจนพรหมสุดสิ้น	อัคชนิฐภูมิ
นเรศเรืองฤทธิ์พล	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

3. การสาปแช่ง ในส่วนของการสาปแช่งนั้นในโองการดำนําลุยเพลิงแช่งผู้ทำผิด และสาปแช่งองค์พยานทั้งหลายที่ไปเข้าข้างคนผิด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1 การสาปแช่งผู้กระทำผิด ผู้กระทำผิดนั้นเมื่อคำลงไปแล้วจะได้พบสิ่งที่น่ากลัวต่างๆ ได้แก่เทวดาอารักษ์ทั้งหลายมาหลอกหลอนด้วยอาถรรพ์ต่างๆ และไม่ไห้หายใจได้สะดวก ตัวอย่างเช่น

ใครเทจชวนกันสังหาร	อย่าไว้เนิ่นนาน
จงผลาญอย่าทันพริบตา	
สิทธิศักดิ์อารักขเทวดา	ลำแดงฤทธา
ไห้เห่นประจักษ์ทันใด [...]	
แลบลิ่นปลิ้นตาสแยงหัว	หนดเคราพันพัว
ท้องพลุ้ยชลุ่ยกำยำ	
หลอกหลอนไล่รุ่มรันท่า	ทุบตีอ่วมอำ
คำรามในพื้นคงคา [...]	
ใครเทจชวนกันย่ำยี	เข้ากลุ่มรุมตี
ไห้ผุดอย่าทันอึดใจ	
ผู้เทจบันดาลเห่นไภย	ภูตพรายตัวใหญ่
จรเข้แลปลาโลมา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

3.2 การสถาปนาองค์พยาน องค์พยานที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นถ้าไม่อยู่ในทำนองคลองธรรมได้แก่ เข้าข้างคนผิด รับเครื่องบูชาจากคนผิดเพื่อช่วยให้พ้นจากภัยต่างๆก็ขอให้คนรกรหมกไหม้ อย่าได้เกิดทันยุคพระศรีอารีย์ ตัวอย่างเช่น

ท่านท้าวเทศทั้งหลาย	ทำกลบังวาย
มิได้พินิจตระตรอง	
รับเครื่องพลีกรรมเข้าของ	ผู้เท็จป้อนปอง
ประโยชน์ให้มีไชย [...]	
จงตกต่ำไฉนระกรร	ยื่นได้พุททัน
ครนรินทร์เสวยทุกขา	
อย่าเห่นแสงระวีจันทร	มัวมีมณฑกะ
หมกไหม้อยู่ในนระกาน	
เพลิงลุกทนทุกขเนืองนาน	อย่าพันพระศรีอารย
มาโปรดซึ่งเทวสพสรรพ	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

4. การให้พร การให้พรในโอกาสคำแนะนำได้เป็น 2 ประการคือ ให้พรแก่ผู้ที่พูดความจริง และให้พรแก่เทวดาที่ไม่เข้าข้างคนผิด

4.1 การให้พรแก่ผู้ที่พูดความจริง ผู้ที่พูดความจริงหรือไม่ได้ทำผิดในคดีความที่มีการพิสูจน์กัน เมื่อคำแนะนำไปแล้วเทวดาทั้งหลายจะช่วยให้หายใจได้สะดวก ตัวอย่างคือ

ความจริงครันคำลหิ	น้ำแยกแตกหนี
อย่ามีพิโรธสำแดง	
ออกแต่กายฝ่าแสง	เดชฤทธิ์แรง
เทเวศช่วยอภิบาลไชย	
หายใจเข้าออกสำราญ	น้ำแหวกแยกฉาน
คำลงสบบายหายใจ	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

4.2 การให้พรเทวดาที่ไม่เข้าข้างคนผิด เทวดาที่ไม่เข้าข้างคนผิดหรือช่วยคนที่ไม่ได้ทำความผิดในคดีความก็จะได้รับพรว่าให้ทิพยสมบัติ หรือสมบัติในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ท่านท้าวเวสสุทธร	ผู้เอาใจใส่
ช่วยจริงข้างเทวสังหาร	
จงได้สมบัติบริวาร	ในชั้นพิมาน
พินมยิ่งขึ้นไป	
ถ้ากุมารภัยใด	จงเสวยสุขใน
ไตรตรึงพิมานแมนสวรรค์	
สมบัติพิพัทธเนืองนิตย์	นานกมหันต์
มโหรียิ่งโอฬาร	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 236)

โครงสร้างของโครงการค่าน้ำมีทั้งสิ้น 4 ส่วน ส่วนที่ 1 บทประณามพจน์ ส่วนที่ 2 การเชิญพยาน ส่วนที่ 3 การสาปแช่ง แบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อยคือ การสาปแช่งผู้กระทำความผิดและการสาปแช่งองค์พยานที่เข้าข้างคนผิด ส่วนที่ 4 การให้พร แบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อยคือ การให้พรผู้ที่พูดความจริงและการให้พรองค์พยานที่ไม่เข้าข้างคนผิด

โครงการลุลยเพลิง

โครงสร้างของโครงการลุลยเพลิงแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. บทประณามพจน์ บทประณามพจน์ของโครงการลุลยเพลิงเป็นบทประณามพจน์บทเดียวกันกับที่ใช้ในโครงการค่าน้ำ เพราะทั้งโครงการค่าน้ำและโครงการลุลยเพลิงต่างเป็นพระอัยการหนึ่งในกฎหมายโบราณที่ใช้การสาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม เพียงแต่แตกต่างกันในเรื่องของวิธีการ ดังนั้นบทประณามพจน์ของโครงการค่าน้ำและโครงการลุลยเพลิงจึงใช้ร่วมกันได้

2. การเชิญพยาน ได้แก่การเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งในทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติมาในพิธี มีตัวอย่างดังนี้

อันขมบงคมเทวา	อารักขมหา
มหิทธิฤทธิ์เกรียงไกร	
เบื้องบนจนพรหมประไล	เบื้องต่ำลงไป
พิภพทั่ววนาคา	
เบื้องหน้าเบื้องหลังซ้ายขวา	ภูมพฤกษเทวา
อากาศจลลงแลดู	
ไกรลาสบรรพตเมรุ	ปรากฏในภูว
สี่ทวีปมีต้นบุรพา	
อุดรกรโรมรโคยา	บุพวิเทหา
สากลชมพูอนันต	
วิเศษศิวบุตรศิวกรรม	เทพภูมสบรรพ
จัดุมหาราชิกา [...]	
ขอเชิญช่วยมาตัดความ	จริงเท็จให้ตาม
ประเพณีแท้เที่ยงธรรม	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 237)

3. การลงโทษ คือการลงโทษผู้ที่กล่าวเท็จ โดยให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหมดเป็นผู้ลงโทษ และกล่าวถึงพระเพลิงซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งไฟแยกออกมาเป็นพิเศษ ตัวอย่างเช่น

ผู้ใดกล่าวเท็จมารสา	จงประจักษ์แก่ตา
สท้านพันเอ็นหวั่นไหว	
หนังพองสยองเกล้าตกใจ	กะกร้ามกลัวไป
แลแสงพระเพลิงรัศมี [...]	
แม้ว่าเข้าในอักษิ	ผู้เท็จอัปรี
พระเพลิงจงเร่งสังหาร	
ให้ไหม้พุงพองย่นาน	ถ้อยคำเกี่ยวพาล
เอาเท็จมากล่าวมูสา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 237)

โครงสร้างของโองการลุลึงมีทั้งหมด 3 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ บทประณามพจน์ซึ่งใช้ร่วมกับโองการดำเนิน ส่วนที่ 2 คือการเชิญพยาน ได้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งในทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่ออำนาจนอกเหนือธรรมชาติ ส่วนที่ 3 คือการลงโทษ ในโองการลุลึงมีการลงโทษเหมือนเรื่องอื่นๆ แต่เน้นพิเศษที่ให้พระเพลิงเป็นผู้ลงโทษเพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการพิสูจน์

พระโอยการลักษณะพยาน

โครงสร้างของพระโอยการลักษณะพยานแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การเชิญพยาน การเชิญพยานในพระโอยการลักษณะพยานนั้นแบ่งได้เป็นสองช่วง คือ การอ้างถึงพระพุทธเจ้าและอดีตพระพุทธเจ้า การเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เป็นองค์พยาน

1.1 การเชิญพระพุทธเจ้า และอดีตพระพุทธเจ้า การอ้างถึงพระพุทธเจ้าและอดีตพระพุทธเจ้านี้ไม่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำสวดสาบานเรื่องอื่นๆ เลย ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าในพระโอยการลักษณะพยานนั้นมีความต้องการที่จะใช้ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนาเพื่อทำให้เกิดความเกรงกลัว ตัวอย่างมีดังนี้

...เมื่อกระลาการจะเชิญพยานให้กระลาการประกาศจำเภาหน้าพยานว่า สมเด็จพระ
กุกกุสุนทร พระโกนาคม พระกัษป ทั้งสามพระองค์นี้ได้ตรัสแก่พระสรพัตถญาณ
แล้วเสด็จเข้าสู่พระปริณิพพานไปเป็นลำดับ แลสมเด็จพระศรีศากยมุณีโคดมบรมครูเจ้า
แห่งเราทรงสั่งพระสมภารบาระมี 4 อสงไขยแสนหมากัลป์ บำเพ็ญพุทธบริจาตทั้ง 5
พระมหาบาระมี 30 ทศจึงได้ตรัสเป็นสมเด็จพระพุทธิเจ้าในพระรัตนบัลลังก์ดวงไม้มุมราช
พระมหาโพธิ

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

1.2 การเชิญเทวดา เป็นการเชิญเทวดาต่างๆทั้งในพระพุทธศาสนา ศาสนา พราหมณ์-ฮินดู และอำนาจเหนือธรรมชาติ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

...แลปางนี้ขอเทพยดาเจ้าทั้งหลาย คือพระอินท พระพรหม พระยมราช แลท้าวจตุโลกบาล พระจันทร พระอาทิตย์ ภูมิอารักขาอากาศเทพยดาผู้รักษาพระพุทธศาสนา แลเทพยดาอัน รักษาซึ่งขอบขันธสีมาแลพระมหาวรเสวตรฉัตรจงเสด็จมาประชุมให้พร้อมกันในสถานที่นี้ ฟังซึ่งคำคนผู้จะเป็นสักขีพยานแก่กัน

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 213)

2. การสาปแช่งและลงโทษ มีการสาปแช่งผู้ที่ไม่มีความสัตย์ให้ถูกลงโทษ เป็นต้นว่าให้ ถูกตัดศีรษะ ตัดมือตัดเท้า ถูกเชือดเนื้อ และถูกควักตา ตัวอย่างมีดังต่อไปนี้

...ประการหนึ่งให้ท่านตัดศีรษะคนซึ่งเป็นพยานหาความสัจหมิได้ให้มากกว่าก้อนส้าว คนทั้งหลายในมนุษย์โลกยนี้ อนึ่งให้ท่านตัดมือตัดเท้าเสียให้มากกว่าเส้นหญ้า อนึ่งให้ท่านเชือดเนื้อคนอันหาความสัจหมิได้ให้มากกว่าแผ่นดินอันหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ อนึ่งให้ท่านควักตาคนอันหาความสัจหมิได้ให้มากกว่าดาวในพื้นอากาศ

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

3. การให้พร เป็นการให้พรพยานผู้กล่าวคำสัตย์ว่าให้รูปโฉมงดงาม ให้บังเกิดเป็น นักปราชญ์ และให้เกิดในสมัยพระศรีอาริยมตไตรย

...ถ้าแลผู้เป็นสักขีพยานกล่าวแต่ความสัจจริงใช้แลเกิดมาในภพใดๆ ถ้าเป็นบุรุษจะ บริสุทธไปด้วยรูปโฉมพรรณสัณฐานอันประเสริฐ บังเกิดเป็นนักปราชญ์อุปด้วยปรีชา ชาญ ถ้าเป็นสตรีจะมีพรรณสัณฐานอันไพบูรณ์ แลพลแห่งตนอื่นมีความสัจนั้นไปใน อนาคตจะทรงพระไตรยปิฎกธรรมอันเป็นที่ยกเอะตักกะในพระพุทธศาสนา สมเด็จพระศรีอาริยมตไตรยเจ้าอันจะมาตรัสในภายภาคหน้า และจะบำเหน็จเข้ายังพระอมิตะ มหานครนฤพานนั้นแล

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

โครงสร้างของพระไอยการลักษณะพยานมีทั้งหมด 3 ส่วน ส่วนแรกคือ การเชิญพยาน แบ่งเป็น 2 ส่วนย่อยคือ การอ้างถึงพระพุทธเจ้าและอดีตพระพุทธเจ้าและการเชิญเทวดาต่างๆ ทั้งในทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติมาเป็น องค์พยาน ส่วนที่ 2 คือ การลงโทษผู้เป็นพยานเท็จ และส่วนที่ 3 คือ การให้พรพยานที่ให้การตาม คำสัตย์จริง

ศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปู่สบลหลาน)

โครงสร้างของศิลาจารึกหลักที่ 45 แบ่งได้ออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

1. การเชิญพยาน การเชิญพยานในศิลาจารึกหลักที่ 45 นี้เป็นทั้งการเชิญพยานและบท ประณามพจน์ในขณะเดียวกัน องค์พยานที่เชิญมาในตอนต้นเป็นสังคคัลลิตีร์ประจำธรรมชาติ และศิบรรพบุรุษของทั้งสุโขทัยและน่าน มีตัวอย่างดังนี้

...(อารัก)ย์ทั้งหลายอันมีในน้ำในถ้ำ(ว)งสาหนพระยาผู้ปู่ ปู่พระยา ปู่เริง ปู่มุง ปู่พอง ปู่ฟ้า
พื้น (ผ)ากอง... ปู่ขุจิต ขุนจอด ปู่พระยาศ(รีอินทราทิตย์) ปู่พระยาบาน ปู่พระยามรามราช
ปู่ไสส(ส)งคราม ปู่พระยาเลอไทย ปู่พระยาจ๋วนำนุณ...

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 120)

ตัวอย่างที่ยกมานี้กล่าวถึงสังคคัลลิตีร์ที่อยู่ในน้ำและในถ้ำ จากนั้นจึงกล่าวถึงกษัตริย์ของ น่าน เช่น พระยาเริง พระยามุง พระยาพอง พระยาฟ้าพื้น พระยาผากอง ขุนจิต ขุนจอด ต่อมา กล่าวถึงผู้ครองของสุโขทัยและศรีสัชนาลัย เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบานเมือง พ่อขุน รามคำแหง พระยาไสสงคราม พระยาเลอไทย พระยาจ๋วนำนุณ

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงสังคคัลลิตีร์หรือองค์พยานทั้งในพระพุทธศาสนา ศาสนา พราหมณ์-ฮินดู และความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติไว้ในตอนท้าย มีตัวอย่างดังนี้

...(พระอ)รหันต์ได้(แปด)...(บำ)รุงศาสนาในมห(ธาต)ุ...พระปรตฺยกพุทธ(ธ)... กัลยาณ
พระสตฺอุป(พุทธ) (โ)นมหาธาตฺอุาทิลักกา...ย ชนด้วย(โ)สภาคมาคร์)...มเหสุร พระสทาสิพุบ
...พระกิม พระอรชุน พระ... (ย)ุธิยธิร ทิรฉนาม รามปรสุ (ร)มลักษณ์ พระศักดิ์

พระทีจนนทีสี นรบัณฑิตย์ ฤพระเพลิง พระพรณ... (ท)ธรรต กุเวร อรรธเรนทสูร (เทพค)
 นพเคราะห์ ทวาทศรา(ศี)...จ ดาร ดารก ภูชก โภคินท...(ครุ)ทช เขจร กินนร กินนรี ปัก
 ...สรรพสิทธิ รัชธิ พิ(ทยาธร)...(ม)ณิศรีอุมา

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 124)

2. การสาปแช่งและลงโทษ การสาปแช่งและลงโทษในศิลาจารึกหลักที่ 45 บางส่วนก็
 ปะปนอยู่กับเนื้อหาของการเชิญองค์พยาน ตัวอย่างเช่น

...แม้ผู้ใดบื้อชื่อไซ้ให้(ผี)มันทั้งเสื่อใหญ่ เขาพูกา เขาผาดานผาแดง แฝงแผ่นแม่พระศักดิ์
 พระสอเสื่อทานของ พานสถานปุระหมื่น หมื่นห้วยแสนดง ทั้งปู่เจ้าพระขงเขาขรรยง
 พระศรี ผิบางพระศักดิ์ อารักย์ทุกแห่ง แต่งตาตองปู่หลานรักกัน ผิผู้ใดบื้อชื่อ จ้งผิฝูงนี้หัก
 หัวน้ำวคอ อย่าเป็นพระยาถึงเท่า เป็นเจ้าอยู่ห็นยืนตายดงวัน ทนดงเคียว เขียวเห็นอเวจี
 นรค ตกอบายเวทนา

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 120)

บทที่ยกตัวอย่างเป็นการสาปแช่งผู้ที่ผิดคำสาบาน โดยให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำธรรมชาติ
 ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภูเข เช่น เขาพูกา เขาผาดานผาแดง เขาพระขงผิเป็นพยาน จากนั้นจึงให้ทั้งผี
 และเทวดาช่วยกันทำร้ายและให้ตกนรกขุมอเวจี

3. วันเวลาที่จารึก ศิลาจารึกหลักนี้ระบุวันเดือนปีที่จารึกไว้ เมื่อเทียบศักราชแล้วตรงกับ
 ป.ศ. 1935

...พานสถานวิสุทธิฯ จุลศักราชได้ 754 มหาศักราชได้ 1314 ขอมปีวอก ไทยปีเต่าสัน เดือน
 สี่บูรณมี ขอมวันพฤหัสบดี ไทยวันเต่าเม็ด ฤกษ์อุตรพลกุน บูรณาคีติอุษาโชคโชค

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 121)

4. บุคคลสำคัญผู้เป็นพยานในการกระทำสัตย์ การกระทำสัตย์ครั้งนี้เป็นการกระทำสัตย์
 สาบานระหว่างเมืองจึงจำเป็นต้องมีบุคคลสำคัญหรือผู้ใหญ่ในบ้านเมืองมาเป็นพยานด้วย ดังนั้น
 จึงปรากฏชื่อของบุคคลสำคัญของบ้านเมืองอยู่ในศิลาจารึกด้วย

...ผิผู้ใดใครโจทนาถามหาผู้ใหญ่ (ใส่) สารจารในจารึกนี้ หากประดิษฐ์สำเนา
พร (ะมหา) เกรสังฆราชรัตนวงศาจารย์ พระมหาเถ (รธรรม) เสนาบดีเบื่องเจ้าพระยา
ผู้หลานท่านม (หา)... (มหา) สุขเมธ (ทั้งห) ลาย หาก....

(จารึกสมัยสุโขทัย: 2526, 121)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงพระเถระชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมาเป็นพยานในการจารึกและการกระทำสัตย์
สาบานในครั้งนี้ เช่น สมเด็จพระมหาเถรสังฆราชรัตนวงศาจารย์ พระมหาเถรธรรมเสนาบดี

โครงเรื่องของศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปฐมนิพนธ์) มีทั้งหมด 4 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ การเชิญ
พยานซึ่งมีทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่ออำนาจ
เหนือธรรมชาติ องค์พยานในศิลาจารึกหลักนี้มีลักษณะพิเศษกว่าเรื่องอื่นคือ เป็นฝับริพบุรุษ
ของเมืองสุโขทัยและนามจำนวนมาก ส่วนที่ 2 คือ สาปแช่งและลงโทษผู้ที่ผิดคำสาบาน ส่วนที่ 3
คือ วันเวลาที่จารึกซึ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงบุคคลและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ส่วนที่ 4 คือนุคคล
สำคัญผู้เป็นพยานในการกระทำสัตย์สาบานได้แก่พระเถระชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของทั้ง 2
เมือง

ศิลาจารึกหลักที่ 64 (หลานสบถ)

ศิลาจารึกหลักนี้ชำรุดมาก แต่พอจะอ่านรู้เรื่องได้จากข้อความที่เหลืออยู่ วิเคราะห์
โครงสร้างได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

1. ผู้ที่กระทำสัตย์สาบาน ในตอนนีชำรุดมาก ข้อความที่เหลืออยู่ที่พอจะอ่านได้กล่าวถึง
ผู้ที่ร่วมกระทำสัตย์ผู้หนึ่งว่า

...(ไม่)ตรีเจ้าก็คือนึ่งมีกัจวลในสิมาเจ้าและปู้ดุดังเมืองน่านเมือง....

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 178)

ตัวอย่างที่ยกมานี้สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงผู้เป็นใหญ่ในเมืองน่าน และในตอนท้ายของ
จารึกมีการออกชื่อของผู้เป็นใหญ่ในสุโขทัยที่ร่วมกระทำสัตย์ว่า

...อันว่าผู้ซื้อพระยาฤๅไทยกระทำใจรักภักดีไม่ตรีด้วยปู่พระยาเป็นเจ้า...

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 178)

2. การสาปแช่ง ได้แก่การสาปแช่งผู้ที่ทรยศต่อคำสัตย์สาบาน ดังนี้

...จงอย่าให้รู้จัก ชื่อฝูงพระพุทธรูปอันจักมาปางหน้า ก็อย่าให้รู้จักศาสนาทั้งไสพาคมก็อย่าให้รู้จักศาสตร์ซุ่มหาเถรอันจางจรรู้นี้เสมอดังกุดดอคอแล อนึ่งโทษอันสาบานนี้อย่าให้ได้แก่ปู่สักอัน 0 แลนี้คำสบถปู่แล 0

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 178)

ข้อความนี้กล่าวว่าถ้าหากผู้ใดผิดคำสาบานเมื่อตายไปจะไม่ได้เกิดในสมัยพระพุทธเจ้าในอนาคตซึ่งมีหลายพระองค์ และจะไม่รู้จักศาสนาใดๆ ทั้งปวง

3. เงื่อนไข ศิลาจารึกหลักนี้เป็นศิลาจารึกคู่กับหลักที่ 45 มีเนื้อหาและเงื่อนไขในการกระทำสัตย์สาบานเหมือนกันว่า ถ้าหากเมืองใดเมืองหนึ่งเดือดร้อนอีกเมืองหนึ่งจะช่วย ดังนี้

...อนึ่งบ้านเมืองเราทั้งหลายและเมืองแพร่เมืองงาว เมืองน่านเมืองพลั่ว ปู่พระยาคุณดั่งเดียวอันตราหมีในราชสีมาเรา ปู่พระยาเป็นเจ้าเห็นว่ามิในราชสำนักท่านแล... อนึ่งมิมีกังวลในบ้านเมืองปู่พระยาบ้าน....ด้วยปรีชาพลพาหุพลดั่งอัน อนึ่ง ฝูงลูกท้าวกู (ก) (ไทย).... (สัญญา)ใจกูเขาหาโทษมิได้สักอัน

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 178-179)

โครงสร้างของศิลาจารึกหลักที่ 64 (หลานสบถปู่) มีทั้งหมด 3 ส่วน ส่วนที่ 1 ผู้กระทำสัตย์สาบานว่าเป็นเจ้าเมืองน่านและผู้เป็นใหญ่ในสุโขทัย ส่วนที่ 2 การสาปแช่ง เป็นการสาปแช่งผู้ที่ทรยศต่อคำสัตย์ และส่วน 3 เงื่อนไขในการกระทำสัตย์ ทั้งสุโขทัยและน่านต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในศิลาจารึกหลักที่ 64 (หลานสบถปู่) นอกจากระบุชื่อเมืองน่านแล้วยังระบุว่ามีเมืองแพร่ เมืองงาว และเมืองพลั่วเป็นเมืองซึ่งอยู่ในขอบข่ายของการช่วยเหลือด้วย

โครงสร้างของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานวิเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 โครงสร้างของวรรณกรรมคำตัดยี่สาม

โครงสร้าง	วรรณกรรม	โองการ แข่งน้ำ	โองการ ค่าน้ำ	โองการ ลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
1. เชิญพยาน		✓	✓	✓	✓	✓	
2. สถาปนาและลงโทษ		✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. ให้พร		✓	✓	✓	✓		
4. บทประณามพจน์		✓	✓	✓			
5. เรื่องกำเนิดจักรวาล		✓					
6. ที่มาของพระมหาสมมตราช		✓					
7. เริ่มตั้งพิธีแข่ง		✓					
8. วันเวลาที่จารึก						✓	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

โครงการ	วรรณกรรม	โครงการ แข่งน้ำ	โครงการ ดำน้ำ	โครงการ ลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
โครงสร้าง							
9. บุคคลสำคัญผู้เป็นพยาน						✓	
10. ผู้กระทำสัตย์สาบาน							✓
11. เงื่อนไข							✓

จากตารางที่ 1 วิเคราะห์โครงสร้างของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานทั้ง 6 เรื่องแล้วพบว่า วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีโครงสร้างจำนวนไม่เท่ากัน ส่วนที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานทุกเรื่องคือ การสาปแช่งและลงโทษ โครงสร้างเรื่องการเชิญพยานปรากฏอยู่ใน 5 เรื่อง โครงสร้างเรื่องการให้พรปรากฏอยู่ 4 เรื่อง และบทประณามพจน์ปรากฏอยู่ 3 เรื่อง โครงสร้างที่ปรากฏอยู่เฉพาะในบางเรื่องได้แก่ เรื่องกำเนิดจักรวาล ที่มาของพระมหาสมมติราช เริ่มตั้งพิธีแช่ง มีเฉพาะในโอองการแข่งน้ำ โครงสร้างเรื่องวันเวลาที่จารึก บุคคลสำคัญผู้มาเป็นพยาน ปรากฏเฉพาะในศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปู้สอถหลาน) โครงสร้างเรื่องผู้กระทำสัตย์สาบาน และเงื่อนไขในการกระทำสัตย์สาบานปรากฏเฉพาะในศิลาจารึกหลักที่ 64 (หลานสอถปู้) เห็นได้ว่า วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีโครงสร้างที่ไม่เท่ากันแต่มีโครงสร้างที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรก อาจเรียกว่าเป็นโครงสร้างหลัก 3 เรื่อง ได้แก่

1. การสาปแช่งและลงโทษ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน เพราะเป็นการนำไปสู่ผลที่จะทำให้ผู้กระทำสัตย์สาบานเกิดความกลัว ไม่กล้าละเมิดคำสาบาน
2. การเชิญพยาน ได้แก่การเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เป็นต้นฉบับร่วมกันในสังคม
3. การให้พร เป็นการให้กำลังใจและให้รางวัลแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามคำสัตย์สาบาน

จากการวิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบาน 6 เรื่องทั้งรูปแบบและโครงสร้างพบว่า ในด้านรูปแบบ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานใช้ฉันทลักษณ์อยู่ 4 ประเภท คือ โคลง กาพย์ ร่าย และ ร้อยแก้ว ฉันทลักษณ์ทุกประเภทเป็นรูปแบบที่มีท่วงทำนองพิเศษ เป็นภาษาใช้ในการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีการใช้สัมผัสหรือบางครั้งไม่มีสัมผัสก็มีการเลือกสรรคำที่ทำให้เกิดอารมณ์และความคิด ส่วนในด้านโครงสร้าง วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีโครงสร้างสำคัญประกอบด้วยเรื่อง 3 เรื่อง ได้แก่ การสาปแช่งและลงโทษผู้ที่ละเมิดคำสัตย์ การเชิญพยานซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการให้พรผู้ปฏิบัติตามคำสัตย์ เรื่องการสาปแช่งและลงโทษพบอยู่ในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานทุกเรื่อง แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสัตย์สาบานให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้มากที่สุด เนื่องจากมีจุดประสงค์ให้คนเกรงกลัว รูปแบบและโครงสร้างมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันเป็นอย่างดี ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีพลังซึ่งสามารถทำให้พิธีกระทำสัตย์สาบานบรรลุจุดประสงค์ได้ในที่สุด

บทที่ 5

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานกับสังคมไทย

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมในฐานะที่เป็นตัวบทในการอ่านหรือสวดในพิธี อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนที่ร่วมในพิธีกรรมนั้นๆ การประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งที่เพิ่มคุณค่าและสร้างความหมายให้แก่การประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของสังคม เพราะพิธีกรรมสามารถสื่อความหมายของกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งไปสู่สังคมได้เป็นอย่างดี ตัวบทวรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในฐานะที่เป็นสื่อกลางในพิธีกรรม

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในสังคมและอุดมคติในเรื่องการสาบานของคนไทยได้เป็นอย่างดี ในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งศึกษาออกเป็น 4 หัวข้อ คือ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสาบาน แนวคิดที่เห็นได้จากวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในฐานะที่เป็นบันทึกทางสังคมและวรรณกรรมคำสัตย์สาบานในสังคมไทยปัจจุบัน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการกระทำสัตย์สาบาน

การกระทำสัตย์สาบานเป็นเรื่องของความต้องการ “ความไว้น้ำใจเชื่อใจ” คือความต้องการหลักประการหนึ่งในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างราบรื่น ความต้องการ “ความไว้น้ำใจเชื่อใจ” เกิดจากความไม่ไว้วางใจของมนุษย์ในเรื่องต่างๆ หรือเกิดปัญหาที่จะต้องแก้ไข ความไม่ไว้วางใจของมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากความขัดแย้งหรือปัญหาในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม

ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล

ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคลหมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคล เมื่อมนุษย์เกิดความขัดแย้งกัน มนุษย์ต้องการความมั่นใจหรือทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมั่นใจ การกล่าวอย่างตรงไปตรงมาอาจไม่มีน้ำหนักจึงมีการอ้างสิ่งอื่นที่ช่วยเพิ่มน้ำหนักให้แก่คำพูดนั้น การสาบานเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้อยู่ในสังคมไทย ตัวอย่างเช่นในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนเข้าห้องนางแก้วกิริยา ขุนแผนให้คำสัตย์แก่นางแก้วกิริยาไว้ดังนี้

ถ้าพิถนองให้หมองสตัย
สารพัควิชาสง่าเปลื้อง

จงวิบัติเกิดเชิญให้เป็นเนื่อง
เจ้าเนื้อเหลืองดังทองมาทาบทับ
(เสภาขุนช้างขุนแผน เล่ม 1, 2544: 314)

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (2532: 180) กล่าวถึงคำสตัยของขุนแผนในตอนนีว้า

ขุนแผนเอาของสำคัญที่สุดสำหรับตนเป็นประกันความซื่อสตัยที่ให้ไว้ก่อนนางแก้วกิริยาได้แก่ วิทยาคมและความศักดิ์สิทธิ์ของของทั้งหลายที่มีอยู่ในตัวขุนแผน ถ้าหากขุนแผนไม่ซื่อสตัยก่อนนางแก้วกิริยาแล้วก็ขอให้ทุกอย่างเหล่านี้เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ใช้การไม่ได้อีกต่อไป ซึ่งออกจะเป็นคำสาบานที่แรงมากสำหรับขุนแผน ซึ่งอยู่ได้ด้วยวิทยาคมและของศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น

เห็นได้ว่า ขุนแผนได้ใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในตัวเป็นประกันความซื่อสตัยที่มีก่อนนางแก้วกิริยา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตัวขุนแผนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของขุนแผนมาก ดังนั้นการนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์มายืนยันความซื่อสตัยของขุนแผนทำให้นางแก้วกิริยามีความมั่นใจมากขึ้น

การกระทำสตัยสาบานของปัจเจกบุคคลยังปรากฏอยู่ในเรื่องราชาธิราช พระยาน้อยและสมิงมราหูทำสตัยสาบานกัน เหตุการณ์เริ่มจากสมิงมราหูเล่นสกาแพ้พระยาน้อยแล้วตีลูกสกากระจายทั้งกระดาน สร้างความไม่พอใจให้แก่พระยาน้อย ต่อมาพระมหาเทวีผู้เป็นซุ่ยอยู่กับสมิงมราหูได้ออกอุบายให้สมิงมราหูไปขอขมาพระยาน้อย ทั้งสองกระทำสตัยสาบานว่า จะไม่ถือโทษโกรธกันด้วยการดื่มเลือดคนอก ดังนี้

แล้วสมิงมราหูกับพระยาน้อยถ้อยที่ทำความสตัยต่อกัน สมิงมราหูเอามีดสับเอาเลือดออกปนสุราใส่จอกส่งให้พระยาน้อย ๆ ก็รับเสวยเข้าไป ฝ่ายพระยาน้อยก็สับเอาเลือดปนกับสุรา แล้วใส่จอกส่งให้แก่สมิงมราหู

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2512: 84)

ตัวอย่างในตอนนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าการสาบานเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจในยามที่มีปัญหาระหว่างปัจเจกบุคคล เพราะทั้งสมิงมราหูและพระยาน้อยมีปัญหากระทบกระทั่งกันมาก่อน จากนั้นสมิงมราหูจึงได้ขอขมา และเพื่อให้พระยาน้อยไว้วางใจมากยิ่งขึ้นจึงได้กระทำสัตย์สาบานไว้แก่กัน

ปัญหาในระดับสังคม

ปัญหาในระดับสังคมหมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือปัญหาในระดับเมืองต่อเมืองหรือรัฐต่อรัฐ การกระทำสัตย์สาบานทำให้ชนปกครองมั่นใจในการบริหารบ้านเมือง อีกทั้งยังเป็นสิ่งประกันว่าจะทำให้บ้านเมืองสงบสุข เช่นใน “ราชาธิราช” ตอนมอญและพม่ากระทำสัตย์สาบานยุติสงครามต่อกันและปักปันเขตแดนทั้งสองในสมัยของพระเจ้าราชาธิราชของมอญและพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องของพม่า มีข้อความว่า

ครั้นถึงวันนัดได้ศุภนิมิตอันเป็นมงคลแล้ว สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชและพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเสด็จพร้อมด้วยพลพยุหเสนา มายังโรมณพซึ่งปลูกไว้ นั้น พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองก็เสด็จขึ้นทรงนั่งเหนือราชอาสน์ ร่วมพระมหาเสวตฉัตรทำสัตยานุสัตย์ต่อกัน เฉพาะพระพักตร์พระศรีรัตนตรัย และประกาศแก่เทพยดาฟ้าดินทั้งปวงว่า ตั้งแต่วันนี้ไป เราทั้งสองจะรักษาไมตรี มิได้ทำยุทธนาการแก่กันเป็นอันขาด แล้วพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงถวายเสวตฉัตรคันหนึ่ง บังพระสุริยะคันหนึ่ง พระยี่ภู่สำหรับหนึ่งแก่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

(เจ้าพระยาพระคลัง(หน), 2512: 412)

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างการกระทำสัตย์สาบานในระดับสังคมอีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ การกระทำสัตย์สาบานระหว่าง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา กับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต เมื่อพ.ศ. 2103 ดังที่ปรากฏในจารึกวัดพระธาตุศรีสองรักว่า

มีพระมหากษัตริราชเจ้า ๒ พระองค์ ทรงพระนามสมเด็จพระบรมมหาราช พระองค์เสวยราชสวรัย์ในเมืองจันทบุรีศรีสัตนาคนหุตมหานคร ตนแลมีพระมหากษัตริเอกจากนี้ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมมหาราช (พรรดิ) วรรราชาธิราช . . . เป็นพุทธบริษัทเจ้าพระนครศรีอยุธยามหาตลกภพพรตน์ ก็เอน้ำกระออมแก้ว ฯลฯ ทั้งสองเจือกันเป็นกระออมรัชฎ์เดียว แล้วให้อ่านสัตยาธิษฐาน ปฏิญาณ . . . ฯลฯ นหุต แลสมเด็จพระมหากษัตริเจ้า

กรุงพระนครศรีอยุธยา มีพระราชหฤทัย สม (ดีจ) ฯลฯ หักสิบศรีสุริยว อภัยพงษ์
 พันมิตรอธิการมณ เพื่อให้เป็นบรมสุขสวัสดิ์

(ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร[Online], 9 ตุลาคม 2551)

การกระทำสัจธรรมในระดัปลังคมช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ปกครอง ช่วยลดความ
 ขัดแย้งหรือแก้ปัญหาหระหว่างเมืองหรือรัฐ

การกระทำสัจธรรมเป็นกิจกรรมที่อาจทำให้ความขัดแย้งทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและ
 ระดับสังคมคลี่คลายลงไปได้ เพราะการกระทำสัจธรรมเกิดจากความไม่ไว้วางใจต่อสิ่งต่างๆ
 ของมนุษย์จึงจำเป็นต้องสร้าง “ความไว้วางใจ” หรือ “ความเชื่อมั่น” เป็นกลไกควบคุมเพื่อการ
 แก้ไขปัญหาของมนุษย์อย่างเป็นระบบ

แนวคิดในวรรณกรรมคำสัจธรรม

การที่บุคคลจะเกิดความไว้วางใจกันต้องมีฐานความเชื่อร่วมกัน แบ่งได้ 4 ประเด็น
 คือ แนวคิดเรื่องจักรวาล แนวคิดเรื่ององค์พยาน แนวคิดเรื่องศาสนา แนวคิดเรื่องการเมืองและ
 ให้พร

แนวคิดเรื่องจักรวาล

แนวคิดเรื่องจักรวาลเป็นวิธีการอธิบายธรรมชาติและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันใน
 ธรรมชาติเหล่านั้น ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมซึ่งรวบรวมคัมภีร์ต่างๆ ในพระพุทธศาสนาไว้
 ด้วยกัน แสดงให้เห็นคติเรื่องจักรวาลในมุมมองของพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน เรื่องไตรภูมิ
 พระร่วงแบ่งจักรวาลออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ ความสัมพันธ์ในภูมิต่างๆ
 เรียงลำดับการอธิบายภูมิต่ำไปสู่ภูมิสูง กล่าวคือมีความสัมพันธ์กันในแนวดิ่ง

แนวคิดเรื่องจักรวาลปรากฏในวรรณกรรมคำสัจธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็น
 แนวคิดจักรวาลอย่างเดียวกับไตรภูมิพระร่วง เช่น ในโอองการแข่งน้ำ มีการกล่าวถึงกำเนิดโลกและ
 จักรวาลดังที่กล่าวว่า

นานาอเนกน้ำวเดิมกลป	จักร้าจักราพาเมื่อใหม่
กล่าวถึงตะวันเจ็ดอันพลุ่ง	น้ำแล้งใช้ขอคหาย ฯ
เจ็ดปลามันพุ่งหล้าเป็นไฟ	วาววาบจตุรบายแผ่นขัว
ชักไตรตรึงส์เป็นเฝ้า	แลบล้ำสืลอง ฯ
สามารถญาณครเพราะเกล้าครองพรหม ผุ่งเทพนงบนปานเบียดเป้ง	
สรลมเต็มพระสุธาวาสแห่งหัน	ฟ้าแจ้งจอนิโรโร ฯ
กล่าวถึงน้ำฟ้าฟาดฟองหาว	ดับเดโชจำหล้า
ปลาจินดาวเดือนแอ่น	ลมกล้าป่วนไปมา ฯ
แลเป็นแผ่นเมืองอินทร์	เมืองธาดาแรกตั้ง
ขุนแผนแรกเอาดินคูที่	ทุกยังฟ้าก่อคิน ฯ
แลเป็นสี่ปวงดิน	เป็นเขายืนทรจำหล้า ฯ
เป็นเรือนอินทร์ถาเลือก	เป็นสร้อยฟ้าจิงบาน ฯ
จึงตั้งเจ้าผาเผือกผาเยอ	หอมหวานจิงขึ้น
หอมอายดินเลอก่อน	สรคินหมู่แมนมา ฯ
ตนเขาเรืองร้อนหล้าเลอหาว	หาวันกินไปได้
จ้าวชิมดินแสงหล่น	เพียงดับได้มีมูล ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 8)

มโนทัศน์เรื่องจักรวาลในตัวอย่างที่ได้ยกมาแสดงให้เห็นถึงการเกิด-ดับของสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาลและเชื่อว่าสรรพสิ่งมีความเกี่ยวเนื่องกัน มโนทัศน์เรื่องจักรวาลในตัวอย่างที่ยกมาเริ่มด้วยไฟไหม้โลกและจักรวาล มีพระอาทิตย์ขึ้นพร้อมกันกัน 7 ดวง เหล่าเทพเทวดาทั้งหลายต้องหนีขึ้นไปเบียดกันอยู่ในชั้นพรหมสุธาวาสที่ไฟไหม้ไม่ถึงและน้ำท่วมไม่ถึง ต่อมาเกิดน้ำท่วมจักรวาล และลมพัดจนน้ำแห้งเกิดแผ่นดิน 4 แผ่นดินคือ อุตฺรกูรทวีป อมรโคยานทวีป ชมพูทวีป และ บพวิเทหทวีป มีสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และชั้นพรหม เขาพระสุเมรุ (ผาเผือก ผาเยอ) และเขาคันธมาถน์ (ผาหอมหวาน) ต่อมาอธิบายว่าพรหมต่างๆ นั้นมีแสงสว่างในตัวเองแต่เมื่อได้กลืนดินที่หอมหวานจึงลงมากินดิน แสงที่เคยมีก็หายไป

ในเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” มีการอธิบายถึงมโนทัศน์ในเรื่องจักรวาลเช่นเดียวกันกับตัวอย่างที่ได้ยกมา แต่ในไตรภูมิพระร่วงได้อธิบายไว้ละเอียดกว่า โดยอธิบายการดับของจักรวาลก่อนแล้วจึงอธิบายกำเนิดของสรรพสิ่งต่างๆ ดังที่กล่าวว่า

แต่ฝูงอันมีจิตรแลมีชีวิต อันเกิดในภูมิทั้ง 31 ชั้นทั้งนี้มีเที่ยง ย่อมหนีหายด้วยมัตยราช หากกระทำให้หายเสีย อันว่าสิ่งทั้งหลายอันที่มีแต่รูปแล้วหาจิตรมิได้อันมีในภูมิ 12 ชั้น แห่งนี้ เท่าวันไว้ แต่อัสตัญญิสัตว์ขึ้นไปเบื้องบนแลฯ อันว่าที่ดำแต่อัสตัญญิสัตว์ลงมาหาเรานี้ มีอาทิ คือพระสุเมรุราช ย่อมรู้หนีหายด้วยไฟด้วยน้ำด้วยลม หากกระทำให้นับหายเสียได้ แลฯ เมื่อว่าไปจะมาไหม้ก็ลพนี้แลมีดังฤๅบั้งสิ้น ฯ อันว่าไหม้แล้งให้หนีหายเสียนั้นมี 3 จำพวก แลจำพวก 1 เพื่อไฟ จำพวก 1 เพื่อน้ำ จำพวก 1 เพื่อลม

(พระยาไทย, 2543: 292)

ในตอนทีกล่าวถึงพระอาทิตย์เจ็ดดวงขึ้นพร้อมกันทำให้เกิดไฟบรรลัยกัลป์ล้างโลก ในไตรภูมิพระร่วงอธิบายว่าพระอาทิตย์แต่ละดวงขึ้นนั้น ไฟบรรลัยกัลป์ได้ไหม้อะไรไปบ้าง และเมื่อพระอาทิตย์ดวงที่เจ็ดขึ้นก็กล่าวว่า

อยู่บมิหิงตระบัดเกิดเป็นตระวันขึ้นเจ็ดดวง แลร้อน สัตว์ใหญ่ 7 ตัวอันอยู่สี่ทันตร มหาสมุทรทั้ง 7 นั้น อันอยู่ในหว่างเขาสัตตบริภัณฑ์อันล้อมเขาพระสุเมรุราชนั้นไว้ แลสัตว์ อยู่ในจิตทันตสระสมุทรมัน แลสัตว์ทั้งหลายอันมีในสี่ทันตรสมุทร อันอยู่ในสมุทรมัน ย่อมมาไหว้มานบคารพลาตัวใหญ่อันเป็นพระญาปลานั้นแล... พระญาปลา 7 ตัว เชื่อมแล ไหลเป็นน้ำมันไหม้เขาอัสสกรรม แลแผ่นดินชมพูทวีปที่เราอยู่นี้ก่อนทุกแห่งแลฯ... ไหม้ ทั้งเขาพระหิมพานต์ 7 อัน ... แล้วเลื่อนไหม้ทั้งแผ่นดินเล็ก 2,000 ไหม้ไปชั้นอันชั้นเนื่องๆ ไหม้ทั้งบุพพิเททแลอตรกรู แลอมรโคยานทวีปทั้งเมืองครุฑราช ไหม้ทั้ง 4 แผ่นดินใหญ่... ไหม้อบายภูมิทั้ง 4 ... ไหม้อสุรภแล้วไหม้เมืองพระอินทร์ ไหม้เขาพระสุเมรุ...เปลวไฟจึง พลุ้งขึ้นไปเมืองพรหมชื่อพรหมปาริสาชชนาภูมิ...

(พระยาไทย, 2543: 297)

เทวดาและพรหมทั้งหลายก็หนีขึ้นไปอยู่ในชั้นพรหมที่ไฟไหม้ไม่ถึงน้ำท่วมไม่ถึง ในไตรภูมิพระร่วงไว้ว่า “เมื่อไฟไหม้ดังนั้นฝูงเทพดาแลพรหมทั้งหลายเทียรยอมหนีขึ้นไปสู่ชั้นบน ที่ไฟไหม้ไม่ถึง แลเทียรยอมเบียดเสียดกันอยู่คูดังเป้งยัดขนานนั้นแล ฯ” (พระยาไทย, 2543: 298) หลังจากไฟบรรลัยกัลป์ไหม้จักรวาลแล้วก็เกิดน้ำท่วมในจักรวาล ดังที่ในไตรภูมิพระร่วง กล่าวไว้ว่า

โจทก์ว่ามีน้ำอันเต็มแต่ต่ำนี้ขึ้นไปถึงบนพรหมโลกยัดังนี้เป็นจันใด แลน้ำล้นจักรวาล เพื่อประการดังใด จึงอาจารย์ผู้เฉลยว่าจันนี้ ว่ายังมีสมอหนึ่งชื่ออุปเกฏฐวาทแลมนั้นพัด เวียนรอบเป็นสรก้านั้น แลมิให้น้ำล้นปากออกได้เป็นธรรมดาน้ำขึ้นดังธรรมกรก แลมิ ชานตกออกนอกได้ เขียวมน้ำนั้นจึงบีบลิ้นเพื่อดงนั้นแล ฯ

(พระยาสิทธิไทย, 2543: 299)

เมื่อเกิดน้ำท่วมในจักรวาลแล้วก็มีลมพัดในจักรวาลให้น้ำนั้นแห้งและบังเกิดเป็นภพภูมิ ต่างๆ ตามที่เคยได้มีมาในแต่ก่อนที่ไฟและน้ำจะล้างโลก ดังที่กล่าวว่า

ลม 4 อันพัดเป็นเผณ สุกเผณเป็นกลล สุกกลลเป็นอัมพุชกลายเป็นสี่เป็นชั้นสุดเป็นชั้น เป็นแผ่นภูมิเท่าดังเก่าแล คูพรหมงามหนักหนาเป็นที่อยู่ดังเมื่อก่อนเป็นรัตนปราสาททั่วทุก แห่ง ชั้นนั้นชื่อพรหมปาริสัชชาภูมิ ผุงพรหมลงมาอยู่ในชั้นนั้นดังเก่าน้ำแรงลงแห้งลง เนื่องๆ ...เกิดเป็นเขาพระสุเมรุราชโดยใหญ่โดยสูงเท่าเก่า...เกิดเป็นดาวดึงษภูมิเมืองพระ อินทร์...

(พระยาสิทธิไทย, 2543: 301-303)

ในโครงการแข่งน้ำกล่าวถึงกำเนิด “ผาเผือกผาเขย” หลังจากทีลมในจักรวาลพัดให้เกิดภูมิ ต่างๆ ดังเดิม ผู้รู้หลายท่านได้สันนิษฐานว่า “ผาเผือก” นั้นหมายถึงเขาไกรลาส เพราะเป็นภูเขาที่ ปกคลุมด้วยหิมะ ส่วน “ผาเขย” นั้นหมายถึงเขาพระสุเมรุ (เขยแปลว่าใหญ่) ผาใหญ่จึงหมายถึง ผาหลวงซึ่งก็คือเขาพระสุเมรุนั่นเอง แต่จากการศึกษาในงานวิจัย “ฟ้า-ขวัญ-เมือง จักรวาลทัศน์ ดั้งเดิมของไทย : ศึกษาจากคัมภีร์โบราณของไทยอาหม” (รณี เลิศเลื่อมใส, 2544: 123-124) พบว่า ทั้งผาเผือก ผาหลวง และผาคำนันเป็นผาเดียวกันในตอนที่ยอธิบายถึงกำเนิดเทพเจ้าซึ่งเกิดมาจาก “ไขไฟ” ดังที่กล่าวว่า

“ก่อนผาเผือกหัวเมือง” หรือภูผาสีขาวทางทิศเหนือของโลกคือสถานที่ที่เชื่อมต่อ ระหว่างฟ้ากับดิน ฟ้าเป็นมิตลงมามอบไขไฟให้กำเนิดในถ้ำที่นี้ ขณะกำเนิดมีปรากฏการณ์ ธรรมชาติพิเศษทั่วจักรวาล ห่าลูกไฟตกลงจากท้องฟ้า ทำให้ “ผาหลวง” หรือภูผาใหญ่ “จึงจักแตกเป็นเจ้า” (เป็นเทพเจ้าหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์) และบังเกิด “ถ้ำผาไฟ” (หรือถ้ำผา ผาย) ตามต่อมา หลังจากนั้น “เลือดฟ้า” (ไอน้ำที่ผสมกับลูกไฟ) เป็นฝนตกลงมาเป็นวังน้ำ ทองคำเหนือกุผา ดังนั้น “ผาหลวง” จึงกลายเป็นทองคำหรือ “ผาคำ” ตระหง่านคู่เคียงกับ

“น้ำคำ” อันเป็นต้นน้ำที่แยกเป็นแควใหญ่แควน้อยภายหลัง กรณีนี้เห็นได้ว่า “ผาเผือก” ได้กลายเป็น “ผาหลวง” หรือ “ผาคำ”

กำเนิดของมนุษย์ กำเนิดกลางวันและกลางคืนในจักรวาล ไตรภูมิพระร่วงก็ได้อธิบายไว้ เช่น กำเนิดของมนุษย์ที่อธิบายไว้ว่า

เมื่อน้ำแห้งแล้งผืนดินในแผ่นดินนี้มีพรหมคนทรัสส์* โอฆารสอรร่อนักหนาดังอันจไม้ ทกปายาไส** เมื่อนั้นฝูงพรหมอันอยู่ในอาภัสสรพรหม สืบบุญจุติจากอาภัสสรลงมาเกิด เป็นมนุษย์เกิดตัวอุปปาดิก ๆ ฝูงคนนั้นบมิเป็นผู้หญิงบมิเป็นผู้ชายเป็นดังฝูงพรหมทั้งหลาย แล มีรสมีรุ่งเรืองงามแลมีวิธาพิริอากไปโดยอากาศบ่ห้อนรู้กินอาหารสิ่งใดแล แต่ปีติสุข นั้นเป็นอาหารต่างข้าวแลน้ำแล ๆ เมื่อนั้นอายุเขาได้สงไขยหนึ่งแล ๆ อยู่จำเนียรกาลดับ นั้นแลจัดให้เป็นผู้หญิงผู้ชายดังเมื่อก่อนนั้น ๆ ฝูงพรหมทั้งหลายเห็นดั่งนั้น ต่างคนต่างชิม รสพลพิณนั้นทุกคนต่างข้าวแลน้ำทุกวันเหตุดั่งนั้นคำริ 3 วันเป็นอกุศลเกิดแต่เขาดังนั้น อันว่า รสมีในตัวเขาก็หายไปสิ้นแล...

(พระยาสิทธิไทย, 2543: 304)

ไตรภูมิพระร่วงกล่าวไว้ว่า เมื่อเกิดน้ำและไฟบรรลัษย์กัลป์แล้วฝูงพรหมซึ่งอยู่ในชั้น อาภัสสรพรหมลงมาเกิดเป็นมนุษย์มีรสมีรุ่งเรืองสามารถหาะได้และไม่ต้องกินอาหาร ต่อมาพรหม เหล่านั้นได้ชิมจวนดินทำให้รสมีในตัวหายไป จากนั้นอธิบายต่อว่าขณะนั้น “มีดทั้งเมืองดินนี้ทุก แห่งแลมิได้เห็นกันสักแห่งเลย” (พระยาสิทธิไทย: 2543, 304) และจึงกล่าวต่อไปว่าได้เกิดพระอาทิตย์ และพระจันทร์ขึ้นตามลำดับ

มโนทัศน์เรื่องจักรวาลในวรรณกรรมคำสำคัญสาบาคดังที่ยกตัวอย่างจากโครงการแข่งน้ำ นอกจากจะเหมือนกับไตรภูมิพระร่วงแล้ว ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอยู่อีกประการหนึ่งคือ โครงสร้างของจักรวาลในโครงการแข่งน้ำมีความคล้ายคลึงกันกับโครงสร้างของจักรวาลในไทอาหม ดังในโครงการแข่งน้ำตอนทีกล่าววว่า

* สารสังคหะว่า สุรภิกขันธ

** สารสังคหะว่า นิรุทกปายาส

แต่เป็นสี่ปวงดิน
เป็นเรือนอินทร์ถาเลือก

เป็นเขายืนทรงจำ ฯ
เป็นสร้อยฟ้าจึงบาน ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 8)

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงกำเนิดแผ่นดินทั้ง 4 หรือทวีปทั้ง 4 ประกอบด้วย อุตรรกุรุ ทวีป อมรโคยานทวีป ชมพูทวีปและบุพพิเทหทวีป ทวีปทั้ง 4 เป็นทวีปที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ ซึ่งในบทต่อมากล่าวว่า

จึงตั้งเจ้าผาเผือกผาเยอ
หอมอายดินเลอก่อน

หอมหวานจึงขึ้น
สรดินหมู่แมนมา ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 8)

รณิ เลิศเลื่อมใส (2544: 80) กล่าวถึงมโนทัศน์จักรวาลทั้งในโครงการแข่งน้ำและไทอาหมว่า

หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนเรายังพบร่องรอยที่เป็นข้อต่อของ “ผี” กับ “พุทธและฮินดู” ใน สังคมไทยได้จากวรรณกรรมโบราณ “โครงการแข่งน้ำ”... โดยเฉพาะตอนพรรณนาดัน กำเนิดจักรวาลที่อ้างถึงโครงสร้างจักรวาลเช่น “ผาเผือกผาเยอ (ใหญ่)” ล้อมด้วย “สี่ปวงดิน เป็นเขายืนทรงจำหล้า” โครงสร้างที่คล้ายคลึงกับที่ปรากฏในปริมปราศิต์ต้นกำเนิดไทอาหม คือ “ก้อนผาเผือกกรองเมือง” (หรือผาเผือกลายคำ หรือผาคำ) ล้อมด้วย “คอยเส้าฟ้าสี่มุม (คอยที่คำหลังคาฟ้าสี่มุม)”

นอกจากนี้ความคิดดังกล่าวยังปรากฏอยู่ในกลุ่มชนชาติไทกลุ่มอื่นๆ อีก

ทั้งนี้ยังกล่าวได้ว่าความคิดเรื่อง “ผากรองเมืองหรือคอยเส้าเมือง” กับ “คอยเส้าฟ้าสี่มุม” ก็เป็นของกลุ่มไทใหญ่ในรัฐฉานและไทเหนือในยูนนานด้วย นอกจากนี้เรายังพบว่าใน เอกสาร “คำบอกทาง” ของไทดำก็มีการกล่าวถึง “สี่เส้าทองคำฟ้า” จากข้อมูลการ เปรียบเทียบโครงสร้างจักรวาลในกลุ่มไท ชี้นำให้คิดว่าน่าจะเป็นโครงสร้างจักรวาลที่ไท ได้มีอยู่ก่อนแล้วต่างหาก แล้วไทภาคกลางได้ปรับให้กลมกลืนกับความเชื่อฮินดูภายหลัง ไม่ใช่รับโครงสร้างจักรวาลของอินเดียมาแปลงชื่อเป็นไทยตามความเข้าใจเดิม

(รณิ เลิศเลื่อมใส, 2544: 80)

แนวคิดเรื่องจักรวาลในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานของไทยเป็นแนวคิดอย่างเดียวกันกับที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และคติของชนชาติไท แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะกล่าวถึงการกำเนิดจักรวาลและสรรพสิ่งต่างบนพื้นฐานของคำอธิบายที่ว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันเพื่อนำไปสู่กระบวนการในพิธีกระทำสัตย์สาบาน

แนวคิดเรื่ององค์พยาน

องค์พยาน หมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการยอมรับนับถืออยู่ในสังคมนั้นๆ อัญเชิญมาเพื่อรับรู้เงื่อนไขหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำสัตย์สาบาน เช่น การกระทำสัตย์สาบานเพื่อแสดงความจงรักภักดีของข้าราชการที่มีต่อพระมหากษัตริย์ เพื่อพิสูจน์ความจริงหรือเป็นพยานในกระบวนการยุติธรรม และเพื่อสร้างพันธมิตรทางการเมือง

องค์พยานที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน 6 เรื่องแบ่งได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา
2. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
3. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)

จำแนกเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา

องค์พยาน	โองการแข่งน้ำ	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
1. พระพุทธเจ้า	ทศพล					
2. อัครีตพระพุทธเจ้า	สมเด็จพระ กุญรัตน, พระโกนาคม, พระกษยป					
3. พญามาร	มารเฟียค					
4. พระพรหม	โสฬศพรหมญาณ	อัครีตภูมิน			พรหมรูปสืบทกลวง, อากาสนัญญาตนะ, อวิญญาตนะ, อากิณญญาตนะ, เนวสัญญานัญญาตนะ	
5. พระรัตนตรัย		รัตนไตรยางค์				
6. พระสงฆ์	ถ้องพระสงฆ์					

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์พยาน	โองการแข่งน้ำ	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
7. พระปิ่นเกล้าเจ้า					พระปิ่นเกล้าเจ้า	
8. พระอรหันต์					พระอรหันต์	
9. เทวดาในสวรรค์ 6 ชั้น	ฟ้าชั้นแรกหกคลอง	เทวชั้นจะกา, ไครตรีง	จตุรหาราชิกาและ ดาวดึงษ์		กามาพจรหก, จาตุรมา ราชิกา, ดาวดึงส์, ยามา, ตูลาสิตา, นิมมานรดี, ปรนิมมิตวสวัตตี	
10. เทวดาในป่าเขา					(เทวดา คันธมาทน์, ไกรลาส, วินุสบรรพต, วงกต, หิมพานต์	
11. เทวดาในทวีปทั้ง 4					จตุรภพ, บุรพวิเทหะ, ชมพูทวีป, อมร โคขานี, อศรภู	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์พยาน	โครงการแข่งน้ำ	โครงการดำน้ำ	โครงการลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
12. เทวดาประจำ แม่น้ำสีทันดร					สัปตคงคา	
13. จตุโลกบาล	สี่ปวงผีขาวแห่ง	ท้าวทรรฐวิรุพหก, วิรุพปักข, กุเวรราช	ทรรฐ, วิรุพหกมหา, วิรุพปัก, กุเวณราช, จตุโลกโลเกีย		ธรรธ, กุเวร, จตุโลกบาล	
14. ท้าวไพจิตราสูร	เจ้าผาดำสามเส้า					
15. กิณนร, กิณรี					กิณนร, กิณรี	

ตารางที่ 3 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

องค์พยาน	โองการแข่งน้ำ	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
1. พระพรหม	อมไตยโลกศ, ไทรเรศ,ขุนแผน, ขุนหงส์ทองเกล้า					
2. พระศิวะ	เจ้าผาเผือก, เจ้าผาหลวง	พระอิศรानารถ, พระอิศรา,นเรศ,นารศ	พระอิศวร			
3. พระนารายณ์		วิศณุเวศ, นารายณ์	พระนารายณ์			
4. พระอุมา		อุมา	อุมากัควดี		มณีศรีอุมา	
5. พระลักษมี	อร		พระลักษมี, พระศรี			
6. พระอินทร์	เทเวศ, ฟ้าไฟด		สามลเทพราช	พระอินท		
7. พระยม	ยมราช	พระยมราช	ยมราชา	พระกาล	ยมบาล	
8. พระวรุณ			พระพิรุณ		พระพรุณ	
9. พระคเณศ			วิคเณศทิวบุตร ทิวกรรม			

ตารางที่ 3 (ต่อ)

องค์พยาน	โองการแข่งน้ำ	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
10. พระขันธกุมาร	ขุนเกล้าแก้วจี่ขูง					
11. พระกามเทพ					กามเทพ	
12. พระอาทิตย์		รวิ				
13. พระจันทร์		จันทร	ศศิ			
14. พระอังคาร		อังคาร	อังคาร			
15. พระพุธ		พุธ	พุธ			
16. พระพฤหัสบดี		ขิวาร	ขิวะ			
17. พระศุกร์		ศุกระ	ศุกระ			
18. พระเสาร์		เสาร์ัน	เสาร์ะ			
19. พระเกตุ		พระเกษ	พระเกตุ			
20. พระราหู		ราหู	ราหู			
21. พระคงคา		พระคงคา	คงคาสมุทรสาย			
22. พระอัคนี			พระเพลิง		พระเพลิง	
23. พระพาย		พระพาย	พระพาย			
24. พระธรณี		ธรณีอัคเทพี	พระธรณี			

ตารางที่ 3 (ต่อ)

องค์พยาน	โองการแข่งน้ำ	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
25. ศรีพรหมรักษ์	ศรีพรหมรักษ์ชัย กุมาร				พรหมรักษ์ชัยกุมาร	
26. พระราม	พระราม		พระราม		ราม	
27. พระลักษมณ์	พระลักษมณ์				ลักษ	
28. พระยอุทัยเจียร					พระยอุทัยเถียร	
29. พระกัมมะ					พระกัม	
30. พระอรชุน					พระอรชุน	
31. ปรศุราม					รามปรศุ	
32. ทศกัณฐ์	สิบหน้าเจ้าอสูร		ท้าวทศกรรฐา			
33. เทพประจักษ์นักษัตร					ทวาทศราศรี	
34. ครุฑ					ครุฑ	
35. นาค		นาคา	ท้าว นาคา		ภูชก, โภคินท	
36. วิทยาร					พิทยาร	
37. ฤๅษีนักสิทธิ์					รุษีสิทธิ์	
38. กิณนร, กิณรี					กิณนร, กิณรี	

ตารางที่ 4 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)

องค์พยาน	โองการแข่งน้ำ	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
1. ผีบรรพบุรุษ					ปู่พระยาเวียง, ปู่พระขามุง, ปู่พระยาพอง, ปู่พระยา ฟ้าฟื้น, ปู่พระยาผากอง, ปู่พระยาคำฟู, พระยาผา คำ, ขุนจิด, ขุนจอด, ปู่พระยาศรีอินทราทิตย์, ปู่พระยาบานเมือง, ปู่พระยารามราช, ปู่พระยาไสสงคราม, ปู่พระยาเลอไทย, ปู่พระยาธรรมราชา, พระยาจวนำถม, พระยาจำเมือง	

ตารางที่ 4 (ต่อ)

องค์พยาน	โครงการแข่งน้ำ	โครงการดำน้ำ	โครงการลุยเพลิง	พระไอยการ ลักษณะพยาน	ศิลาจารึก หลักที่ 45	ศิลาจารึก หลักที่ 64
2. ผีประจำเมือง		เสือเมือง,ทรงเมือง, หลักเมือง	พระเสือเมือง, พระขัตตุคามิ, พระรามเทพ			
3. ผีเจ้าป่าเจ้าเขา	ปู่สมิงพราย, ภูติพนัสบดี, ผีพระหมื่นถ้ำ, ผีคง, ผีหมื่นถ้ำ, ผีเหว	พญกษผิสง	พระไพรเจ้าป่าชัยักษ์ พญกษเทวา		เสือใหญ่เขาพูลา, เขาผาดานแดง, ปู่พระหมื่นห้วยแสนคง, ปู่เจ้าพระขงพระศรี, ผีบางพระศักดิ์, เสือทานขาง	
4. ผีประจำแผ่นดิน			เจ้ากรุงพาลี			
5. ผีประจำท้องน้ำ	ผีพราย		ผีเสือน้ำ			
6. ผีในอากาศ	ผีกลางหาว, ฟ้าจรโลดลิขวาน					
7. ผีที่ไม่ดี	ผีห่า		ผีสงตายโหง			

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นองค์พยานที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีดังนี้

ในตารางที่ 2 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธเจ้าและอดีตพระพุทธเจ้าอีก 3 พระองค์ในภัทรกัป พระปัจเจกพุทธเจ้า พระรัตนตรัย พระอรหันต์ พระอินทร์ จตุโลกบาล ซึ่งทางพระพุทธศาสนาคือ ท้าวธตรฐ ท้าววิรูปักษ์ ท้าววิรูปักษ์ ท้าวกุเวร เทวดาในลกขณภูมิ และโสฬสพรหม ไผจิตราสุรหรือเวจิตผู้อยู่ในอสุรพิภพ พญามารคือพญาวัวสวดีมารผู้ผจญ พระพุทธเจ้า เทวดาประจำทวีปทั้ง 4 ได้แก่ ชมพูทวีป บพวิเทหทวีป อมรโคยานทวีป และอสูร กุรุทวีป สิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งอยู่ในป่าหิมพานต์เป็นต้นว่า เทวดาในเขาคันธมาถน์ เขาไกรลาส รวมทั้ง อมนุษย์ซึ่งมีภาวะเป็นทิพย์ ได้แก่ กินนรกินรี

ตารางที่ 3 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ เทพเจ้าตรีมูรติ (พระพรหม พระศิวะ พระวิष्ณู) ชายาของเทพเจ้า คือพระอุมาและพระลักษมี จตุโลกบาล ซึ่งทางศาสนา พราหมณ์-ฮินดูคือ พระอินทร์ พระกฤษณะ พระยม พระวรุณ เทพเจ้าอื่นๆ ได้แก่ พระคเณศ พระกามเทพ พระขันธกุมาร เทพและเทวีประจำธรรมชาติ ได้แก่ พระอัคนี พระคงคา พระพาย พระแม่ธรณี และนางมณีนีเมขลา เทวดานพเคราะห์ ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระเกตุ พระราหู เทวดาประจำ 12 นักษัตร วิจารณ์ในตำนานซึ่งถือเป็นเทพเจ้าอวตาร ได้แก่ พระราม พระยอุทัยเจียร พระกัม พระอรชุน ปรศุราม เจ้าแห่งอสูรผู้มีฤทธิ์ ได้แก่ ทศกัณฐ์ อมนุษย์ซึ่งมีภาวะกึ่งเทพกึ่งสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ นาคและครุฑ ซึ่งเป็นพาหนะพระวิष्ณู นอกจากนี้ยังมีบุคคลผู้มีฤทธิ์หรืออาน ได้แก่ วิทยาธร ฤๅษีและนักสิทธิ์

ตารางที่ 4 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี) ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ เป็นต้นว่า ปู่พระยาศรีอินทราทิตย์ ปู่พระยารามราช ปู่พระยามุง ปู่พระยาเริง ฯลฯ ผีประจำเมือง ได้แก่ จตุคามรามเทพซึ่งเดิมเป็นเทวดา 2 องค์คือ พระขัตติคามและพระรามเทพ ต่อมารวมเป็นองค์เดียวชื่อ จตุคามรามเทพ นอกจากนี้ยังมีพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง พระหลักเมือง ผีเจ้าป่าเจ้าเขา ได้แก่ ปู่เจ้าสมิงพรายซึ่งอยู่ในป่า ผีดง ผีถ้ำ พระพนัสบดีซึ่งเป็นเจ้าป่ามียักษ์เป็นพาหนะ พกขเทวา และพุกขผีสงซึ่งเป็นเทวดาประจำต้นไม้ ผีประจำแผ่นดิน ได้แก่ พระภูมิคือท้าวพาลี ผีประจำท้องน้ำ ได้แก่ ผีพราย และผีเสื้อน้ำ ผีในอากาศเรียกว่าผีกลางหาว ส่วนคำว่าฟ้าจรโลดลิวขวานคือ รามสูรผู้มีขวานเป็นอาวุธซึ่งเป็นบุคลาธิษฐานของฟ้าร้องและฟ้าผ่า ผีที่ไม่ดี ได้แก่ ผีห้าหมายถึงผีที่ทำให้เกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 736) ผีตายโหงหมายถึงผีที่ตายผิดธรรมดาโดยอาการร้ายเช่น ถูกฆ่าตาย ตกน้ำตาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 735)

องค์พยานหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ ระบบสัญลักษณ์ของความเชื่อในศาสนา ใช้เป็นสื่อแทนแนวความคิด (conception)” (อकिन รพีพัฒน์, 2550: 77) และเป็นระบบสัญลักษณ์ที่ยอมรับร่วมกันในสังคม การใช้ระบบสัญลักษณ์เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันของสังคมในการสร้างบรรทัดฐานค่านิยมหรืออุดมการณ์ใดๆก็ตาม ซึ่งถือว่าการกระทำทางวัฒนธรรม อकिन รพีพัฒน์ (2550: 79) สรุปแนวคิดของคลิฟฟอร์ด เกียร์ช ในเรื่องนี้ไว้ว่า

ความหมายของสัญลักษณ์จึงมีความหมายเป็นสาธารณะ ซึ่งแปลง่ายๆ ว่าเป็นที่รู้จักกันทั่วไปเป็นของส่วนรวม การที่คนในกลุ่มใช้สัญลักษณ์ใดในการสื่อสารระหว่างกันได้ ความหมายของสัญลักษณ์เหล่านั้นก็ต้องเป็นที่รู้จักกันในกลุ่มเหล่านั้น

ดังนั้นความหมายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่เป็นพยานในพิธีกระทำสัตย์สาบานจึงต้องเป็นที่ยอมรับร่วมกันในสังคมที่ใช้ระบบสัญลักษณ์หรือนับถือความหมายของระบบสัญลักษณ์นั้นๆ ในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาเป็นองค์พยาน โดยบางครั้งกล่าวปะปนกันไป โดยมีสัญลักษณ์ทั้งในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ฮินดู และความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติในที่เดียวกัน มีตัวอย่างในโองการแข่งน้ำดังนี้

มารเพียดไททศพลช่วยดู	ไครแดนจักรอยู่ค้อย
ธรรมมารคปรตเอกช่วยดู	ห้าร้อยเทียรแมนเดียว ฯ
อนเอก่องพระสงฆ์ช่วยดู	เจียวจรรยายังได้
ขุนหงส์ทองเกล้าช่วยดู	ชรอำฟ้าได้แผ่นหงาย ฯ
เจ้าผาคำสามเส้าช่วยดู	แสนผีพึงยอมท้าว
เจ้าผาคำผาเผือกช่วยดู	หันอ้าวปฐมิงพราย ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 8-9)

องค์พยานในตัวอย่างดังกล่าวประกอบด้วยสัญลักษณ์ในศาสนาพุทธ พราหมณ์-ฮินดูและปรากฏการณ์ธรรมชาติดังนี้ คำว่า **“ทศพล”** เป็นอีกพระนามหนึ่งของพระพุทธเจ้า หมายถึงผู้มีกำลัง 10 อย่าง ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมได้อธิบายและให้ความหมายไว้ดังนี้

ทศพลญาณ บาลีเรียก ตถาคตพลญาณ 10 คือพระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคต 10 ประการ ที่ทำให้พระองค์สามารถบันลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง

1. ฐานฐานญาณ (ปริชาหยังรู้ฐานะและอฐานะ คือรู้กฎธรรมชาติเกี่ยวกับขอบเขต และขีดขั้นของสิ่งทั้งหลายว่า อะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้และแค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมเกี่ยวกับ สมรรถวิสัยของบุคคล ซึ่งจะได้รับผลกรรมที่ดีและชั่วต่างๆ กัน)

2. กรรมวิปากญาณ (ปริชาหยังรู้ คือสามารถกำหนดและแยกการให้ผลอย่าง สลับซับซ้อน ระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่ว ที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มองเห็น รายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการอย่างชัดเจน)

3. สัพพัตถคามินี (ปริชาหยังรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง คือ สุขคติ ทุกคติ หรือ พินจกคติ หรือปริชาหยังรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่อรรถประโยชน์ทั้งปวง กล่าวคือ ทิฏฐัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ หรือปรมัตถะ คือรู้ว่าเมื่อปรารภจะเข้าถึงคติ หรือ ประโยชน์ใดจะต้องทำอะไรบ้าง มีรายละเอียดเป็นอย่างไร)

4. นานาธาตุญาณ (ปริชาหยังรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่างๆ เป็นอนเอก คือ รู้สภาวะของธรรมชาติ ทั้งฝ่ายอุปาทินนกกสังขาร เช่น รู้จักส่วนประกอบต่างๆ ของชีวิต สภาวะของส่วนประกอบเหล่านั้นพร้อมทั้งลักษณะและหน้าที่ของมันแต่ละอย่าง อาทิการ ปฏิบัติหน้าที่ของขันธ อายตนะและธาตุต่างๆ ในกระบวนการรับรู้ เป็นต้น และรู้เหตุแห่ง ความแตกต่างกันของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น)

5. นานาธิมุตติกญาณ (ปริชาหยังรู้ธมฺมคติ คือรู้ธรรมาศัย ความโน้มเอียง ความเชื่อถือ ความสนใจ เป็นต้น ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปตามต่างกัน)

6. อินทริยปโรปริยัตตญาณ (ปริชาหยังรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทริย์ของสัตว์ทั้งหลาย คือรู้ว่าสัตว์นั้นๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาแค่ไหน เพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มีอินทริย์อ่อน หรือแก่กล้า สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะตรัสรู้ หรือไม่)

7. ฌานาภิสังกิเลสาทิญาณ (ปริชาหยังรู้ความเศร้าหมอง ความฟุ้งแผ้ว การออกแห่ง ฌาน วิโมกข์ สมาธิและสมาบัติทั้งหลาย)

8. ปุพเพสันนิวาสานุสติญาณ (ปริชาหยังรู้อันทำให้ระลึกภพที่เคยอยู่ในหนหลังได้)

9. จุตูปาตญาณ (ปริชาหยังรู้จุดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม)

10. อาสวักขยญาณ (ปริชาหยังรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย)

(พระธรรมปิฎก, 2541: 280-282)

คำว่า “สามเส้า” หมายถึงเขตรัฐ เป็นภูเขา 3 ลูกที่อยู่ใต้เขาพระสุเมรุ มีลักษณะก้นเส้าที่รองรับเขาพระสุเมรุไว้และเป็นที่อยู่ของพวกอสูร ผู้เป็นใหญ่แห่งอสูรพิภพทางตะวันออกชื่อ เวปจิตราสูร (พระญาติไทย, 2543: 262) เจ้าผาดำสามเส้าในที่นี้หมายถึง ท้าวเวปจิตหรือเป็นที่รู้จักกันในนาม ไผจิตราสูร เป็นสัญลักษณ์ของสังคค์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา

คำว่า “ผาเผือก” หมายถึง เขาไกรลาสมีสีขาวดั่งเงินยวง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 158) เจ้าผาเผือกคือพระศิวะซึ่งประทับอยู่ที่เขาไกรลาส เป็นสัญลักษณ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

“ปู่สมิงพราย” หมายถึง ปู่เจ้าสมิงพราย ซึ่งเป็นเจ้าป่าที่นับถือกันอยู่ในภาคเหนือ ปรากฏอยู่ในเรื่องลิลิตพระลอตอนพระเพื่อนพระแพงทำเสน่ห์ (กรมศิลปากร, 2540: 395) เป็นสัญลักษณ์ในความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ

โองการดำน้ำ

เทวันบรรพตทั้งมวน	ห้วยหนองคลองคพร
ค่านิงรำพึงเลงญาณ	
เสื่อเมืองเรื่องยศวิศาร	ทรงเมืองฤทธิชาญ
หลักเมืองบันเทืองรักษา	
สระน้ำถ้ำเดือนราวป่า	สิงขรพฤกษา
คูหาเลบ่อต่อธาร	
เมฆขลาท่านเจ้าสิงสถาน	ในสมุทกันดาล
นัดทิวารีคงคา	
เบื่องได้ต่ำถึงอชดา	พื้นภพสุธา
นาคาวิรุพแดนดิน	
เบื่องบนจนพรหมสุดสิ้น	อัคนิฐภูมิ
นเรศเรื่องฤทธิพล	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

สัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตัวอย่างดังกล่าว ประกอบด้วยสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ “อัครนิมิตต” คือ พรหมในชั้นอัครนิมิตต และ “นาคาวิรูป” หมายถึง ท้าววิรูปักษ์ ซึ่งเป็นเจ้าแห่งนาคและเป็นโลกบาลประจำทิศตะวันตก สัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติ ได้แก่ “เทวันบรรพต” คือ เทวดาประจำภูเขา “เลื้อเมือง” “ทรงเมือง” “หลักเมือง” คือ เทวดาหรือผีประจำเมือง ส่วนสิ่งศักดิ์สิทธิ์บางชื่อเป็นได้ทั้งสัญลักษณ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและในพระพุทธศาสนา ได้แก่ “เมฆขลา” ซึ่งเป็นเทวีผู้รักษาท้องทะเล เรื่องนางเมฆขลาปรากฏอยู่ทั้งในวรรณคดีสันสกฤตและชาดกในพระพุทธศาสนา

องค์พยานแสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์ทางความเชื่อในสังคมไทยประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ยอมรับนับถือร่วมกันจึงสามารถทำให้เกิดความศรัทธาและเกรงกลัวที่จะผิดคำสาบาน

แนวคิดเรื่องศาสนา

แนวคิดหรือมโนทัศน์เรื่องศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีทั้งหมด 3 แนวคิด ประกอบด้วย แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และแนวคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ จำแนกและยกตัวอย่างให้เห็นดังนี้

แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนา มโนทัศน์เรื่องพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีตัวอย่างดังนี้

โองการแข่งน้ำ

ผู้ใดเกตจงคด	พาจจากซึ่งหน้า
ถือขันสรดใบพลูดานเสียด	หว่ายชั้นฟ้าคู่แมน ๆ
มารเฟียดไททศพลช่วยดู	ไตรแดนจักรอยู่ค้อย
ธรรมมารคปรดเขกช่วยดู	ห้าร้อยเทียรแมนเดียว ๆ
อเนกถ้องพระสงฆ์ช่วยดู	เจียวจรรยายังได้
ขุนหงส์ทองเกล้าสี่ช่วยดู	ชรอำฟ้าได้แผ่นหงาย ๆ

(กรมศิลปากร, 2540: 8-9)

ในโครงการแข่งน้ำมีแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาว่าด้วยพระรัตนตรัย ได้แก่พระ
พุทธ พระธรรม พระสงฆ์

รายนามในโครงการดำน้ำและโครงการลุยเพลิง

ศรีสวัสดิ์คัมภีร์ อภิวันท์รัตนไตรยางค์ โดยปัญจางคสโมสร ขอรออภิวัต ในบาง
บาทยุค วิมลเรณูมฤตสุทธราลักษณ์ บวรอัศาศดา อันกอบด้วยทวดดั่งหมานบุรุษ
ลักษณะ และศรีดิยานุเพียญชนะแปดสิบทัต ขวายนมัสกรรม คำกริแปดหมื่นสี่พัน
พระธรรมชั้น คือสุดตันตะอภิธรรมวินยา แล้ววันทาแห่งพระสงฆ์ มืองคอรียะทั้งแปด
เป็นประธาน.... แล้วนมัสการถวายเครื่องสังสรรพ อันโทยจำเลยเคยปฏิบัติแต่โบราณ
คือพรวาตาลมธุรส กล้วยอ้อยสดเลี้ยวา อีกปว้าดัมแดงขาว ตั้งเป็นราวคูตระการ...

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

แนวคิดในเรื่องพระพุทธศาสนาในตัวอย่างนี้แบ่งได้เป็น 3 ประเด็น คือ ลักษณะ
มหามงคลของพระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและอริยมรรค 8

ลักษณะมหามงคลของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยลักษณะมหานุรุษ 32 ประการ และ
ลักษณะย่อยอีก 80 ประการ ในเรื่องพระปฐมสมโพธิ ปรีเฉที่ 4 ลักษณะปรีชาหกปรีวรรต ได้
กล่าวถึงลักษณะมหามงคลของพระพุทธเจ้าไว้อย่างครบถ้วน เช่นตอนที่กล่าวถึงลักษณะมหานุรุษ
32 ประการว่า

สุปติภูติปาโท แลพระราชกุมารนี้มีพื้นพระบาททั้ง 2 เสมอเป็นอันดี คู่พั้นฉลองพระ
บาททองขณะเมื่อเหยียบลงก็ถูกดั่งลงพื้นพร้อมกัน ขณะเมื่อยกก็พั้นขึ้นจากพื้นพร้อมกัน
อันนี้จัดเป็นพระมหานุรุษลักษณะลักษณะเป็นปฐม...แล้วก็ทูลทำนายพระลักษณะอื่นสืบ
ต่อไปว่า เหนือฐาปาตเลสุ จุกานี ซาตานี พระราชกุมารนี้ มีพื้นพระบาททั้งสอง
ประกอบด้วยลายลักษณะกลจักรข้างละอันในท่ามกลางฝ่าพระบาท แลจักรนั้นมีกำ
ประมาณ 1,000 ประกอบด้วยวงกลมบริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวงแล้วทูลทำนายพระ
ลักษณะอื่นสืบต่อไปว่า อายตปณฺหิ พระราชกุมารนี้พระบาทอันยาว แลมนุษย์ทั้งหลายอื่น
ข้างปลายเท้าสั้นยาว ลำแข้งตั้งอยู่ในที่สุดแห่งสันเท้าเหมือนจุดดัดเสียดซึ่งสันเท้าแลตั้งไว้
อันสันพระบาทแห่งพระมหานุรุษแปลกกว่ามนุษย์อื่นๆ แลพระบาทแบ่งเป็นสี่ส่วนข้าง
ปลายพระบาทวัดได้ 2 ส่วน ลำพระขงฆ์ตั้งในส่วนค้ำบ 3 เหลืออยู่ข้างสันอีกส่วนหนึ่ง

เป็นคำรบ 4 ล้วนพระบาทนั้นมีสีแดงงามดุจฝ้ายรัตกัมพลอันม้วนเข้าแลตั้งไว้ จัดเป็นมหาบุรุษลักษณะเป็นคำรบ 3 ...

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2551: 39-40)

ลักษณะย่อยอีก 80 ประการนั้นในพระปฐมสมโพธิ กล่าวไว้ว่า

ไซ้แต่เท่านั้นพระราชกุมารนี้ก่อประด้วยพระอสติยานุเพียณชนะ พระลักษณะน้อยอีก 80 นั้นคือ มีนิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทอันเหลืองงาม 1 นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทเรียวยาวออกไปโดยลำดับแต่ต้นจนปลายนั้น 1 นิ้วพระหัตถ์และนิ้วบาทกลม ดุจนายช่างกลึงเปนนั่น 1 พระขนงทั้ง 20 มีศรีอันแดง 1 พระขนงนิ้วพระหัตถ์ทั้ง 20 นั้นงามช้อยชึ้งเบื่องบนมิได้ค้อมลงในเบื่องต่ำ ดุจเล็บแห่งสามัญชนทั้งปวงนั้น 1 พระขนงนั้นมีพรรณอันเกลี้ยงสนิทมิได้เป็นริ้วรอยนั้น 1 ข้อมพระหัตถ์และข้อพระบาทซ่อนอยู่ในพระมังษแลมิได้สูงขึ้นปรากฏออกมาภายนอกนั้น 1 พระบาททั้งสองเสมอกันมิได้ย่อมใหญ่กว่ากันแต่มาตรเท่าเมลดงานั้น 1 พระคำเนื้องามดุจอาการค้ำเนื้องแห่งกฤษรชาติ 1 พระคำเนื้องามดุจสิหราชค้ำเนื้อง 1 ...

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2551: 45)

แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนาในประเด็นถัดมาคือ การกล่าวถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่อยู่ในพระไตรปิฎกคือ พระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรมรวมทั้งสิ้น 84,000 พระธรรมขันธ์ และประเด็นสุดท้ายคือกล่าวถึงหลักธรรมของพระพุทธเจ้าคือ มรรค 8 คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ มี 8 ประการ ได้แก่ 1. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3. สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4. สัมมากัมมันตะ ทำการชอบ 5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6. สัมมาวายามะ เพียรชอบ 7. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ 8. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ (พระธรรมปิฎก, 2546: 181)

พระไอยการลักษณะพยาน

เมื่อกระลาการจะเป็ญพยานไ้ ให้กระลาการประกาศจำเภาหน้าพยานว่า สมเด็จ พระกุฎกุณฐร พระโกนาคม พระกัษป ทั้งสามพระองค์นี้ไ้ตรัสแก่พระสรพัตต์ญาณ แล้แสดงเข้าสู่พระปริณิพานต์ไปเป็ลำดับ แลสมเด็จพระศรีศากยมุนีโคดมบรมครูเจ้า แห่งเราทรงสั่งพระสมภารบารมี 4 อสงไขยแสนมหากัลป์ บำเพญพุทธบริจาคทั้ง 5 พระมหาบารมี 30 ทศจึงไ้ตรัสเป็สมเด็จพระพุทธเจ้าในพระรัตนบัลลังก์ควงไม้ทุมราช พระมหาโพธิ

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

ตัวอย่างนี้เป็การกล่าวถึงอดีตพระพุทธเจ้าในภัทรกัป 3 พระองค์ แลกล่าวถึงพระ พุทธสมณโคดมซึ่งเป็พระพุทธเจ้าในปัจจุบัน ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวถึงรายละเอียด ของอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์แลพระพุทธสมณโคดมพระพุทธในปัจจุบันไว้ว่า “พอมาถึง ภัทรกัป จึงมีพระพุทธเสด็จอุบัติขึ้นมาแล้ว 4 พระองค์ คือ พระพุทธกุฎกุณฐระ 1 พระพุทธโกนา คมนะ 1 พระพุทธกัษปะ 1 แลพระพุทธองค์ปัจจุบัน 1 ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย...” (แสง มนวิฑูร: 2518, 25)

นอกจากนั้นยังกล่าวถึงบารมี 30 ซึ่งหมายถึงการบำเพ็ญบารมี 10 ครบ 3 ชั้นในหลัก พระพุทธศาสนา บารมี 10 นั้นหมายถึง “ปฏิบัติอย่างยิ่งยวด คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อ บรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้า ความเป็นมหาสาวก เป็นต้น” (พระธรรมปิฎก: 2528, 285) บารมี 10 ประกอบด้วย ทาน ศีล สมาธิ เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ ตัณหา อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา

ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระธรรมปิฎก: 2541, 285) อธิบาย รายละเอียดของการบำเพ็ญบารมี 30 ดังนี้

บารมีนั้น ท่านกล่าวว่าจะบำเพ็ญให้บริบูรณ์ ต้องครบ 3 ชั้น คือ 1. บารมี (ระดับสามัญ เช่น ทานบารมี ไ้แก่ การให้ทรัพย์สินเงินทอง สมบัตินอกกาย) 2. อุปบารมี (ระดับรอง หรือจวนจะสูงสุด เช่น ทานอุปบารมี ไ้แก่ การเสียสละอวัยวะเป็นทาน) 3. ปรมัตถบารมี ไ้แก่ การสละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น) บำเพ็ญบารมี 10 ครบ 3 ชั้นนี้ เรียกว่า สมตังส ปารมี หรือ สมตังสบารมี แปลว่า บารมี 30 ถ้วน

ศิลาจารึกหลักที่ 64

จงอย่าให้รู้จัก ชื่อฝูงพระพุทธรูปอันจักมาปางหน้า ก็อย่าให้รู้จักศาสนาทั้งไสพาคม ก็อย่าให้รู้จักศาสตร์ซ่อมหาเถรอันจำนงจรรู้นี้เสมอดังภูตคอกแล อนึ่งโทษอันสาบานนี้อย่าให้ได้แก้ปู้สักอัน 0 แค้นนี้คำสบถปู้แล 0

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 178)

ตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นการสาปแช่งว่าเมื่อตายไปเกิดใหม่ในชาติหน้าขออย่าให้พบพระพุทธเจ้าพระองค์ต่างๆ ในอนาคต และอย่าให้รู้ “ไสพาคม” เรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคต อยู่ในคัมภีร์อนาคตวงศ์ (2542: 80-81) ซึ่งกล่าวถึงพระบรมโพธิสัตว์อันจะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต 10 พระองค์ สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. พระศรีอาริยมตไตรย พระองค์มีพระชนม์ได้ 8 หมื่นปี พระสรีรกายสูงได้ 88 ศอก มีไม้กาะทิงเป็นพระมหาโพธิ์ ในภัททกัปปี

2. พระเจ้าราม พระองค์มีพระชนม์ได้ 9 หมื่นพระสรีรกายสูงได้ 108 ศอก มีไม้จันทน์แดงเป็นพระศรีมหาโพธิ์ ในมณฑกัปปี

3. พระเจ้าปเสนทิโกศล จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระธรรมราช พระองค์มีพระชนม์ได้ 5 หมื่นปี พระสรีรกายสูงได้ 16 ศอก มีไม้กาะทิงเป็นพระศรีมหาโพธิ์ ในมณฑกัปปี

4. พระยามาราชิราช จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระธรรมสามิ พระองค์มีพระชนม์ได้ 10 หมื่นปี มีพระสรีรกายสูงได้ 80 ศอก มีไม้กาะทิงเป็นพระศรีมหาโพธิ์ ในสารกัปปี

5. พระยาสุรินทราหู จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระนารทะ พระองค์มีพระชนม์ได้หมื่นปี มีพระสรีรกายสูงได้ 20 ศอก มีไม้จันทน์เป็นพระศรีมหาโพธิ์ ในมณฑกัปปี

6. โสณพราหมณ์ จะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระรังสีมุนี พระองค์มีพระชนม์ได้ 5 พันปี มีพระสรีรกายสูงได้ 60 ศอก มีไม้ค้ำปัสหรือไม้เลียบเป็นพระศรียาโพธิ์ ในมณฑลทักปปี

7. สุภพราหมณ์ จะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระเทวเทพ พระองค์มีพระชนม์ได้ 8 หมื่นปี มีสรีรกายสูงได้ 80 ศอก มีไม้จัมปาเป็นพระศรียาโพธิ์ ในมณฑลทักปปี

8. โตไทยพราหมณ์ จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระนรสีหะ พระองค์มีพระชนม์ได้ 80 ปี มีพระสรีรกายสูงได้ 60 ศอก มีไม้แกลฝอยเป็นพระศรียาโพธิ์ ในมณฑลทักปปี

9. ช้างนาพาทีริ จะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระคิสสะ พระองค์มีพระชนม์ได้ 8 หมื่นปี มีพระกายสูงได้ 80 ศอก มีไม้ไทรเป็นพระศรียาโพธิ์ ในมณฑลทักปปี

10. ช้างปาลิไลย จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่าพระสุมณฑล พระองค์มีพระชนม์ได้ 10 หมื่นปี มีพระสรีรกายสูงได้ 60 ศอก มีไม้กาะทิงเป็นพระศรียาโพธิ์ ในมณฑลทักปปี

เรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคตนันมีคัมภีร์อยู่ 2 ชุด ชุดแรกเป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวกับพระศรีอารยเมตไตรยพระองค์เดียว อีกชุดหนึ่งเป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวพระพุทธเจ้าในอนาคต 10 พระองค์ คัมภีร์ชุดหลังแพร่หลายอยู่ในหมู่ชาวพุทธทั้งไทยและเอเชียอาคเนย์ ในประเทศไทยแนวคิดนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในสุโขทัยและล้านนา (บำเพ็ญ ะวิน, 2542: 55,57) ดังนั้นจึงปรากฏเรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคตมากกว่า 1 พระองค์ เรียกว่า “ฝูงพระพุทธอันจักมาปางหน้า” อยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 64

คำว่า “ไศพาคม” หรือ “ศิพาคม” ปรากฏอยู่ในเรื่องยวนพ่าย ในบทที่กล่าวว่

เซองโหรเหนม่นม่น	มุนิวส
สพสตรตรคมยล	ล่งล่วน
สพสลิปสำแดงทรง	ทายาท ใส้แฮ
สพสพาคมถ่วน	ถี้ถล่ง ๗

ราชบัณฑิตยสถาน (2547: 72) อธิบายความว่า

สัพพาคม ในที่นี้น่าจะตรงกับคำว่า “สัพพาคม” ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 64 ซึ่ง
นายเจ้า ทองคำวรรณ สันนิษฐานว่าหมายถึงคัมภีร์ศาสนาพราหมณ์แผนกสรรพเวท ซึ่ง
เป็นเวทที่ 4 ที่เพิ่มจาก “ไตรเพท” *

พระไอยการลักษณะพยาน

แลคนอันหาความลัทธิได้นั้น ครั้นจุติจากมนุษย์แล้ว ให้ไปบังเกิดเป็นเปรตในเชิงเขา
คิณภูมิตัวอันสูงได้สามคาพยุต มีปากเท่ารูเข็มเอาเล็บตนแกะซึ่งโลหิตในกายกินเป็น
ภักษาหารสิ้นพุทธรูปหนึ่ง

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 213)

ตัวอย่างนี้แสดงเรื่องเปรตภูมิในพระพุทธศาสนา เปรตภูมิหรือเปรตภูมิเป็นหนึ่งใน
จตุรบาทยภูมิหรืออบายภูมิ 4 หมายความว่าที่ที่ไม่ควรไป ประกอบด้วย นรกภูมิ เปรตภูมิ อสุรกาย
ภูมิ และดิรัจฉานภูมิ ในพระไอยการลักษณะพยานกล่าวถึงเปรตที่เชิงเขาคิณภูมิจึงเขาคิณภูมิ มีตัวสูงได้สาม
คาพยุตคือ 300 เส้น มีปากเท่ารูเข็มและเอาเล็บตนเองแกะเนื้อและเลือดกินเป็นอาหารด้วยความผิ
บาคือกกล่าวเท็จ ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงเปรตที่กินเลือดกินกินเนื้อตัวเองไว้ว่า ได้ลักเนื้อของ
ผู้อื่นมากินครั้งเจ้าของถามก็ไม่ยอมรับแล้วกล่าวสาบาน “ครั้นว่าตายไปเป็นเปรตอยู่ ก็เอาเล็บมือ
ตนขูดเนื้อตนหนังตนกินเองอยู่ทุกเมื่อ เพื่อบาปตนลักของท่านแลสบถให้ท่านเชื่อตนนั้นแล ฯ”
(พระยาสิทธิไทย, 2543: 54)

แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีทั้งหมด 4
ประเด็นคือ การกล่าวถึงลักษณะมหามงคลของพระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
การกล่าวถึงอดีตพระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์ พระพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน พระพุทธเจ้าในอนาคต
และ อบายภูมิได้แก่ เปรตภูมิ

* คัมภีร์ไตรเพท เป็นคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยพระเวทโดยชาวอารยันก่อน
หน้าที่จะเข้าไปในประเทศอินเดีย ประกอบด้วยคัมภีร์ 3 เล่ม คือ ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท ต่อมาหลังจากที่อารยัน
เข้ามาในประเทศอินเดียได้รับพ่วงกับชนพื้นเมือง จึงได้มีการรวบรวมเอาคัมภีร์ทางศาสนาของชนพื้นเมืองเดิมมา
เข้าไว้ด้วยกันกับคัมภีร์ไตรเพท

แนวคิดเรื่องศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แนวคิดเรื่องศาสนาพราหมณ์-ฮินดูใน
วรรณกรรมคำสวดสาบาน มีตัวอย่างดังนี้

โองการแข่งน้ำ

โอมลิตธิสรวศรีเกล้าฯ แฝ้มฤตยู เอาจูเป็นแท่น แก่วนกลืนฟากลิ้นดิน บินเอาครุฑมา
จี สี่มือถือสังข์จักรพรรดิ ภิรูอวตาร อสูรแสงลาญทัก ทักนิจรนาย ฯ (แต่งพระแสง
ศรปลั้ววาค)

โอมบรมเมศวรราย ผายพาหลวงอะคร้าว ท้าวเสด็จเหนือว้าวเผือก เอาเงือกเกี่ยวข้าง อ่าง
ทัดจันทร์เป็นปิ่น ทรงอินทรชญา สามตาพระแพรง แกว่งเพชรกล้า ฆ่าพิณจัญไร ฯ
(แต่งพระแสงศรอัคนีวาค)

โอมชัยชัยไชโสฬสพรหมญาณ บานเศียรเกล้า เจ้าคลี่บัวทอง ผยองเหนือขุนห่าน ท่าน
รังก่อดินก่อฟ้า หน้าจตุรทิศ ไทมิตรดา มหากฤดาไตร อดไทยโลกเกศ จงตรัสคิดท่าน
พิณฐานปรมาธิเบศ ไทเรศสุรลิตธิพอ เสวยพรหมอาณาไชน้อย ประถมบุญภารดิเรก
บุรุษพบรู้ก็ร้อย ก่อมา ฯ (แต่งพระศรพรหมมาศ)

(กรมศิลปากร, 2540: 7)

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงแนวคิดเรื่องตรีมูรติหรือเทพเจ้าสำคัญ 3 พระองค์ในศาสนา
พราหมณ์-ฮินดู ทั้งในเรื่องของที่อยู่และคุณลักษณะเด่นของเทพเจ้า เช่น พระนารายณ์ มีพระยานันต
นาคราชเป็นพระแท่นบรรทม มีพญาครุฑเป็นพาหนะ มี 4 กรถือสังข์ จักร คทา ธริณี แบ่งภาคมา
เกิดเป็นผู้ที่น่ากลัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 12)

โองการแข่งน้ำ

ผิฉงผิฉ่า ล้าหมื่นผา มาหน่น้ำหนบก ตกนอกขอกฟ้าแมน แดนฟ้าตั้งฟ้าต่อ หล่อลง
เต้า ทั้งเหง้าพนัศบดิ ศรีพรหมรักษ์ยักษกุมาร

(กรมศิลปากร, 2540: 9)

ศรีพรหมรักษ์ ยักษกุมาร ศักดิ์ศรี เข้มแน่นดา (อ้างในราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 101-
102) อธิบายว่า

ศรีพรหมรักษ์ ยักษ์กุมาร เป็นบุคคลคนเดียวกัน คำว่า ยักษ์กุมาร เป็นคำขยายบอกให้ทราบว่า ศรีพรหมรักษ์ นั้นเป็นยักษ์ หรือรากษส คนหนึ่ง...ซึ่งน่าจะมีปรากฏมาก่อนแล้ว นววรรณคดีสันสกฤต ในคัมภีร์ภาควัตปุราณะ กล่าวถึงยักษ์ตนหนึ่งซึ่งเป็นบริวารของพระศิวะ (พระอิศวร) ในการทำสงครามกับพระกฤษณะว่า “ศรีกฤษณะได้เริ่มบุกบันเข้าทำลายบริวารของพระศังกร (อิศวร) ซึ่งประกอบด้วย ภูตผี ประมละคุหยัก...ปีศาจ กุมภภัณฑ์ และพรหมรากษส...” คำว่า พรหมรากษส (พฺรหมรากษส) นี้ก็คือ พรหมรักษ์ในภาษาไทยนั่นเอง... ความเชื่อถือดังกล่าวได้แพร่หลายมาสู่สุโขทัยและอยุธยาตอนต้น และเราเรียกว่า “ศรีพรหมรักษ์ยักษ์กุมาร” จากคำว่า “พรหมรากษส” ที่ปรากฏทั้งในอินเดียและเขมนั่นเอง ในฐานะที่เป็นยักษ์ประเภทหนึ่งผู้ลงโทษมนุษย์

โองการดำน้ำ

ไกรลาสบรรพตหาวหล

ลีโลกานน

วิมลพระอิศรา

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

ตัวอย่างนี้เป็นกล่าวถึงเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคือพระศิวะและกล่าวถึงที่ประทับคือ เขาไกรลาส

รายนามในโองการดำน้ำและโองการลุยเพลิง

...แล้วขอประกาศไว้เทเวศ ท้าวตรีเนตรพรหมโสฬศ อิศรนาถอูมา มีฤทธาวรณารายณ์
ทั้งพระพายฤทธิเดช วิศณุเวศท้าวเนกา ยมราชาท้าวเวสุวัณ ะวิจันทรอังการ พุทธิวารสุ
กระนั้น เสด็จพระเกษารามู นพเคราะห์ผู้ทรงสิทธิศักดิ์

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึง พระศิวะ พระอุมาชายาพระศิวะ พระนารายณ์ เทพเจ้าสำคัญในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และกล่าวถึง พระวายุ (พระพายฤทธิเดช) พระยม ท้าวภูเวระ (ท้าวเวสุวัณ) ในหนังสือเรื่อง “เทวกำเนิด” (2549) กล่าวว่าเทพเจ้าทั้ง 3 องค์นี้เป็นโลกบาลหรือเทวดาผู้รักษาทิศทั้ง 8 ในคติของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดย พระพายเป็นโลกบาลทิศวันออกเฉียงเหนือ พระยม

เป็นโลกบาลทิศใต้ ท้าวภูเวระเป็นโลกบาลทิศเหนือ ส่วนทิศอื่นที่เหลือนี้ประกอบด้วย ทิศตะวันออกได้แก่พระอินทร์ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่พระจันทร์ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ได้แก่พระอัคนีหรือพระเพลิง ทิศตะวันตกได้แก่พระวรุณ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ได้แก่พระอาทิตย์ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงเทพนพเคราะห์ประกอบด้วย พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี (ชีวาร) พระศุกร์ (สุกระ) พระเสาร์ พระเกตุและพระราหู

โองการลูยเพลิง

พระเพลิงเริงฤทธิแสงศรี	เข้าในอักคี
ขอให้สำแดงพวพอง	
พระเพลิงเรองฤทธิอันกอง	ให้ไหม้พวพอง
ให้เห่นประจักษ์แก่ตา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 237)

ตัวอย่างนี้เป็นการกล่าวถึงพระเพลิงและคุณสมบัติของพระเพลิงที่อัญเชิญพิธีกระทำสัตย์สาบาน

แนวคิดในเรื่องศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมี 2 ประเด็นที่สำคัญคือ การกล่าวถึงที่อยู่ของเทพเจ้าต่างๆในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และการกล่าวถึงคุณสมบัติและคุณลักษณะต่างๆ ของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

แนวคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ คือ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติหรือการนับถือผีบรรพบุรุษ เสฐียร โกเศศ (2515: 307) อธิบายไว้ว่า

สิ่งใดตามปกติไม่สามารถจะมองเห็นตัวได้ แต่เรารู้หรือเข้าใจเอาว่ามีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคน อาจให้ดีหรือให้ร้าย คือให้คุณหรือให้โทษแก่เราได้ สิ่งอย่างนี้เรากลัวเกรงและลางที่ก็ต้องนับถือด้วย เราเรียกสิ่งนี้ว่าผี

แนวคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีตัวอย่างดังนี้

โองการแข่งน้ำ

เจ้าผาดำผาเผือกช่วยดู
เจ้าผาหลวงผากลายช่วยดู ฯ
ศิร้ายบอกคนจำ
กำรुकลื่นเป็นเปลว

หันเหย้ายสู่สมิงพราย

ผีพรายผีชรหมื่นดำช่วยดู
บชื่อน้ำตัดคอ ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 9)

ตัวอย่างนี้เป็นการกล่าวถึงปู่เจ้าสมิงพราย ซึ่งเป็นผีที่คนในภาคเหนือให้ความนับถือ ดังที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ และยังกล่าวถึงผีพราย ผีชรหมื่นดำหมายถึงผีที่อยู่ในน้ำและในถ้ำ

โองการแข่งน้ำ

ผิวดงผีถ้ำ ถ้ำหมื่นผา มาหนน้ำหนบก ตกนอกขอกฟ้าแมน แดนฟ้าตั้งฟ้าต่อ หล่อลง
เต้า ทั้งเหง้าพนัสบดี ศรีพรหมรักษ์ยักษกุมาร หลายบ้านหลายท่าล้วนผีห่าผีเหว

(กรมศิลปากร, 2540: 9)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่ประจำธรรมชาติ เช่น ผีที่อยู่ในป่า ผีที่อยู่ในถ้ำ ผีที่อยู่ในน้ำและบนบก “พนัสบดี” ตามรูปศัพท์หมายถึง “เจ้าป่า” พนัสบดีนั้นเป็นที่รู้จักกันในหมู่คนไทยโดยเฉพาะแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามาช้านานแล้ว เพราะปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะในสมัยทวารวดี โดยมีลักษณะทางประติมานวิทยาเป็นสัตว์ผสม (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547: 222-225)

โองการดำน้ำ

เทวันบรรพตทั้งมวน
ค่านึงรำพึงเลงญาณ
เสื่อเมืองเรืองขศวีสาร
หลักเมืองบันเทืองรักษา

ห้วยหนองคลองควร

ทรงเมืองฤทธิชาญ

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงผีเจ้าป่าเจ้าเขาชื่อ “เทวันบรรพต” และอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาบ้านเมือง คือ “เสือเมือง” “ทรงเมือง” และ “หลักเมือง”

ศิลาจารึกหลักที่ 45

...(อารัก)ษ์ทั้งหลายอันมีในน้ำในถ้ำ(ว)งศาหนพระยาผู้ปู่ ปู่พระยา ปู่เริง ปู่มุง ปู่พอง ปู่ฟ้า
พื้น (ผ)ากอง... ปู่ขุจิต ขุนจอต ปู่พระยาศ(ริอินทราทิตย์) ปู่พระยาบาน ปู่พระยามรามราช
ปู่ไสส(ส)งคราม ปู่พระยาเลอไทย ปู่พระยาจ้วนนำถม...

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 120)

ตัวอย่างนี้เป็นการกล่าวถึงผีบรรพบุรุษผู้เคยปกครองบ้านเมือง เช่น บรรพบุรุษ
ผู้ปกครองเมืองน่าน พระยาเริง พระยามุง พระยาพอง ขุนจิต ขุนจอต ส่วนบรรพบุรุษ
ผู้ปกครองเมืองสุโขทัย ได้แก่ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบานเมือง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
พระยาไสสงคราม พระยาเลอไทย และพ่อขุนจ้วนนำถม

โองการดำนำ

สิทธิศักดิ์อารักขเทวดา

ลำแดงฤทธา

ให้เหนประจักษ์ทันใด [...]

ผู้เทจบันดาลเหนไทย

ภูตพรายตัวใหญ่

จรเข้แลปลาโลมา

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงเทวดาผู้คุ้มครองดูแลและผีพราย

ศิลาจารึกหลักที่ 45

...(ผี)มันทั้งเลื้อใหญ่ เขาพุกา เขาผาดานผา(ด)ง แฝงแผ่นแม่พระศักดิ์ พระสอเลื้อทนาย
 อาง พานสถานปุ้ชร่มั่น หมั่นห้วยแสนดง ทั้งปุ้เจ้าพระขพงเขายรรยพระศรี ผีบางพระ
 ศักดิ์ อารักษ์ทุกแห่ง

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 120)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึง ผีซึ่งอยู่ประจำในป่าเขาทั้งปวง

แนวคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัถย์สาบาน คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์
 หรือผี มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ทั้ง 2 ฝ่ายมีอำนาจที่ทำให้ผู้กระทำสัถย์สาบานเกิดความเกรงกลัวได้
 เท่าๆ กัน

แนวคิดหรือมโนทัศน์ในเรื่องศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัถย์สาบานมีทั้งหมด 3
 แนวคิดได้แก่ แนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอำนาจเหนือธรรมชาติ
 แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในความเชื่อและการนับถือศาสนาของคนไทย โดยนำคติความ
 เชื่อทุกทางมาผสมผสานใช้ตามความเหมาะสม ในโองการแข่งน้ำ ร่ายนำกล่าวถึงตรีมูรติก่อน
 พระไอยการลักษณะพยานกล่าวสวดดีพระพุทเจ้าก่อน โองการดำเนินน้ำลุยเพลิงเริ่มต้นที่การกล่าว
 บูชาพระรัตนตรัย ศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปฐบทถาลาน) เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงผีบรรพบุรุษ
 การให้ความสำคัญแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่การประกอบพิธีซึ่งมีความแตกต่างกัน ถ้าผู้ประกอบพิธีเป็น
 พราหมณ์ก็จะขึ้นต้นด้วยเทพเจ้าของพราหมณ์-ฮินดู พระไอยการลักษณะพยานและลักษณะพิธีจน
 ดำเนินน้ำลุยเพลิงพราหมณ์ไม่ได้เป็นผู้ประกอบพิธีแต่มีตุลาการเป็นผู้อ่านบทสาปแช่งและอาลักษณ์
 เป็นผู้อ่านโองการ จึงให้ความสำคัญแก่พระพุทธเจ้าหรือพระรัตนตรัยก่อน ส่วนศิลาจารึกหลักที่
 45 เป็นการกระทำสัถย์สาบานระหว่างเครือญาติจึงให้ความสำคัญแก่ผีบรรพบุรุษ การให้
 ความสำคัญแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางความเชื่อและศาสนาที่หลากหลายมีการเลือกที่สอดคล้องกับ
 วัตถุประสงค์ในการกระทำสัถย์สาบาน

แนวคิดเรื่องการลงโทษและการให้พร

แนวคิดเรื่องการลงโทษและการให้พรที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัถย์สาบานมีรายละเอียดดังนี้

1. การลงโทษ แนวคิดในเรื่องการลงโทษที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสัถย์สาบานแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น คือ ให้ตกรอก ให้ธรรมชาติลงโทษและให้ตายอย่างทรมาน

1.1 ให้ตกรอก แนวคิดดังกล่าวมีตัวอย่างดังนี้

โองการแข่งน้ำ

...ตราบมีในฟ้าในดิน บินมาขีรพพลุ่ง จุ่งมาสูบเอา เขาผู้บื้อ ชื่อใครใจคด ขบถกขย
กาย วายกขู่ฟ้าพัด คว้านแค้นมดศอก หอกดินเคี้ยวถัก หลกเท้าให้ไป มิทนตาย
หลายขมรมม ยมพบาลากไป ไพนรกลาบปลิ้น ดิ้นพพลาง เขาวางเหนือพิง ผู้ดิบ
ชื่อ ชื่อใครใจคด...

(กรมศิลปากร, 2540: 9)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงการสาปแช่งผู้คิดทรยศต่อคำสัถย์สาบานให้ถูกลงโทษโดยให้ไปตกรอกเวจีซึ่งต้องทนทุกข์เวทนาเป็นเวลานานเหมือนที่กล่าวไว้ในไตรภูมิพระร่วงว่า

ฝูงสัตว์อันเกิดในมหาอวิจรณนั้น ทนทุกข์เวทนาคาบหิณนานสิ้นกัลป์ 1 จึงพ้นแล กัลป์ 1 นั้นซ้ำหิณประมาณเท่าใดเล่า และจะนับด้วยปีและเดือนไสยมิอาจนับได้เท่าวันไว้แต่อุป
ระมาให้รู้ ๆ ว่ายังมีภูเขาน้ำหนึ่งโดยสูงได้โยชน์ 1 โดยรอบเขานั้นไส้ได้ 3 โยชน์แล ถึงร้อย
ปีเอาผ้าทิพย์อันอ่อนดั่งควนไฟมากกว่าดูเขาแต่แลคาบ เมื่อใดภูเขานั้นราบเพียงแผ่นดินจึง
เรียกว่าสิ้นกัลป์ 1 แล

(พระญาติไทย, 2543: 34)

พระไอยการลักษณะพยาน

ครั้นจุติจากเปรตแล้วให้ไปตกในมหานรกทนทุกข์เวทนาแสนสาหัสสิ้นพุทธานุสรณ์กาลปหนึ่ง ซึ่งหมิรู้ว่ารู้นั้นนายนิริบาลเอากายขึ้นวางเหนือแผ่นเหล็กแดง แล้วเอาเหล็กแดงตรึงสี่ตะ ตรึงเท่าไว้แล้วเอาขวานผ่าอกตัดตีนสิ้นมือเสีย ซึ่งหมิได้ยืนว่าไดยืนนั้น นายนิริบาลเอากายขึ้นวางเหนือแผ่นเหล็กแดงแล้วเอาหอกอันใหญ่แทงหูขาดะหลอดหูซ้ายแทงหูซ้ายตลอดหูขวา...

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 213)

ตัวอย่างนี้เป็นการสาปแช่งพยานเท็จให้ถูกลงโทษโดยให้ไปเป็นเปรตและหลังจากนั้นให้ไปตกนรก การลงโทษในนรกที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะพยานนี้เป็นการลงโทษที่เกิดขึ้นจริงในสมัยโบราณ ปรากฏอยู่ใน “พระไอยการลักษณะกระบดศึก” ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยการลงโทษผู้ที่ก่อการกบฏต่อพระมหากษัตริย์ รวมทั้งการกระทำผิดซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงและศีลธรรมของพระราชอาณาจักร โทษในพระไอยการลักษณะกระบดศึก มีตัวอย่างดังนี้

ให้ต่อกระบานสี่ตะเล็กออกเสียแล้ว เอาคีมคีบก้อนเหล็กแดงใหญ่ใส่ลงไปให้มันระหมองสี่ตะพลุ่งฟูขึ้นดังม่อเกียวน้ำส้มพะอุม... สถานหนึ่งคือให้นอนลงโดยข้างๆหนึ่ง แล้ว ให้เอาหลาวเหล็กตอกลงไปโดยช่องหูให้แนบกับแผ่นดิน แล้วจับเท้าทั้งสองหันเวียนไปดั่งบุทกลทำบังเวียน...ถ้าผู้ใดล่วงพระราชอาษาพระราชบัญญัติ แลพระราชกำหนดกฎบทพระไอยการ กฎหมายประการใดก็ดี ท่านให้ลงโทษกรรมกร 11 สถาน... สถานหนึ่งคือให้ตัดมือทั้งสองข้าง เท้าทั้งสองข้าง...สถานหนึ่งคือให้เอาห้วงเหล็กสวมข้อศอกทั้งสองข้างข้อเข่าทั้งสองข้างให้หมั้น แล้วเอาหลักเหล็กสอดลงในวงเหล็กแย้งซึ่งตรึงลงไว้กับแผ่นดินอย่าให้ไหวตัวได้ แล้วเอาเพลิงลนให้รอบตัวกว่าจะตาย... สถานหนึ่งคือให้เอาขวานผ่าอกทั้งแปดแหมออกดั่งโครงเนื้อ

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 523-524)

การลงโทษใน “พระไอยการลักษณะกระบดศึก” เมื่อเปรียบเทียบกับภาพของนรกในพระไอยการลักษณะพยานมีภาพที่คล้ายคลึงกัน เช่น เอาเหล็กแดงใส่สี่ริษะ เอาขวานผ่าอก ตัดมือ ตัดเท้า เอาเหล็กเสียบหู เป็นต้น แสดงให้เห็นว่ามีการนำเอาโทษทางกฎหมายที่พบเห็นกันอยู่ในชีวิตประจำวันมาใช้เป็นบทลงโทษทางใจแก่พยานเท็จ

1.2 ให้ธรรมชาติลงโทษ แนวคิดในเรื่องการลงโทษที่ให้ธรรมชาติลงโทษคือให้
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติหรือผีเป็นผู้ลงโทษ มีตัวอย่างดังนี้

โองการดำน้ำ

เสื้อขบข้างแทงแรดควาย	ขวิดขวันใจหาย
แลตายในพื้นปฐพี	
ใครเทจขวนกันย่ำยี	เข้ากลุ้มรุมดี
ให้ผุดอย่าทันอีตใจ	
ผู้เทจบันดาลเหนไทย	ภูตพรายตัวใหญ่
จรเข้แลปลาโลมา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

ตัวอย่างนี้เป็นการลงโทษโดยให้ได้รับภัยจากสัตว์ร้ายต่างๆ เช่น ถูกเสื้อกัด ให้
ข้างเอางาแทง ให้แรดและควายขวิดทำร้าย เมื่อลงน้ำให้เห็นเป็นจระเข้และปลาโลมาทำร้าย
ซึ่งเป็นการให้ธรรมชาติลงโทษ

โองการแข่งน้ำ

...จรเข้ริบเสื้อฟัด หมีแรดถวัดแสนงขนาย ...งูเงี้ยวพิษทั้งหลายลุ่มฟ้า ตายดำหน้ายังดิน
(กรมศิลปากร, 2540: 9)

ตัวอย่างนี้เป็นการลงโทษโดยให้จระเข้ เสื้อ หมีและงูพิษกัด ให้แรดเอานอแทง
และเนื่องจากมีความเชื่อว่าธรรมชาติมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ประจำ จึงให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นเป็นผู้
ลงโทษด้วย ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปู่สกลหลาน) ว่า

...แม่ผู้ใดบเชื้อไซริ้ให้(ผี)มันทั้งเสื้อใหญ่ เขาพุกา เขาผาดานผา(แดง) แผลงแผ่นแม่พระศักดิ์
พระสอเสื้อทานยออง พานสถานปู่พระมัน หมีนห้วยแสนดง ทั้งปู่เจ้าพระขพงเขายรรย
พระศรี ผีบงพระศักดิ์ อารักย์ทุกแห่ง แต่งดาอุสองปู่หลานรักกัน ผิผู้ใดบเชื้อ จูงผีผึ่งนี้หัก
หัวน้ำวค ...

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 120)

ตัวอย่างนี้เป็นการการลงโทษโดยให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำธรรมชาติเป็นผู้กระทำ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเขาพุคา เขาผาดานแดง เขาพระขรุ้งซึ่งเป็นที่นับถือของคนสุโขทัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในป่า ในห้วย แสดงให้เห็นการใช้ธรรมชาติลงโทษทางอ้อมกล่าวคือไม่ให้ธรรมชาติลงโทษตรงๆ แต่ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำธรรมชาติซึ่งเรียกว่าอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือผีเป็นผู้ลงโทษแทน

1.3 ให้ตายอย่างทรमान มีตัวอย่างดังนี้

โองการแข่งน้ำ

จงไปเป็นเปลวปล่อง	อย่าอาศัยแก่น้ำจันตาย
น้ำคลองกลอกเป็นพิษ	นอนเรือนคำรณจันตาย ฯ
คาบิคเป็นดาวจุ่ม	ลืมหางยู่ฟ้าจันตาย
ฟ้ากระทุงทับลง	ก้มหน้าลงแผ่นดินจันตาย
แล่งแผ่นดินปลงเอาชีฟไป	สีลองกินไฟต่างจันตาย ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 10)

ตัวอย่างดังกล่าว เป็นการลงโทษผู้คิดคดทรยศต่อคำสัตย์ของตนว่าต้องตายอย่าง ทรमान ในตัวอย่างนี้แปลความได้ว่า เมื่อดื่มน้ำก็ให้น้ำเป็นพิษ นอนอยู่ในบ้านก็ขอให้หลังคาหล่น ทับจันตาย ขอให้เหว้าคาซึ่งใช้มุงหลังคาบิคเป็นคาบปลายจุ่ม เมื่อแหงนหน้าขึ้นฟ้าก็ให้ฟ้าทิ่มลง ทับจันตาย ก้มหน้าก็ขอให้ถูกรณีสืบ เมื่อกินอาหารขอให้ร้อนเป็นไฟ

การลงโทษในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานสรุปได้ว่ามีทั้ง ให้दनรก ให้ธรรมชาติลงโทษ โดยตรงและโดยอ้อม และให้ตายอย่างทรमान การลงโทษมีหลายชั้น ทั้งการลงโทษเมื่อยังมีชีวิต อยู่ เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว และเมื่อกลับมาเกิดดังที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะพยานว่าหาก ตายจากเปรตแล้วให้ไปเกิดในนรก แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิดได้อีกอย่างหนึ่ง

2. การให้พร แนวคิดในเรื่องการให้พรแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ ให้มีทรัพย์สมบัติ และให้เกิดทันยุคพระศรีอารีย์

2.1 ให้มีทรัพย์สมบัติ มีตัวอย่างดังนี้

โองการแข่งน้ำ

อำนาจแปลเมื่อแมนอำรสิทธิ	มีศรีบุญพอก่อเสกเหง้า
ยศท้าวตรีไตรจักร	ใครซื้อเจ้าเดิมนาง ฯ
มิ่งเมืองศักดิ์บุญแพร่	ใครซื้อเจ้ารางควายทอง
เพิ่มช้างม้าแผ้วควาย	ใครซื้อฟ้าสองเหย้าเร่งอิน ฯ
เพรงรัตนพรายพรรณเย็น	ใครซื้อสินเกศรา
เพิ่มเขาหมื่นมหาไชย	ใครซื้อใครรักเจ้าจงยศ ฯ]
กลั่นชนมาให้ยืนยั้ง	เทพยศลุ่มฟ้า
อย่ารู้ว่าอันตราย	ได้ใจกล้าดังเพชร ฯ

(กรมศิลปากร, 2540: 10)

ทรัพย์สมบัติในตัวอย่างนี้จัดเป็นมนุษย์สมบัติคือ สมบัติที่ได้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ในที่นี้ ได้แก่ เงินทอง ผู้หญิง ช้างม้าวัวควาย เสื้อผ้าแพรพรรณ รวมทั้งยศถาบรรดาศักดิ์

โองการดำน้ำ

ท่านท้าวเทเวศองค์ใด	ผู้เอาใจใส่
ช่วยจริงข้างเทจสังหาร	
จงได้สมบัติบริพา	ในชั้นพิมาน
พิมลยิ่งขึ้นไป	
ถ้ากุมอาร์กษโคใด	จงเสวยสุขใน
ไตรตรึงพิมานแมนสวรรค	
สมบัติพิพัทธเนื่องนันต์	นานกมหันต์
มโหรยิ่งโอฬาร	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 236)

ตัวอย่างนี้เป็นการให้พรว่าให้ได้ทิพยสมบัติ คือ สมบัติที่ได้เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว และไปอยู่ในสวรรค์ ในตัวอย่างนี้ผู้ที่บริสุทธิในกระบวนการพิสูจน์จะได้สมบัติจำนวนมากและหลายอย่างในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในไตรภูมิพระร่วงได้บรรยายถึงสมบัติและความสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ว่า

เทพยดาทั้งหลาย อยู่ในนครดาวดึงษ์นั้นย่อมได้ยินเสียงช้างแก้วแลราชรถแก้วอันมีอันดังไฟเพราะถูกเนื้อพืงในนักษณา ที่ในท่ามกลางนครไตรตรึงษ์นั้น มีไพชยนต์ปราสาทโดยสูงได้ 25,600,000 วา ปราสาทนั้นงามนักษณนาเทียรย่อมแก้วสัตตพิพิริรัตนะทั้งหลายโดยสูงได้ 2,400,000 วา เทียรย่อมสัตตพิพิริรัตนะรุ่งเรือง งามพื้นประมาณ ถวายแก่พระอินทร์ผู้เป็นเจ้าไพชยนต์ปราสาทนั้นแล ฯ แลเมื่อนครไตรตรึงษ์เบื้องบูรพทิศมีอุทยานทิพย์อันหนึ่ง ชื่อนันทวนอุทยานโดยรอบอุทยานนั้นได้ 800,000 วา มีกำแพงแก้วล้อมรอบมีปราสาทแก้วมุงเหนือประตูกุอันแล สวนขวัญนั้นสนุกนี้พื้นประมาณ แลมีสมบัติแลสรรพต้นไม้สรพันลูกไม้สรพันดอกไม้อันประเสริฐแลอุดมแล ที่เล่นแสนสนุกนี้สุขสำราญแก่เทพยดาทั้งหลาย อันอยู่ในไตรตรึงษ์นั้นแล ฯ

(พระญาลิไทย, 2543: 208)

2.2 ให้เกิดทันยุคพระศรีอารีย มีตัวอย่างในวรรณกรรมคำสำคัญสาบานดังนี้

พระไอยการลักษณะพยาน

...ถ้าแลผู้เป็นสักขีพยานกล่าวแต่ความจริงใช้แลเกิดมาในภพใดๆ ถ้าเป็นบุรุษจะบริสุทธไปด้วยรูปโฉมพรรณสัณฐานอันประเสริฐ บังเกิดเป็นนักปราชญ์อุปด้วยปรีชาชาญ ถ้าเป็นสตรีจะมีพรรณสัณฐานอันไพบูรณ์ แลผลแห่งตน อันมีความสัจนั้นไปในอนาคตจะทรงพระไทรยปฏิภุทธธรรมอันเป็นที่ยกเอะตักกะในพระพุทธศาสนา สมเด็จพระศรีอารียเมตไตรยเจ้าอันจะมาตรัสในภายภาคหน้า และจะบายหน้าเข้ายังพระอมิตะมหานครนฤพานนั้นแล

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

ความเชื่อเรื่องพระศรีอารียเมตไตรยนั้น ในคัมภีร์พระอนาคตวงศ์ (2542) กล่าวว่า พระศรีอารียเมตไตรยคือพระพุทธเจ้าพระองค์สุดท้ายในภัทรกัป ซึ่งจะมาบังเกิดในภวภาคหน้า หลังจากนี้

เมื่อศาสนาพระตถาคตครบ 5000 ปีแล้ว ผู้สัตว์ก็มีอายุน้อยถอยลง คงอยู่ 10 ปีเป็นอายุขัย ครั้งนั้นแลจะบังเกิดมหากัปเป็นอันมาก มีสัตว์ดิรัจฉานกับปี่ มนุษย์ทั้งหลายจะวุ่นวายเป็น โกลาหลเกิดรบพุ่งฆ่าฟันซึ่งกันและกัน จะจับไม้และใบหญ้าก็กลายกลับเป็นหอกดาบ แผลนหลาวอาวุธน้อยใหญ่ไล่ตีแทงกัน ผู้มนุษย์ทั้งหลายที่มีปัญญา ก็หนีไปซุกซ่อนตัว ในซอกหุบเขา จะเหลืออยู่ก็แต่มนุษย์ที่มีปัญญา นอกหน้านั้นแล้วก็ถึงซึ่งพิณาศิบหายเป็น อันมาก

(บำเพ็ญ ะวิน, 2542: 5)

คติเรื่องการนับถือพระศรีอารียหรือพระศรีอารียเมตไตรยปรากฏหลักฐานในประเทศไทยมาช้านานแล้ว จากการศึกษาของ จิรัสสา คชาชีวะ (2546: 29-37) โดยศึกษาจากจารึก ที่ฐานพระพิมพ์ดินเผาซึ่งขุดค้นพบบริเวณโบราณสถานหมายเลข 11 ที่เมืองโบราณอู่ทอง อำเภอ อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่ามีการจารึกคำว่า “เมตเตยยะ” หมายถึงพระศรีอารียเมตไตรย แสดงให้เห็นว่ามีคติการนับถือพระศรีอารียเมตไตรยในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 12 แล้ว

สังคมในสมัยพระศรีอารียเมตไตรยเป็นสังคมในอุดมคติ เป็นโลกแห่งความสุข อภิลักขณ์ เกษมผลกูล (2549: 263-276) สรุปประเด็นของสังคมในสมัยพระศรีอารียเมตไตรยไว้ ดังนี้

1. มนุษย์อุดมคติ โดยยกตัวอย่าง เช่น ในกัมภีร์ มาเลชยเทวตฺเถรวตฺถุ ดังนี้

...นุ่งห่มผ้าทิพย์ ชายพากันยินดีด้วยภรรยาของตน หญิงพากันยินดีด้วยสามีของตน พวกผู้ชายจักไม่คบกับภรรยาของผู้อื่น หมู่หญิงจักไม่คบกับชายอื่น สามีภรรยาพอใจรักใคร่ในกันและกัน...มนุษย์ทั้งปวงมีรูปงาม ทรงไว้ซึ่งรูปอันอุดม...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นผู้มีอวัยวะบกพร่อง...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นคนตาบอด...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นคนใบ้...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นคนหูหนวก...มนุษย์ทั้งหลายจะไม่เป็นคนค่อม...ในกาลนั้นสัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้ไม่มีโรค...มนุษย์ทั้งหลายจะเป็นคนแข็งแรง...มนุษย์ทั้งหลายจะเป็นผู้รูปงาม...มนุษย์ทั้งหลายจะเป็นผู้มีความสุข...มนุษย์ทั้งหลายจะเป็นไท...พื้นแผ่นดินจะเสมอกัน...แม่น้ำจะเต็มด้วยน้ำเย็น

2. สังคมอุดมคติ ยกตัวอย่างใน “มัลลยแสน” มหาชาติตำนานอีสาน ดังนี้

...เคียดระคายเคืองไปด้วยบ้านเมืองน้อยใหญ่ราชธานี ดิดชิดกันไปพ่อแม่ไต่บันไปสอดกัน คือว่าหาเสี้ยนหาหนาม หาหลักหาโจรไปได้ หาผู้จกถือมิถิสาทิษฐิไปได้ ท่อประกอบด้วยแก้วทั้ง 3 บรรบารุงเรืองงาม เขโมอันสุขกระเสิมด้วยข้าวโพชนะอาหาร...ตทา ในกาลยามนั้น มนุสฺสา อันว่าคนทั้งหลายบ่วิวาทผัดกัน ด้วยอันชิงเอาเขตบ้านเมือง ไส่เนาแลของเลี้ยงดู เชิงกันไปมาก็มีแฉ่ สัตว์เคียดฉานท่านเป็นฝูงเข้าเลกสัดตูกัน มีต้นว่า กากี้จกมีไมติกับดอม นักเค้าทั้งหลาย มนุสฺสลิ อันว่าแมว ก็จกมีใจไมติกับดอมหมู่มุ่ทั้งหลาย ราชสีห์ก็จกมีใจไมติกับดอมเนื้อน้อยทั้งหลาย นิกลา อันว่าพังพอนทั้งหลาย ก็จกมีใจไมติกับดอมงูเห่าทั้งหลาย

3. ธรรมชาติอุดมคติ ยกตัวอย่างในพระมัลลยคำหลวง ดังนี้

...บริโกทวิเศษมธุรส ทั้งขันทศกรโอช อิกธัญโกชนสาลี ตกปัดพีเมล็ดเดียว ออกขึ้นเขียวช่อ แดกพันลำลายหน่อ เนืองเป็นกอถึงพัน ต้นหนึ่งนั้นพันรวง ได้เมล็ดดวงธัญญ์ สองทะนานพันพูนเพ็ญ เมล็ดเดียวเป็นมากมาย นับเกวียนหลายครามครัน ถึงสองพันสองร้อยสี่ร้อยสร้อยปลายเกวียน สิบหกเสวียนประมาณ สิบหกทะนานสิ้นเสร็จ มีอาเพศพญายุธิขึ้นเองเจริญยงหวาน แล้วเป็นสารละล่อน แปนเปลือกลปล่อนล่อนเองมา มีพรรณนาสาลีไซร์ เกิดเมื่อบุญสัตว์ได้ สร้างแล้วหนหลัง

4. ผู้นำอุดมคติ ยกตัวอย่างในพระอนาคตวงศ์และพระมาลัยคำหลวง ดังนี้

พระอนาคตวงศ์

...ครั้งนั้นมหานพกาลเทวบุตรก็จุติลงมาเกิดเป็นสมเด็จพระบรมจักรพรรดิราชาธิราช ทรงพระนามชื่อว่าพระยาสังขจักร เสวยสิริราชสมบัติในเขตมคธมหานคร ในท่ามกลางเมืองนั้นมีปราสาทปราสาททองอันแล้วไปด้วยแก้ว 7 ประการ ผุดขึ้นมาแต่มหาคงคาลอยมายังนภาลออากาศเวหามาตั้งอยู่ในท่ามกลางพระนคร ปราสาทนี้แต่ปางก่อนเป็นปราสาทมหาปราสาทแห่งสมเด็จพระเจ้ามหาปนาท ปราสาทนั้นก็จมลงไปในคงคา เมื่อสมเด็จพระบรมจักรจอมทวีป ผู้ทรงพระนามว่า พระยาสังขจักร ได้เสวยราชสมบัติในเขตมคธนั้น ปราสาทที่ผุดขึ้นมาแต่มหาคงคาคด้วยอานุภาพแห่งบรมจักร ประดับด้วยหมู่พระสนมแสนสาวสุรางค์ทั้งหลายประมาณ 8 หมื่น 4 พันพระองค์ มีพระราชโอรสประมาณ พันพระองค์พระราชโอรสผู้ใหญ่นั้น ทรงพระนามชื่อว่า อชิตราชกุมาร เจ้าอชิตราชกุมารนั้นเป็นปรีชาเฉลียวแห่งสมเด็จพระราชาบิดา ผู้เป็นพระยาบรมจักรสังขจักรอันบริบูรณ์ไปด้วยแก้ว 7 ประการ คือ จักรแก้ว 1 นางแก้ว 1 แก้วมณีโชติ 1 ช้างแก้ว 1 ม้าแก้ว 1 คฤหบดีแก้ว 1 ปรีชาแก้ว 1 อันว่าสมเด็จพระบรมจักรนั้น ย่อมมีทุกสิ่งทุกประการ เป็นที่เกษมสันต์ยิ่งนักเหลือที่จะพรรณนาในกาลนั้น

พระมาลัยคำหลวง

...ส่วนอธิบดีเกษตรา บได้พาธาวีวาท ช่วงชิงราชสมบัติ แก่กรุงกษัตริย์เสมอกัน เป็นมิตรสันถวไมตรี ราชบุรีพระนคร เทียวสัตยจรสู่หาส่งบรรณาถึงกัน มีใจฉันท์ทุกกษัตริย์ทำวิบัติอาณาจักร ธิราชบาทว์ธนทรัพย์ โคมหิงษ์กับช้างม้า ทาสทาสาทุกสิ่ง ห่อนช่วงชิงชนสรรพ ย่อมเผื่อแผ่ให้ ด้วยสาธุใจปดิพัทธ...

นอกจากนี้การเกิดในยุคพระศรีอาริยมตไตรยยังมีโอกาสที่จะได้ปฏิบัติและฟังพระธรรม มีโอกาสได้บวชในสำนักพระศรีอาริยมตไตรย มีโอกาสที่จะได้เป็นพระสาวก เอตทัคคะในสำนักพระศรีอาริยมตไตรย มีโอกาสที่จะได้อุปฐากพระพุทธรูปที่สำคัญที่สุดคือ มีโอกาสได้รับพุทธทำนายเป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคตอีกด้วย ดังกรณีพระอชิตะซึ่งเป็นพระภิกษุในสำนักพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ปัจจุบัน รายละเอียดดังกล่าวอยู่ในเรื่อง “พระปฐมสมโพธิ” ดังนี้

...พระมุนีนารถก็มีพระพุทธเจ้าถวายตรัสพยากรณ์ทำนายว่า ดูกรอานนท์ อันว่าพระอริตถิยซึ่งเป็นสงฆนวกะนี้จะได้ตรัสเป็นองค์พระชินสีห์ทรงพระนามพระเมตไตรย ในอนาคตภพภายหน้าในมหาภพทกัลป์นี้ ด้วยอาณิสสแห่งวัตถบูชาแก่ตถาคตด้วยจิตประสาทโสมนัส

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2551: 217)

แนวคิดในเรื่องการให้พรในวรรณกรรมคำสัถย์สาบานสรุปได้ 2 ประเด็น คือ การให้พรให้มีทรัพย์สมบัติ และให้เกิดทันในยุคพระศรีอาริย์ เห็นได้ว่าการให้พรมีหลายขั้นตามระดับภพภูมิ กล่าวคือ ให้มีมนุษยสมบัติในขณะที่มีชีวิตอยู่ ให้ได้ทิพย์สมบัติเมื่อสิ้นชีวิตแล้วและไปบังเกิดบนสวรรค์ และสุดท้ายให้ไปได้เกิดในสมัยพระพุทธเจ้าซึ่งมีโอกาสจะได้นิพพานสมบัติ

แนวคิดในวรรณกรรมคำสัถย์สาบานมีทั้งหมด 4 แนวคิด คือ แนวคิดเรื่องจักรวาล แนวคิดเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือองค์พยาน แนวคิดเรื่องศาสนา และแนวคิดเรื่องการลงโทษและการให้พร วรรณกรรมคำสัถย์สาบานแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยอมรับนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยมี “สำนึกร่วม” ของสังคม กล่าวคือในพิธีกระทำสัถย์สาบานผู้เข้าร่วมในพิธีจะต้องมีบางสิ่งบางอย่างหรือ “สาร” ที่พิธีกรรมต้องการจะสื่อร่วมกันจึงจะมีผลสัมฤทธิ์ ทั้งนี้รวมถึงภาษาหรือศัพท์ที่ใช้ในคำบทยและเรื่องราวหรือขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมทุกกรณีต้องเป็นที่เข้าใจและยอมรับในสังคมเพื่อทำให้เกิด “สำนึกร่วม” ของคนในพิธี พิธีกระทำสัถย์สาบานจึงจะมีพลังสามารถสื่อสารต่อสังคมในจุดประสงค์ที่ต้องการได้อย่างสมบูรณ์

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในฐานะที่เป็นบันทึกทางสังคม

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีความสัมพันธ์กับสังคมในฐานะที่เป็นบันทึกทางสังคม การศึกษาวรรณกรรมคำสัตย์สาบานทำให้เห็นประเด็นที่สำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ ระบบการปกครอง กระบวนการยุติธรรม ความเชื่อที่หลากหลาย และวัฒนธรรมทางภาษา

ระบบการปกครอง

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานสะท้อนให้เห็นถึงระบบการปกครองของไทย โองการแข่งน้ำ แสดงให้เห็นสถานะของอาณาจักรอยุธยาว่าเป็นศูนย์กลางของอำนาจการปกครอง รัชสมัย องค์กร อำนาจ และ วิไลรัตน์ ยังรอด (2546: 14) กล่าวว่าในสมัยอยุธยานั้นพระมหากษัตริย์คือผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในอาณาจักร ทรงเป็นทั้งผู้นำฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และทางจิตวิญญาณของบ้านเมือง ปกครองหัวเมืองต่างๆ โดยปล่อยให้หัวเมืองปกครองตนเองแต่ยอมรับความยิ่งใหญ่ของอยุธยาด้วยการส่งบรรณาการ ในโองการแข่งน้ำแสดงให้เห็นว่าการครองราชสมบัติเป็นไปตามการสืบราชสันตติวงศ์ ดังนี้

แลมีคำมีวัน	กินสาธิตเลือกปล่อน
บมีผู้ต้อนแต่งบรรณา	เลือกผู้เพี้ยยังยศเป็นราชาอะคร้าว
เรียนนามสมมติราชเจ้า	จึงตั้งท้าวเจ้าแผ่นดิน ฯ
สมมติเกล้าตั้งอาทิยศเดิมกลับ	สายท้าวทรงธรณินทร์เรื่อยหล้า

(กรมศิลปากร, 2540: 8)

ความคิดดังกล่าวปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่มีชื่อว่า “อัครัญสูตร” ซึ่งเป็นเอกสารเก่าแก่ที่สุดที่ระบุถึงเรื่องไฟล้างโลก กำเนิดราชา ดังที่ สุเนตร ชุตินธรานนท์ (2522: 36) ได้สรุปเนื้อเรื่องไว้ว่า

...ต่อมาพรหมซึ่งบัดนี้เป็นมนุษย์แล้วออกไปเก็บข้าวสาธิตไว้ครั้งละมากๆ เพราะเห็นว่าการออกไปเกี่ยวทุกวันเป็นการยากลำบาก ผลของการกระทำนี้ทำให้ข้าวสาธิตซึ่งเดิมมีเมล็ดโตขนาดลูกฟัก และไม่มีเปลือกก็กลับเล็กลงและมีเปลือกหุ้ม ต่อจากนั้นมนุษย์จึงมาร่วมประชุมแบ่งเขตแดนกัน แต่ปรากฏว่าได้เกิดการลักข้าวของกันและกัน ทำยที่สุดมนุษย์จึงต้องประชุมกันเลือกบุคคลผู้มีปัญญาขึ้นเป็นหัวหน้า โดยเลือกคนที่รูปร่างและแข็งแรงกว่า

คนทั้งหลาย บุคคลผู้นี้ถูกเรียกว่า “มหาชนสมมติ” เพราะคนทั้งหลายต่างพร้อมใจกันยกให้เป็นหัวหน้า “กษัตริย์” เพราะว่าเป็นใหญ่แห่งเขตทั้งหลาย และ “ราชา” เพราะทำให้ประชาชนสุขใจด้วยธรรม หลังจากนั้นวาระจึงเกิดตามมา...

การกล่าวว่าพระมหากษัตริย์สืบเชื้อสายมาจากพระมหาสมมติราชซึ่งเป็นผู้มีบุญบารมีทำให้เกิดอำนาจอันชอบธรรมในการอ้างสิทธิการปกครอง นอกจากนี้ยังสร้างความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พิธีกระทำสัตย์สาบานมากขึ้น

ศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปู้สบลหลาน) และ ศิลาจารึกหลักที่ 64 (หลานสบลปู้) เป็นการแสดงให้เห็นสถานะหัวเมืองทางเหนือของไทยว่าเป็นรัฐอิสระ ในศิลาจารึก 2 หลักนี้เป็นกรณีของเมืองสุโขทัยและเมืองน่านกระทำสัตย์สาบานว่าจะช่วยเหลือกัน

ศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปู้สบลหลาน)

...อารักข์ทุกแห่ง แต่งดาอุสองปู้หลานรักกัน... แต่นี้คำปู้หลานสบลด้วยกัน จุ่งทันเห็นเป็นปริตยักข์ดังคำกล่าวนี้

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 120)

ศิลาจารึกหลักที่ 64 (หลานสบลปู้)

อนึ่งบ้านเมืองเราทั้งหลายและเมืองแพร่เมืองงาว เมืองน่านเมืองพลั่ว ปู้พระยาคุดังเดียว อันตรายมีในราชสีมาเรา ปู้พระยาเป็นเจ้าเห็นว่ามีในราชสำนักท่านแล... อนึ่งผิมักงวลในบ้านเมืองปู้พระยาบ้าน....ด้วยปรีชาพลพาหุพลดังอัน

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 178-179)

ศิลาจารึกทั้ง 2 หลักแสดงให้เห็นอำนาจรัฐของหัวเมืองทางเหนือที่มีการกระจายอำนาจแต่ละเมืองเป็นอิสระแก่กัน บางเมืองมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ การกระทำสัตย์สาบานเป็นกลไกที่สร้างพันธมิตรทำให้เกิดความแข็งแกร่ง เป็นการรวมพลังเพื่อต่อต้านการรุกรานจากรัฐหรืออาณาจักรอื่นๆ

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานแสดงให้เห็นระบบปกครองในสังคมไทยว่า ระบบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น มีการอ้างถึงที่มาของพระมหากษัตริย์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการขึ้นครองราชสมบัติ ดังนั้นการผิดคำสัตย์หรือละเมิดต่อคำสาบานจึงมีเหตุผลสมควรแก่การถูกลงโทษ นอกจากนี้วรรณกรรมคำสัตย์สาบานยังแสดงให้เห็นการปกครองรัฐอิสระ มีการสร้างความเข้มแข็งของรัฐเพื่อผนึกกำลังกันเป็นพันธมิตรทางการเมือง ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นการควบคุมและจัดระเบียบสังคมของชนชั้นปกครองในสมัยโบราณ

กระบวนการยุติธรรม

ในกระบวนการยุติธรรมของไทยในสมัยโบราณ ถ้าในการสอบสวนไม่สามารถหาคนผิดมาลงโทษได้ กล่าวคือ ทั้งโจทก์และจำเลยต่างไม่ยอมรับข้อกล่าวหาซึ่งกันและกัน ต้องมีการกระทำสัตย์สาบานเพื่อพิสูจน์ฝ่ายโจทก์และจำเลย นอกจากนี้ในการให้ปากคำของพยานก็ต้องมีการสาบานเช่นกัน โดยให้พยานกล่าวว่าจะให้การตามความจริง

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานได้บันทึกเรื่องกระบวนการยุติธรรมของไทยในสมัยโบราณผ่านตัวบท ทั้งพระไอยการลักษณะพยาน และลักษณะพิสูจน์ค่าน้ำลุยเพลิง ในพระไอยการลักษณะพยานเมื่อตุลาการจะเชิญพยานมีขั้นตอนว่า

... ให้กระลาการประกาศจำเภาหน้าพยานว่า สมเด็จพระกุสุมาลย์ พระโกนาคน พระกษป ทั้งสามพระองค์นี้ได้ตรัสแก่พระสรรพัตตญาณแล้วเสด็จเข้าสู่พระปรี นิพานต์ไปเป็นลำดับ แลสมเด็จพระศรีสากยมุณีโคดมบรมครูเจ้าแห่งเราทรงสั่งพระ สมภารบาระมี 4 อสงไขยแสนมหากัลป์ บำเพญพุทธบริจาจากทั้ง 5 พระมหาบาระมี 30 พัส จึงได้ตรัสเป็นสมเด็จพระพุทธิเจ้าในพระรัตนบัลลังก์ควงไม้ทุมาราชพระมหาโพธิ...

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

ในพระไอยการลักษณะพยานมีคำสาปแข่งว่า

...แผ่นพระธรณีอันหาได้สองแสนสี่หมื่นโยชนอย่าได้ทรงซึ่งคนอันหาความสัจหมิได้ไว้เลย ให้เป็นพิกลบ้าใบ้วิบัติต่างๆ ถ้าจะไปบงเข้าป่าให้เสียกินแลต้องอสุณิบาตสายฟ้าฟาด แลบังเกิดอุบัติเหตุติดจากปากถึงจะหมูกถึงซึ่งชีวิตรพินาศ

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

คำสาปแช่งดังกล่าวเป็นบทลงโทษโดยธรรมชาติว่าให้พยานเท็จถูกระงับ ให้วิกลจริต ถ้าเดินทางทางบกก็ให้ได้รับอันตรายได้แก่ ถ้าเข้าป่าให้ถูกเสือกิน นอกจากนี้ให้ถูกฟ้าผ่า ให้โลหิตออกจากปากและจมูก

ในกฎหมายลักษณะพิสูจน์คำนำลุ่มเพลิงกล่าวว่าการดำเนินคดีการลุ่มเพลิงก็ดีเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะพิสูจน์คดีความเพื่อหาคนผิดมาลงโทษ ดังที่กล่าวว่า “ถ้าอนาประชาราษฎร ขอบเขตขันทเสมามนทลจะพิพาสหาคติแก่กัน ถึงพิสูทแก่กัน ให้กระทำตามพระราชบัญญัติ ดังนี้...” (กฎหมายตราสามดวง, 2521: 229) จากนั้นจึงเป็นการกล่าวรายละเอียดต่างๆที่จะใช้ในกระบวนการพิสูจน์ แบ่งออกเป็น 7 ประการ คือ “หนึ่งให้ล้วงตะกั่ว 1 สาบาน 1 ลุ่มเพลิงด้วยกัน 1 คำนำด้วยกัน 1 วายขึ้นน้ำคำมฝาก แข่งกัน 1 ตามเทียนคลเล่มเท่ากัน 1” (กฎหมายตราสามดวง, 2521: 229) สรุปได้ว่า การพิสูจน์นั้นมี 7 วิธีได้แก่ เอามือล้วงตะกั่ว สาบาน ลุ่มเพลิง คำนำ วายน้ำ ข้ามฝัก แข่งกัน วายขึ้นจากจากน้ำ แข่งกัน และจุดเทียนกันคนละเล่มโดยถ้าของใครดับก่อนถือว่าผู้นั้นไม่บริสุทธิ์

ในโองการคำนำซึ่งอาลักษณ์อ่านมีคำสาปแช่งว่า

มังกรเจือกน้ำหระ	ฉลามว่าขมา
สพรั่งสพพร้อมล้อมตน	
เข้ากัศรครอบอลวล	ข้างต่ำข้างบน
พิกลให้หลดผุดผาย [...]	
ครั้นพ้นจากขุมนรกา	กลับกลายรูปา
มาเกิดในชาติทุรชน	
อัปรภากมีกายพิกล	เป็นคนมีดมน
ทการแลอับปัญญา	
เอาชาติเกิดตระกูลหินนา	กายารูปา
เปื้อยพังพิกลพึงหมาย	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

คำสาปแช่งดังกล่าวเป็นบทลงโทษผู้กระทำผิดโดยให้ธรรมชาติลงโทษว่า เมื่อดำน้ำลงไปให้สัตว์ต่างๆทำร้าย นอกจากนี้หลังจากตกนรกแล้วให้เกิดมาเป็นคนอัปลักษณ์ พิการ ด้อยปัญญา เกิดในตระกูลต่ำ

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานแสดงให้เห็นกระบวนการพิจารณาและตัดสินใจที่ใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องชี้ความบริสุทธิ์ นอกจากนี้ยังให้ธรรมชาติเป็นผู้ลงโทษ เห็นว่าธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการควบคุมกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย

ความเชื่อที่หลากหลาย

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานแสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่หลากหลายในสังคมไทย ทั้งความเชื่อในพระพุทธศาสนา ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสำคัญสาบานมีทั้งเรื่องของลักษณะมหายานของพระพุทธเจ้า และความเชื่อในเรื่องพระศรีอารียะ เช่น

พระไอยการลักษณะพยาน

...ถ้าแลผู้เป็นสักขีพยานกล่าวแต่ความจริงไซ้แลเกิดมาในภพใดๆ ถ้าเป็นบุรุษจะบริสุทธิ์ไปด้วยรูปโฉมพรรณสัณฐานอันประเสริฐ บังเกิดเป็นนักปราชญ์กอปรด้วยปรีชาชาญ ถ้าเป็นสตรีจะมีพรรณสัณฐานอันไพบูลย์ แลผลแห่งตนอื่นมีความสำนันั้นไปในอนาคตจะทรงพระไศรยปฏิภนธรรมอันเป็นที่ยกเอะตักกะในพระพุทธศาสนา สมเด็จพระศรีอารียเมตไตรยเจ้าอันจะมาตรัสในภายภาคหน้า และจะบายหน้าเข้ายังพระอมิตะมหานครนฤพานนั้นแล

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

ความเชื่อเรื่อง “ตรีมูรติ” หรือเทพเจ้าสำคัญ 3 องค์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ประกอบด้วย พระนารายณ์ พระศิวะ และพระพรหม กรูณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย (2547: 307) อธิบายว่า

ตามศัพท์ ตรีมูรติ แปลว่า รูปสาม หมายถึง รูปของพระพรหม พระวิษณุและพระศิวะ อันเป็นเทพเจ้าที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเทพนิยายของอินเดีย จินตนาการเกี่ยวกับเรื่องเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่สามองค์รวมกันนี้มีร่องรอยเป็นเค้ากำเนิดมาแต่คัมภีร์พระเวท กล่าวคือ ในตอนนั้นมีอยู่ในรูปพระอัคนี พระวาโยและพระสุริยะ ครั้นต่อมาจึงได้กลายเป็นพระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ ดังกล่าวแล้ว ชาวฮินดูถือกันว่าเทพเจ้าสามองค์รวมกันนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งพลังสามประการทางธรรมชาติ คือ พลังทางสร้างสรรค์ได้แก่ พระพรหม พลังทางทะนุ

บำรุงเลี้ยงดูได้แก่พระวิษณุ และพลังทางทำลาย ได้แก่พระศิวะ เขาจึงมักทำเป็นรูป
เครื่องหมายศักดิ์สิทธิ์ดังนี้ อ่านว่า “โอม”

“ตรีมูรติ” เป็นความเชื่อหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย ในวรรณกรรมคำสำคัญสาบาน
คติความเชื่อเรื่องตรีมูรติที่ชัดเจนที่สุดอยู่ในโองการแข่งน้ำ โดยอยู่ในส่วนแรกซึ่งเป็นรายละเอียด

โอมสิทธิสรวงศรีแก้ว แฝ้มฤตยู เองเป็นแท่น แก่วนกลืนฟ้ากลืนดิน บินเอาครุฑมา
ขี่ สี่มือถือสังข์จักรพรรดิ ภิรู่อวตาร อสุรแลงลาญทัก ทักคินิรณาย ฯ

(แต่งพระแสงศรปลั้ววาท)

โอมบรมศวรราย ผายผาหลวงอะคร้าว ท้าวเสด็จเหนือวัวเผือก เอาเงือกเกี่ยวช้าง อ้าง
ทัดจันทร์เป็นปิ่น ทรงอินทรชฎา สามดาพระแพร่ง แกว่งเพชรกล้า มาพิฆนัญไรร ฯ

(แต่งพระแสงศรอัคนีวาท)

โอมชัยชัยโสฬศพรหมญาณ บานเคียรเกล้า เจ้าคลี่บัวทอง ผยองเหนือขุนห่าน ท่าน
รังก่อดินก่อฟ้า หน้าจตุรทิศ ไทมิตรดา มหาฤตาไตร อมไถยโลกเทศ จงตรัสกิตท่าน พิ
ญาณปรมาธิเบศ ไทเรศสุรสิทธิพ่อ เสวยพรหมานาไชน้อย ประถมบุญภารดิเรก บูร
ภพบุรีกร้อย ก่อมา ฯ (แต่งพระศรพรหมมาศ)

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 7)

บางครั้งการกล่าวถึงเทพเจ้า 3 พระองค์ไว้ด้วยกันมีลักษณะพิเศษดังที่ปรากฏในโองการ
ดำนัว่า

ดาวดึงษ์โสฬศพรหมา

ผู้เรืองฤทธา

อีกทั้งพระอิศวรพระนารายณ์

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงเทพเจ้า 3 พระองค์ได้แก่ พระพรหม พระอิศวร และพระนารายณ์ ครบ
ตามตรีมูรติ แต่เทพเจ้า 2 พระองค์ คือ พระอิศวรและพระนารายณ์มีลักษณะเป็นเทพเจ้าในศาสนา
พราหมณ์-ฮินดู ส่วนพระพรหมในที่นี้ให้ความสำคัญที่คำว่า “พรหม” เพราะคำประกอบว่า
“โสฬศ” หมายถึงพรหมในพระพุทธศาสนา ลักษณะการกล่าวถึงตรีมูรติเช่นนี้ พบในวรรณคดี
เรื่องอื่นๆ อีก เป็นต้นว่า สรรพสิทธิ์คำฉันท์ (2548: 43) ดังนี้

ไหว้ให้ตรีศูลภพพิสุทธ์ศักดิ์อตุลย์

เกลาศุขนเขา

สถิต

อีกองค์อรรค์สฤทธิรักษอาศน์อุรุฤทธิ์

เนาในกระเษียรนิทร์

บันดาล

ทั้งธำมญจตุราภิมุขสุขวิหาร

โศภคแหล่งสถาน

ทิพา

ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติและการนับถือผีบรรพบุรุษก็เป็นอีกความเชื่อหนึ่งในสังคมไทย และปรากฏในวรรณกรรมคำสัต์สาบานด้วยเช่นเดียวกัน คนในสังคมไทยมีความเชื่อว่า ในธรรมชาติมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยดูแลรักษาอยู่และยังเป็นสิ่งที่ให้คุ้มและให้โทษแก่คนได้ ดังนั้นจึงต้องการกราบไหว้บูชาเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นตอบสนองความตนการของตนเอง ดังในวรรณกรรมคำสัต์สาบาน ที่ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติเหล่านั้นเป็นผู้ลงโทษบุคคลที่ทำผิดหรือคิดคดทรยศต่อคำสัต์สาบานของตน เช่น

โองการแข่งน้ำ

ผิดงผิด้า ลำหมื่นผา มาหนน้ำหนบก ตกนอกขอกฟ้าแมน แคนฟ้าตั้งฟ้าต่อ หล่อลง
เต้า ทั้งเหง้าพนศบดี ศรีพรหมรักษัยกษกุมาร หลายบ้านหลายท่า ส่วนผิห่าผิหาวเรียวยิ่งลม
บ้า หน้าเท่าแผง แรงไถยเอาขวัญ ครั้นมาถึงถับเสียง

(กรมศิลปากร, 2540: 9)

ในตัวอย่างนี้กล่าวถึงผีทั้งหลายที่อยู่ทั้งในน้ำ ในถ้ำ บนบก เทวดาทั้งหลายที่อยู่บริเวณ “แคนฟ้าตั้งฟ้าต่อ” หรือบริเวณที่มนุษย์และเทวดาสามารถไปมาหาสู่กันได้ และให้ผี เทวดา เหล่านั้นมากันมากๆและมาเร็วๆเหมือนลมพายุ

โองการดำน้ำ

เทวันบรรพตทั้งมวน

ห้วยหนองคลองค้ว

ค่านิ่งรำพึงเลงญาณ

เสื่อเมืองเรืองขวิสาร

ทรงเมืองฤทธิชาญ

หลักเมืองบันเทืองรักษา

สระน้ำถ้ำเดือนราวป่า สิงขรพฤษภา
 คูหาเลบ่อต่อธาร
 เมฆขลาท่านเจ้าสิงสถาน ในสมุทกันดาล
 นาคทีวารังคา

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

ตัวอย่างนี้เป็นการเชิญ เทวดาทั้งหลายที่อยู่ในภูเขากี้ดี ในน้ำกี้ดี (เมฆขลา) เทวดาที่รักษาเมืองหรือพระเสื้อเมืองทรงเมือง

การนับถือผีบรรพบุรุษเป็นสิ่งพบได้โดยทั่วไปในสังคมไทย เสฐียรโกเศศ (2515: 311) อธิบายถึงผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษไว้ว่า “เดิมเป็นคน ครั้นตายไปก็ไม่ไปไหนยังสิงอยู่ในบ้านเรือน ตามปกติเป็นผีญาติผู้ใหญ่ของครอบครัว จึงเรียกว่าผีบรรพบุรุษ หรือผีปู่ย่าตายาย” ส่วนผีวีรบุรุษ มีคำอธิบายว่า “เดิมก็เป็นคนเหมือนกัน แต่มักเป็นคนเก่งกล้าสามารถ เป็นคนมีบุญอย่างใหญ่แก่คนในหมู่ หรือเป็นคนชั่วร้ายเป็นที่เกรงกลัวแก่ใครๆ เมื่อตายไปคนยังนับถือและกลัวเกรงอยู่ ก็ไปเป็นผีมีศาลมีคนกราบไหว้อย่างผีเจ้ากวนอู เป็นต้น ผีพวกนี้เรียกว่าผีวีรบุรุษ” คนไทยจึงมีความเชื่อที่ว่าบรรพบุรุษหรือวีรบุรุษที่ตายไปแล้วยังไม่ไปไหน แต่จะคอยดูแลปกป้องรักษาสังคมหรือชุมชนอยู่ ตัวอย่างในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานที่สะท้อนให้เห็นถึงการนับถือผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ มีดังนี้

ศิลาจารึกหลักที่ 45

...(อารัก)ษ์ทั้งหลายอันมีในน้ำในถ้ำ(ว)งศาหนพระยาผู้ปู่ ปู่พระยา ปู่เรึง ปู่มุง ปู่พอง ปู่ฟ้า
 พื้น (ผ)ากอง... ปู่จุจิต ขุนจอด ปู่พระยาส(รีอินทราทิติย์) ปู่พระยาบาน ปู่พระยามรามราช
 ปู่ไสส(ส)งคราม ปู่พระยาเลอไทย ปู่พระยาจ้วนนำถม...

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 120)

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือการรวบรวมเอาความเชื่อที่แตกต่างกันมารวมเข้าไว้ในที่เดียวกัน เช่น การรวมเอาคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมาไว้คู่กับคติความเชื่อของพระพุทธศาสนา เช่นในร่ายนำของโองการดำน้ำและโองการลุยเพลิง มีตอนหนึ่งได้กล่าวว่า “แล้วขอประกาศไหว้เทวศ ท้าวตรีเนตรพรหมโสฬศ อิศรนารถอุมา มีฤทธาวรณารายณ์” (กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

“ท้าวตรีเนตร” ในที่นี้จะหมายถึงพระอินทร์ไม่ใช่พระศิวะ เพราะในข้อความมีคำว่า “อิศรนาถ” ซึ่งหมายถึงพระศิวะอยู่แล้ว ชื่อ “ท้าวตรีเนตร” ที่หมายถึงพระศิวะก็มีเพราะเป็นเทพเจ้าที่มีพระเนตรดวงที่ 3 อยู่กลางหน้าผาก คำว่า “ท้าวตรีเนตร” ที่แปลว่าพระอินทร์นั้นพระยาอุปทิศ ศิลปสาร (2507: 92) อธิบายไว้ว่า พระอินทร์ในยุคมหากาพย์มีความสำคัญน้อยลงมาก มีเรื่องเล่าว่าเป็นผู้กับขยาพระฤๅษีโคดม “จนถูกสาปให้มีโยนิเต็มตัวเมื่อโทษเบาลงรูปโยนิจึงกลายเป็นรูปรูปร่างคน จึงปรากฏชื่อว่าท้าวสหัสเนตร หรือ สหสนันย์ (ท้าวพันตา) แต่ไทยเรียกว่า ท้าวตรีเนตรก็มี”

“พรหมโสฬศ” หมายถึงพระพรหมในคติพุทธศาสนาไม่ใช่พรหมผู้ที่เป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพราะคำว่า “โสฬศ” แปลว่า 16 เมื่อนำคำว่า “พรหม” เติมไปเข้าไปข้างหน้า จึงมีความหมายของพรหม 16 ชั้นในไตรภูมิพระร่วง ซึ่งอธิบายไว้ว่า

พระพรหมทั้งหลายนั้นเทียรย่อมมีปราสาทแก้วทองแลย่อมปูด้วยอาสนทิพย์ทุกแห่งทั้งมาน แลวิคารเทียรย่อมทิพย์แลประดับนี้ด้วยแก้ว 7 ประการ ความยิ่งกว่าเทพดาทั้งหลายอันอยู่ชั้นต่ำได้ละพันเท่าได้แลมีเศษเกล้างามนักษณาแลหัวเป็นชฎาทุกองค์ๆ ดูเรื่องงามต่างๆ แลตนพรหมนั้นงามนักษณาหัวเข่าก็ดีแขนก็ดีที่ต่อกันก็ดี กลมงามนักษมิได้ที่ต่อกันพรหมทั้งหลายนั้นบ่อนรู้มีองค์ใดในตนน้อยหนึ่ง แลจะมีลามากอาจมิได้หาบมิได้ใสศ

(พระญาลิไทย, 2543: 243)

ต่อจากนั้นจึงกล่าวถึง ทั้งพระศิวะ พระอุมาชายาพระศิวะ และพระนารายณ์ ถ้าหากในตอนต้นไม่ได้กล่าวถึง “พรหมโสฬศ” แต่กล่าวว่า “พระพรหม” เท่านั้น ก็จะหมายถึงตรีมูรติเทพเจ้าสำคัญ 3 พระองค์ของศาสนาฮินดู

คติความเชื่อเรื่อง “พระพรหม” ของคนไทยปนกันระหว่าง พระพรหมในศาสนาพุทธและพระพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู คือ เมื่อกล่าวถึง “พระพรหม” จึงสามารถเป็นได้ทั้งพระพรหมในคติของพุทธศาสนา และพราหมณ์-ฮินดู เช่น ในบทประณามพจน์ของวรรณกรรมเรื่องสรรพสิทธิ์คำฉันท์ (2548: 43) เป็นการไหว้ตรีมูรติ โดยกล่าวถึง พระศิวะ พระนารายณ์ และพระพรหมตามลำดับ ในตอนที่กล่าวถึง “พระพรหม” ที่ควรจะเป็นพระพรหมในคติพราหมณ์-ฮินดู ก็กลายเป็นพระพรหมในศาสนาพุทธที่มีทั้งหมด 16 ชั้น หรือ “พรหมโสฬศ” ดังที่กล่าวว่า

ทั้งธำมจตุราภิมุขสุขวิหาร

โศภนแหล่งสถาน

ทิพา

คติความเชื่อเรื่อง “พระภูมิเจ้าที่” ในโครงการลุยเพลิงกล่าวถึง “กรุงภาลี” ซึ่งเป็นองค์พยานองค์หนึ่ง “กรุงภาลี” มีที่มาจากเรื่องทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในคัมภีร์ “นารายณ์สิบปาง” ปางวามนาวตาร พระนารายณ์อวตารเป็นพราหมณ์เดียพรูป “ท้าวพลี” ซึ่งอยู่ในเมืองบาดาล ท้าวพลียกทัพไปรบยังแดนสวรรค์ทำให้บรรดาเทวดาหวาดกลัว พระนารายณ์จึงอวตารเป็นพระวามน (พราหมณ์เดีย) ไปขอคืนแดนจากท้าวพลีโดยมีอาณาเขตเพียง “ข้างสามก่าว” ซึ่งท้าวพลีรับว่าจะให้พระวามนอย่างก่าวที่ 1 เหยียบสวรรค์ ก่าวที่ 2 เหยียบโลกมนุษย์ ถ้าเหยียบก่าวที่ 3 ที่บาดาลท้าวพลีก็จะไม่มีที่อยู่ ท้าวพลีจึงให้พระนารายณ์เหยียบบนศีรษะตนแทน พระนารายณ์จึงให้ท้าวพลีไปครองบาดาลชั้นที่ลึกที่สุด ต่อมาพระอิศวรให้ท้าวพลีมาครองดินแดนที่ชื่อ “สุตล” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2514: 80-94) ความเชื่ออีกทางหนึ่งภาลีเป็นชื่อพระภูมิเจ้าที่ มักเรียกว่ากรุงภาลีหรือ กรุงพาลี เป็นภูมิตะวาพกหนึ่งที่ตั้งสถิตอยู่บนพื้นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 824) มีคำเงื่อนไขการปรับเปลี่ยนคติความเชื่อคือ คำว่า “ตล” เป็นภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่าพื้น (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, 2537: 329) ดินแดนที่ท้าวพลีอยู่ชื่อ “สุตล” แปลว่าพื้นแผ่นดินที่ดี ดังนั้นคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูอาจปรับเปลี่ยนเป็นคติความเชื่อผีหรือเทวดาประจำถิ่นได้

การนำความเชื่อที่แตกต่างกันมารวมเข้าไว้ในที่เดียวกันนั้นเหตุเพราะว่า คนไทยไม่ได้แบ่งแยกอย่างชัดเจนว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ นั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาใด ลัทธิใด แต่คิดว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ได้เหมือนกัน และให้ได้ทั้งคุณและโทษ และยังเชื่อว่าในจักรวาลนี้เต็มไปด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศรีศักร วัลลิโภดม (2544: 44) จึงกล่าวว่า “อะไรก็ได้ที่ได้ยินได้ฟังได้รู้มาว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็นำมารวมไว้ทั้งสิ้น” ดังนั้นความเชื่อที่แตกต่างกันจึงสามารถอยู่รวมในที่เดียวกันได้อย่างไม่ขัดเจน คนไทยมีอัจฉริยภาพในการจัดการความเชื่อที่หลากหลายด้วยการรวมและปรุงความเชื่อนั้นผ่านวรรณกรรมคำสวดสาบานเพื่อประโยชน์ในการนำมาใช้ตรงกับวัตถุประสงค์ทุกประการ

วัฒนธรรมทางภาษา

วรรณกรรมคำศัพท์สาบานบันทึกวัฒนธรรมทางภาษาได้เป็นอย่างดี ดังต่อไปนี้

1. คำศัพท์

1.1 คำเรียกชื่อองค์พยาน มีหลายลักษณะดังนี้

1.1.1 คำเรียกชื่อตรงๆ เช่น ศรีพระหมรักษ์ ปุสุมิงพราย เป็นชื่อของผีพระราม พระลักษณ์ เป็นชื่อของวีรบุรุษซึ่งเป็นเทพอวตาร พระกุกกุสนธ พระโกนาคม ซึ่งเป็นชื่ออดีตพระพุทธเจ้า ท้าวธตธรรมา ท้าววิรุฬหก ซึ่งเป็นชื่อของท้าวจตุโลกบาลเป็นต้น

1.1.2 คำเรียกตามรูปร่างลักษณะ เช่น สามตาพระแพรง แปลว่ามีนัยน์ตา 3 ตาหมายถึง พระอิศวร ลิบหน้าเจ้าอสูร แปลว่าอสูรผู้มีลิบหน้า และท้าวทศกรรฐา แปลว่าผู้มีลิบคอ หมายถึงทศกัณฐ์เจ้ากรุงลงกา หน้าตฤทิส แปลว่า มี 4 หน้า หมายถึงพระพรหม

1.1.3 คำเรียกตามคุณสมบัติ เช่น ไท่ทศพล แปลว่าผู้เป็นใหญ่มีกำลังทั้ง 10 หมายถึงพระพุทธเจ้า พระสามลเทพราช แปลว่าผู้เป็นหัวหน้าเทวดา หมายถึง พระอินทร์ วิเศษศิวบุตร แปลว่า โอฬารพระศิวะผู้เป็นเจ้าแห่งอุปสรรค หมายถึงพระกณेश เป็นต้น อนึ่ง องค์พยานองค์เดียวกันอาจมีคำเรียกได้หลายชื่อ เช่น พระศิวะ มีคำเรียกว่า พระอิศรา พระอิศวร แปลว่าผู้เป็นใหญ่ พระอิศรานารถ แปลว่าผู้เป็นใหญ่อันเป็นที่พึ่ง

1.1.4 คำเรียกตามที่อยู่ เช่น เจ้าผาสามเส้า แปลว่า เจ้าแห่งเขาตรีภู หมายถึง ท้าวไพจิตราสูร เจ้าผาเผือก แปลว่า เจ้าแห่งเขาไกรลาสซึ่งมีสีขาว หมายถึง พระอิศวร พรหมโสฬศ หรือโสฬศพรหมา แปลว่าพระพรหมผู้อยู่ในรูปภูมิ 16 ชั้น พระธรณี แปลว่าผู้อยู่ในแผ่นดิน เมขลาเจ้าสมุทร นางเมขลาผู้ประจำในห้วงน้ำใหญ่

การที่มีคำเรียกชื่อองค์พยานหลายชื่อแสดงให้เห็นถึงความร่ำรวยทางภาษาของคนไทย เพราะภาษาเป็นสิ่งที่แทนความคิดของคน การที่มีชื่อเรียกองค์พยานอย่างมากมายเป็นการแสดงความละเอียดอ่อนในวิถีคิดของคนไทยสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังแสดงภูมิความรู้ด้วย เพราะชื่อที่หลากหลายนั้นแสดงให้เห็นความเข้าใจองค์พยานทุกแง่มุมอย่างลุ่มลึก

1.2 โบราณศัพท์ หมายถึง คำศัพท์โบราณที่ปัจจุบันไม่ใช่หรือความหมายเปลี่ยนไป เช่น

สราก	แปลว่า	ชิด
อาน	”	ทำให้คม
เกรียว	”	เร่รืบ
เงือก	”	งู
แก้ง	”	ตั้งใจ
จินจน	”	ห้วนไหว
ขยัน	”	ฉลาด เชี่ยวชาญ

1.3 คำศัพท์ประกอบด้วยคำต่างภาษา เช่น

ปูวตัมแดงขาว แปลว่า ขนมตัมแดงตัมขาว ประกอบด้วยคำ ปูว มาจาก ภาษาบาลี ปูว แปลว่า ขนม รวมกับ ตัมแดงขาว มาจากคำภาษาไทย

ภูกบาย แปลว่า กินข้าว ประกอบด้วยคำ ภูก มาจาก ภาษาสันสกฤต ภูกต แปลว่า กิน บาย มาจาก ภาษาเขมร แปลว่า ข้าว

สมุทกันดาล แปลว่า กลางห้วงน้ำใหญ่ ประกอบด้วยคำ สมุท มาจาก ภาษาบาลี แปลว่า ห้วงน้ำใหญ่ กับคำว่า กันดาล มาจาก ภาษาเขมร แปลว่า กลาง

เป้งจรงจันท์ แปลว่า เป้งหอม ประด้วยคำ เป้ง เป็นคำไทย จรงมาจาก
ภาษาเขมร จันท์ มาจากภาษาบาลี

2. การเรียกชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของอินเดียด้วยคำไทย

การเรียกชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของอินเดียเป็นต้นว่า เทพเจ้า สถานที่ประทับ พาหนะ
 ฯลฯ ด้วยคำไทยมีเป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างในโครงการแข่งขันต่อไปนี้

เจ้าผาเผือก	หมายถึง	พระอิศวร
ขุนแผน	”	พระพรหม
สี่ปวงผี	”	จตุโลกบาล
ผาสามเส้า	”	เขตรัฐัญญ
ผาคำ	”	เขากาลัญญ
ผาหอมหวาน	”	เขาคันธมาถน์
ขุนห่าน	”	พญาหงส์
เรื่อนอินทร์	”	วิมานไพชยนต์
สี่หล้า	”	จตุรทวีป (อมรโคยาน, อุตรรุทวีป, บุปผิเทพะ, ชมพูทวีป)

ฟ้าพระร่งหกคลอง, หกห้องฟ้า, ฟ้าทั้งหก หมายถึง จกามาพจรสวรรค์

ตัวอย่างที่ยกมา แสดงให้เห็นถึงวิธีการที่คนไทยสมัยโบราณเรียกชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ด้วยคำไทยแท้ๆ วิธีการดังกล่าว คือ เรียกลักษณะพิเศษหรือคุณสมบัติของสิ่งนั้นๆ ตามที่ได้รับรู้ เช่น เรียกจุลโลกบาลหรือเทวดาผู้รักษาทิศทั้ง 4 ทางพระพุทธศาสนาว่า “สี่ปวงผี” หรือเรียกพญาหงส์ซึ่งเป็นพาหนะของพระพรหมตามคติของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูว่า “ขุนห่าน” ลักษณะนี้แสดงนัยทางวัฒนธรรมว่า มีการรับวัฒนธรรมพุทธและพราหมณ์-ฮินดูจากอินเดียมาผสมกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น แสดงภูมิปัญญาของคนไทยที่รู้จักลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างวัฒนธรรมเป็นอย่างดีแล้วผ่านกระบวนการสังเคราะห์ให้เป็นท้องถิ่นอย่างลุ่มลึก เมื่อเข้ามาในสังคมไทยบทบาทของสิ่งต่างวัฒนธรรมถูกปรับและสามารถเข้ากันได้ดีกับความเข้าใจดั้งเดิมของคนท้องถิ่นเช่นเทพเจ้าถูกปรับเป็นผี เป็นต้น

3. ถิ่นนวนโวหาร

วรรณกรรมคำสตัยสาบานมีการใช้โวหารที่ทำให้เกิดภาพได้แก่การพรรณนาอย่างละเอียดและการใช้โวหารเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพชัดเจน การพรรณนามีตัวอย่างในโองการดำน้ำว่า

โองการดำน้ำ

ใครเทจขวนกันสังหาร	อย่าไว้เนิ่นนาน
จงผลาญอย่าทันพริบตา	
สิทธิศักดิ์อารักขเทวดา	ลำแดงฤทธา
ให้เห่นประจักษ์ทันใด [...]	
แลบลิ่นปลิ้นตาสแยงหัว	หนดเคราพันพัว
ท้องพลุ้ยชลุยกายา	
หลอกหลอนไล่รุมรันทำ	ทุบตีอ่วมอำ
คำรามในพื้นคงคา [...]	
ใครเทจขวนกันอย่ายี้	ข้ากลุ่มรุมตี
ให้ผุดอย่าทันอีจใจ	
ผู้เทจบันดาลเหนไทย	ภูตพรายตัวใหญ่
จรเข้แลปลาโลมา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

โครงการดำเนินา้มีการพรรณนารายละเอียดของการหลอกหรือทำร้ายผู้ที่กระทำผิด
ในกระบวนการพิสูจน์ความจริง

ศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปู่สอหลาน)

...แม่ผู้ใดบ่ซื้อไซ้ให้(ผี)มันทั้งเสื้อใหญ่ เขาพุดา เขาผาดานผาแดง แฝงแผ่นแม่พระศักดิ์
พระสอเสื้อทานขอยาง พานสถานปู่พระมัน หมั่นห้วยแสนดง ทั้งปู่เจ้าพระขงเขยรรยง
พระศรี ผิบางพระศักดิ์ อารักย์ทุกแห่ง แต่งดาตอสองปู่หลานรักกัน ผิผู้ใดบ่ซื้อ จ้งผิผู้นี้หัก
หัวน้าวคอ อย่าเป็นพระยาถึงเท่า เป็นเจ้าอยู่ห็นยืนตายดงวัน ทนดงเครือว เจียวเห็นอเวจี
นรค ตกอบายเวทนา

(จารึกสมัยสุโขทัย, 2526: 120)

ศิลาจารึกหลักที่ 45 (ปู่สอหลาน) มีการพรรณนารายละเอียด โดยกล่าวถึงผี
จำนวนมากในทุกหนทุกแห่ง

การใช้ความเปรียบในวรรณกรรมคำสตั้สาบานมีจุดประสงค์ทำให้เกิดภาพที่
ชัดเจนเช่นกัน ตัวอย่างในพระไอยการลักษณะพยานมีดังนี้

ประการหนึ่งให้ท่านดัดสี่สะคนซึ่งเปนพยานหาความสัจมิได้ให้ได้มากกว่าก่อน
ส้าวคนทั้งหลายในมนุษย์โลกนี้ อนึ่งให้ท่านดัดมือตัดเท้าเสียให้มากกว่าเส้นหญ้า อนึ่งให้
ท่านเชือดเนื้อคนอันหาความสัจมิได้ให้มากกว่าแผ่นดินอันหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์
อนึ่งให้ท่านควักตาคนอันหาความสัจมิได้ให้มากกว่าดาวในพื้นอากาศ...

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 212)

ตัวอย่างนี้เป็นการพรรณนาการลงโทษพยานเท็จโดยใช้โวหารเปรียบเทียบว่า
จำนวนศีรษะที่ถูกตัดมากกว่าก่อนเส้าทั้งหมดในโลกมนุษย์ มือและเท้าที่ถูกตัดมีมากกว่าเส้นหญ้า
เนื้อที่ถูกเชือดทับถมกันหนากว่าความหนาของแผ่นดิน นัยน์ตาที่ถูกควักมากกว่าดวงดาว สิ่งที่
นำมาเปรียบเป็นสิ่งที่เห็นอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันทำให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานเป็นบันทึกวัฒนธรรมทางภาษากล่าวคือ เป็นบันทึกคำศัพท์และสำนวนโวหารที่แสดงให้เห็นลักษณะสังคมไทย ภาษาที่ใช้มีการผสมผสานกันระหว่างภาษาที่เป็นท้องถิ่นกับภาษาต่างวัฒนธรรม แสดงให้เห็นภูมิปัญญาในการสังเคราะห์ความรู้จากต่างวัฒนธรรมมารวมเป็นวัฒนธรรมของไทย การใช้โวหารโดยการพรรณนาอย่างละเอียดและใช้ความเปรียบที่เหมาะสมทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน บรรลุจุดประสงค์สำคัญของการกระทำสำคัญสาบาน

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานเป็นบันทึกทางสังคมอย่างหนึ่งที่บันทึกกระบวนการปกครองของไทยทั้งระดับอาณาจักรและรัฐอิสระ เป็นบันทึกกระบวนการยุติธรรม แสดงให้เห็นการนับถือธรรมชาติโดยให้ธรรมชาติเป็นเครื่องชี้วัดความบริสุทธิ์และควบคุมเพื่อความยุติธรรม เป็นบันทึกความเชื่อที่หลากหลายในสังคมโดยมีการจัดระเบียบความเชื่อจากแหล่งต่างๆ ได้อย่างตัว และ เป็นบันทึกวัฒนธรรมทางภาษาที่มีการรับภาษาอื่น ๆ มาใช้ร่วมกับภาษาไทยอย่างมีความหมาย วรรณกรรมคำสำคัญสาบานทำให้เห็นว่าสังคมไทยมีการจัดระเบียบโดยการประสานประโยชน์ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่สมบูรณ์

อิทธิพลวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในสังคมไทยปัจจุบัน

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานในในอดีตมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในสังคมไทยปัจจุบัน ที่เห็นได้ชัดคือ กวีนิพนธ์

กวีนิพนธ์ปัจจุบัน

กวีนิพนธ์ในปัจจุบันที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมคำสำคัญสาบานในอดีต มีดังนี้

1. เสาแธงเจ้าการ (พ.ศ. 2526) ผู้แต่งคือ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2546: 59-98) มีลักษณะคำประพันธ์เป็นกลอนเสภา เนื้อหาของเสาแธงเจ้าการเป็นการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในขณะนั้น (พ.ศ. 2526) ว่ามีลักษณะเป็นเผด็จการเบ็ดเสร็จ ในตอนท้ายของเรื่องมีการสาปแช่งนักการเมืองที่เผด็จการไว้ดังนี้

ขอประโคมโอมอ่านโองการแข่ง	ฝูงผู้เฝ้าใจคดขบถเบี้ยว
แม่ธรณีสูบลงเป็นกงเกลียว	โน้มน้ำเหี่ยวลงนรกหมกบาต
ไปทางบกขอให้รุดทั้งหมดคว่ำ	ไปทางน้ำเรือก็ลุ่มจมทุกด้าน
ไปทางลมลอยฟ้าอากาศยาน	ให้พบบานเครื่องบินคดหมกคิริ
นั่งรถไฟก็ให้รุดประสานงา	รถโดยสารรถสินค้าลงเป็นผี
นั่งสามล้อก็ให้ตายวายชีวิ	นั่งแท็กซี่ก็ให้ตายวายชีวัน
อยู่กับบ้านขอให้ไฟฟ้าดูด	บิดตะกูดเขี้ยวคล้าดำเป็นหมัน
นอนกับเมียหัวใจวายลงไปปล้น	คันหนีเมียเที่ยวข้างตออ้างตาย
กินน้ำขอให้หมีซึ่งผีพราย	ไปบิดสายล่ำไ้้วยชีวิต
ลงสมัครส.ส.ก็สอบตก	เป็นนายกก็ไม่ได้ไม่มีสิทธิ์
จะเป็นคนก็ไม่ได้ไร้ความคิด	ถูกคึกฤทธิ์ด่าแหลกอกแตกตาย

(สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546: 98)

เนื้อหาของกาสาบแข่งที่ปรากฏในตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นวิธีการดำเนินชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน คำแข่งนี้มีโครงสร้างเหมือนโองการแข่งน้ำกล่าวคือให้ได้รับความลำบากในการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่มีรายละเอียดต่างกัน โองการแข่งน้ำกล่าวว่า

จงไปเป็นเปลวปล่อง	อย่าอาศัยแก่น้ำจันตาย
น้ำคลองกลอกเป็นพิษ	นอนเรือนค่านคางจันตาย ฯ
คางบิดเป็นดาวจุ่ม	ลืมหางยู่ผู้ฟ้าจันตาย
ฟ้ากระทุ้งทับลง	ก้มหน้าลงแผ่นดินจันตาย
แล่งแผ่นดินปลงเอาชีฟไป	สืลองกินไฟต่างจัน ฯ

จรเข้ริบเสื่อฟัด หมีแรดวัดแสนงขนาย หอกปืนปลายปักกรอบ ใคร
ต้องจอบจันตาย งูเงี้ยวพิษทั้งหลายลุ่มฟ้า ตายค้ำหน้ายังดิน ...

(กรมศิลปากร, 2540: 10)

ในสภาพเผด็จการมีกล่าวถึงการสาบแข่งที่ให้กินน้ำแล้วน้ำเป็นพิษหรือทำให้น้ำทำลายชีวิตของผู้กินว่า “กินน้ำขอให้หมีซึ่งผีพราย ไปบิดสายล่ำไ้้วยชีวา” สุจิตต์ วงษ์เทศ (2546: 98)

ความคิดนี้ตรงกับในโองการแข่งน้ำว่า “อย่าอาศัยแก่น้ำจนตาย น้ำคลองกลอกเป็นพิษ....”
กรมศิลปากร (2540: 10)

หมายความว่าผู้ทรยศกินน้ำคลองก็ขอให้ น้ำคลองกลายเป็นพิษ ไม่สามารถนำน้ำมาใช้
หรือดื่มได้จนตาย

2. โองการแข่งชักหักกระดูก (พ.ศ. 2518) ผู้แต่งคือ ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์ (2547: 318-319)
ลักษณะคำประพันธ์เป็นแบบกลอนเปล่า เนื้อหาของโองการแข่งชักหักกระดูกเป็นการกล่าวถึง
สภาพความขัดแย้งทางการเมืองในขณะนั้นที่แบ่งออกเป็นฝ่ายซ้าย หมายถึงคอมมิวนิสต์ และฝ่าย
ขวา หมายถึงฝ่ายอนุรักษ์นิยม แม้เนื้อหาจะไม่ได้มีการสาปแช่งโดยตรงแต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือ มีการ
ใช้คำว่า “โอมศรีสิทธิสรวงศรีเกล้า แฝ้มฤตยู” เหมือนกับในรายสวดศีลตรีมูรติของวรรณกรรมเรื่อง
“โองการแข่งน้ำ” ซึ่งจะเปรียบเทียบให้เห็นดังนี้

โองการแข่งชักหักกระดูก

โอมสิทธิสรวงศรีเกล้า แฝ้มฤตยู

พระองค์คือพระเจ้า...พระองค์คือประชาชน [...]

โอมสิทธิสรวงศรีเกล้า [...]

(ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์, 2547: 318-319)

โองการแข่งน้ำ

โอมสิทธิสรวงศรีเกล้า แฝ้มฤตยู เอาจูเป็นแท่น แก่วนกลืนฟ้ากลืนดิน บินเอาครุฑมา
จี๋ สี่มือถือสังข์จักรพรรดิ กิรอุวตาร อสุรแลงลาญทัก ทักคณิครนาย ฯ (เทพพระแสง
ศรปลั้ววาท)

(กรมศิลปากร, 2540: 7)

3. โองการแข่งชันนักการเมืองพันธุ์ชาติชั่ว และ โองการแข่งชันนักการเมืองพันธุ์ชาติ
 ชั่ว (2) กวีนิพนธ์ทั้ง 2 ตอนผู้แต่งคือ คมทวน คั่นธนู นักเขียนรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยม
 แห่งอาเซียน ลักษณะคำประพันธ์มีทั้ง โคลง กาพย์และกลอน

กวีนิพนธ์ทั้ง 2 ตอนเป็นกวีนิพนธ์ที่แต่งเพื่ออ่านในการชุมนุมของพันธมิตรประชาชน
 เพื่อประชาธิปไตย ในวันที่ 22 กรกฎาคม 2551 และวันที่ 20 สิงหาคม 2551 ซึ่งเป็นการชุมนุมทาง
 การเมืองเพื่อเรียกร้องให้มิายกรัฐมนตรีในขณะนั้นคือ นายสมัคร สุนทรเวช ลาออก

กวีนิพนธ์ทั้ง 2 ตอนมีเนื้อหาที่เหมือนกัน ตอนแรกเป็นโคลงฉันท์เป็นการกล่าวเชิญ
 พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นองค์พยาน ดังนี้

เชิญพยาน

โคลงฉันท์

เชิญพุทธพจน์ผู้	พากเพียร
เอกรหันธ์	แห่งหล้า
จุดแสงเทียน	ทุกจุด
ส่องคำมา	ดับเข็ญ
เชิญธรรมะวิมุติสร้าง	สัจธรรม
นำแสงเย็น	ยิ่งแล้ว
นำส่องนำ	ทุกขณะ
กำยั้งแก้ว	กำแสง
เชิญสงฆ์อรยะสร้าง	สัจศีล
ส่องสำแดง	เดชป้อม
ผลาญโจรหิณะ	ชาติโหด
ป้องพ่อแม่พี่น้อง	ทุกสนามทุกสนาม

(คมทวน คั่นธนู: 2551)

คำประพันธ์ในตอนนี้ใช้รูปแบบเดียวกับโองการแข่งน้ำ โดยคมทวน คั่นธนู เรียกว่า
 โคลงฉันท์ แสดงว่าเวลาเวลาอ่านต้องอ่านแบบกลบทเก็บบาท คือ

เชิญพุทธพจน์ผู้	ปากเพียร
ปากเพียรเอกรงค์	แห่งหล้า
แห่งหล้าจุดแสงเทียน	ทุกจุด
ทุกจุดส่องค่ามา	ดับเชิญ
เชิญธรรมะวิมุติสร้าง	สัจธรรม
สัจธรรมนำแสงเย็น	ยิ่งแล้ว
ยิ่งแล้วนำส่องนำ	ทุกขณะ
ทุกขณะกำลังแก้ว	กำแสง
เชิญสงฆ์อรุณสร้าง	สัจศีล
สัจศีลส่องสำแดง	เดชป้อง
เดชป้องผลาญใจหิณะ	ชาติโหด
ป้องพ่อแม่พี่น้อง	ทุกสนามทุกสนาม

อิทธิพลของวรรณกรรมคำสัจสาบานในอดีตที่มีต่อกวีนิพนธ์ปัจจุบันมีทั้งรูปแบบ และ เนื้อหา รูปแบบคือมีการนำฉันทลักษณ์ของโอการแข่งนำมาใช้ โดยผู้แต่งกวีนิพนธ์ปัจจุบันใช้ในรูปแบบของโคลงกลบทเก็บบาท ส่วนเนื้อหามีการนำเอาความคิดในเรื่องสาปแข่งมาใช้แต่ปรับรายละเอียดให้เข้าสังคมปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังเห็นอิทธิพลของโครงสร้างวรรณกรรมคำสัจสาบานในอดีตต่อคำสาบานใน กระบวนการพิจารณาคดีในปัจจุบัน มีข้อความอยู่ในกฎหมายว่า “ข้าพเจ้าพยานจะขอให้การตาม ความสัตย์จริงทุกประการ หากนำความเท็จมากล่าวก็ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายลงโทษข้าพเจ้า หากข้าพเจ้าให้การสาบานตามความสัตย์จริง ก็ขอให้ข้าพเจ้ามีความสุข ความเจริญ” (ยี่งศักดิ์ กฤษณจินดา, 2525: 161) เห็นได้ว่าโครงสร้างของคำสาบานในปัจจุบันเหมือนกับ พระไอยการลักษณะพยาน กล่าวคือ ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายลงโทษและให้พรแต่มีรายละเอียด ที่ไม่เหมือนกัน เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 112 บังคับไว้โดย บัญญัติว่า “ก่อนเบิกความ พยานทุกคนต้องสาบานตนตามลัทธิศาสนาหรือจารีตประเพณี แห่งชาติของตน หรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้การตามความสัตย์จริงเสียก่อน การสาบานดังกล่าว มีทั้งคำสาบานในจารีตของศาสนาพุทธ คริสต์ ยิว อิสลาม จีน และญี่ปุ่น กฎหมายไทยมิได้มุ่งถึง ลัทธิศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสาบานตามจารีตประเพณีแห่งชาติของตนด้วย ซึ่งหากพยาน เป็นคนจีนก็อาจมีพิธีทูลบวง และเผากระดาษเงินกระดาษทอง หรือพยานชาวญี่ปุ่นก็อาจต้องมี

พิธีดบเทียบก็ได้ แต่อย่างไรก็ดีหากจะเป็นการยุ่งยากเกินไป ศาลก็อาจให้ใช้วิธีปฏิบัติก็ได้ (ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา, 2525: 161)

คำสาบานและกระบวนการกระทำสัตย์สาบานในกระบวนการยุติธรรมปัจจุบันไม่ได้มีลักษณะผสมผสานทางวัฒนธรรมเหมือนในอดีตแต่มีการแยกคติความเชื่อในแต่ละวัฒนธรรมออกจากกันอย่างเด็ดขาดเป็นไปตามลักษณะสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น แต่มีลักษณะโครงสร้างหลักเหมือนกัน

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีความสัมพันธ์กับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในฐานะที่เป็นพิธีกรรมเพื่อสร้างบรรทัดฐานให้แก่สังคม การกระทำสัตย์สาบานเกิดจากความต้องการ “ความไว้นับถือเชื่อใจ” เพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจในการดำเนินชีวิต ในด้านการปกครอง วรรณกรรมคำสัตย์สาบานเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ผูกพันข้าราชการบริพารไม่ให้คิดคดทรยศต่อพระมหากษัตริย์ และสร้างความแข็งแกร่งให้แก่รัฐอิสระ แนวคิดในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานเรื่องจักรวาลสะท้อนให้เห็นถึงการมองและการอธิบายความสัมพันธ์ต่างๆ ในธรรมชาติอย่างเป็นระบบ และยังมีการใช้ระบบสัญลักษณ์ที่เป็นทั้งความเชื่อในศาสนาและความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติมาใช้เป็นสัญลักษณ์ซึ่งเคารพและนับถือร่วมกันในสังคม นอกจากนี้วรรณกรรมคำสัตย์สาบานยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อและวัฒนธรรมทางภาษาที่หลากหลายในสังคมไทย วรรณกรรมคำสัตย์สาบานในอดีตมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมปัจจุบันโดยเฉพาะกวีนิพนธ์

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การกระทำสัตย์สาบานเป็นสิ่งที่พบได้ในแทบทุกๆชาติ โดยเฉพาะในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะการกระทำสัตย์สาบานเป็นสิ่งที่ประกันความไว้วางใจให้แก่บุคคลหรือสังคมที่จะดำเนินกิจกรรมใดๆ ในสังคมของตน การกระทำสัตย์สาบานเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญเพราะการกระทำสัตย์สาบานเป็นสิ่งที่รวบรวมแนวคิดหรือมโนทัศน์ต่างๆ ในศาสนาเป็นสัญลักษณ์ที่อยู่ในพิธีกรรม

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานทั้ง 6 เรื่อง มีรูปแบบฉันทลักษณ์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งหมด 4 ประเภท คือ โองการแข่งน้ำเป็นโคลงและร่าย โองการดำน้ำและโองการลุยเพลิงเป็นกาพย์ศิลาจารึกหลักที่ 45 หลักที่ 64 และพระไอยการลักษณะพยานเป็นร้อยแก้ว ฉันทลักษณ์ทั้ง 4 ประเภทมีทั้งที่เป็นร้อยกรองและร้อยแก้วที่บางตอนมีสัมผัส ลักษณะคำประพันธ์ทุกประเภทเป็นการใช้ภาษาพิเศษเหมาะแก่เรื่องซึ่งต้องการความขลังใช้ติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในการวิเคราะห์โครงสร้างของวรรณกรรมคำสัตย์สาบานพบว่า มีโครงสร้างสำคัญอยู่ 3 โครงสร้างได้แก่

1. การเชิญพยาน คือการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อมาเป็นพยานในพิธีกระทำสัตย์สาบาน ประกอบด้วยความเชื่อในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อำนาจเหนือธรรมชาติรวมทั้งการนับถือผีบรรพบุรุษ
2. การสาปแช่งและลงโทษ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของวรรณกรรมคำสัตย์สาบาน เพราะทำให้พิธีกระทำสัตย์สาบานเกิดความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ผู้ร่วมพิธีเกิดความเกรงกลัว การสาปแช่งเป็นการควบคุมให้ทำตามพันธสัญญาที่สาบาน และรับโทษหากผิดคำสาบาน
3. การให้พร เป็นการสนองคุณหรือให้รางวัลแก่ผู้ทำดี การให้พรมีหลายระดับ กล่าวคือ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ให้ได้มนุษย์สมบัติ เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วให้ได้ทิพย์สมบัติ และในที่สุดให้ได้นิพพานสมบัติ

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีความสัมพันธ์กับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในฐานะที่เป็นสิ่งที่สร้างบรรทัดฐานให้กับสังคม แนวคิดในวรรณกรรมคำสัตย์สาบานเรื่องจักรวาลสะท้อนให้เห็นถึงการมองและอธิบายความสัมพันธ์ต่างๆ ในธรรมชาติอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานยังบันทึกสังคม เช่น ระบบการปกครองที่ถือว่าพระมหากษัตริย์มีอำนาจอันชอบธรรมเนื่องจากสืบเชื้อสายมาจากพระมหาสมมติราช และการปกครองรัฐอิสระซึ่งต้องผนึกกำลังกันโดยอาศัยความเป็นเครือญาติเพื่อความแข็งแกร่งของรัฐ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานเป็นบันทึกการแก้ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมว่า ในกรณีที่ไม่สามารถหาตัวผู้ทำผิดมาลงโทษได้ หรือคู่ความทั้งสองฝ่ายต่างไม่ยอมรับผิด การกระทำสัตย์สาบานช่วยแก้ปัญหาได้โดยให้ธรรมชาติเป็นผู้ตัดสิน วรรณกรรมคำสัตย์สาบานทั้ง 6 เรื่อง แสดงให้เห็นความเชื่อที่หลากหลายในสังคมไทย ได้แก่ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อในทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติและการนับถือผีบรรพบุรุษ สิ่งที่น่าสนใจคือความเชื่อที่หลากหลายนั้นมีความผสมกลมกลืนและอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะคนไทยไม่ได้แบ่งแยกความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาต่างๆ ออกจากกันโดยเด็ดขาดแต่มีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถให้คุณและโทษได้เหมือนกัน การเรียกชื่อเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาต่างๆ หรือในความเชื่อต่างๆ ด้วยคำไทย เช่น เรียกพระอิศวรว่า “เจ้าผาเผือก” แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระอิศวรว่าเป็นเทพเจ้าผู้มีที่ประทับอยู่บนเขาไกรลาสซึ่งมีสี “ขาวดั่งเงินยวง” หรือในบางครั้งก็เรียกปนๆ กันเช่น เรียกพระอินทร์ว่า “ท้าวศรีเนตร” ซึ่งโดยรูปศัพท์หมายถึงพระอิศวร เป็นต้น วรรณกรรมคำสัตย์สาบานยังส่งอิทธิพลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์

วรรณกรรมคำสัตย์สาบานทั้ง 6 เรื่องมีคุณค่าดังนี้

1. คุณค่าทางวรรณศิลป์ วรรณกรรมคำสัตย์สาบานมีการเลือกสรรคำ เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ขลังและน่าเลื่อมใสศรัทธา สอดคล้องกับพิธีกระทำสัตย์สาบานซึ่งต้องการความศักดิ์สิทธิ์ การใช้โวหารโดยการพรรณนาอย่างละเอียดและใช้ความเปรียบที่เหมาะสมทำให้เกิดความรู้สึกเกรงกลัวซึ่งเป็นบรรลुจุดประสงค์สำคัญของการกระทำสัตย์สาบาน

2. คุณค่าทางสังคม วรรณกรรมคำสัตย์สาบานบันทึกสังคมได้เป็นอย่างดีทั้งในเรื่องของระบบการปกครอง การพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม เป็นบันทึกความเชื่อและบันทึกวัฒนธรรมทางภาษาที่หลากหลายอยู่ในสังคมไทย วรรณกรรมคำสัตย์สาบานทำให้เห็นการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยบนฐานความเชื่อเดียวกันและมีอิทธิพลถึงสังคมไทยปัจจุบัน

วรรณกรรมคำสำคัญสาบานเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม มีคุณค่าในฐานะเป็นวรรณคดีที่มีวรรณศิลป์ และมีบทบาทในการจัดระเบียบสังคม วรรณกรรมคำสำคัญสาบานจึงมีประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาวิถีวัฒนธรรมไทยในอดีตซึ่งหล่อหลอมความคิดความเชื่อและมีอิทธิพลต่อคนไทยในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาองค์ประกอบของวรรณกรรมคำสำคัญสาบานอย่างละเอียด โดยเฉพาะเรื่ององค์พยาน
2. ควรมีการศึกษาวรรณกรรมคำสำคัญสาบานของประเทศอื่นๆ เช่น พม่า เขมร ฯลฯ เปรียบเทียบกับวรรณกรรมคำสำคัญสาบานของไทยในเชิงประวัติ แนวคิดหรือด้านสังคมวิทยา

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กฎหมายตราสามดวง. 2521. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย. 2547. ภารตวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ศยาม.

กรมศิลปากร. 2506. ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า.

_____. 2506. ลัทธิธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เล่ม 2. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

_____. 2540. วรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น เล่ม 1. 3 เล่ม.

กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

_____. 2543. จินตมณี. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

กุลวดี มกรภิรมย์. 2551. "Roman Honeymoon." วารสาร Wit 1 (3): 69-76.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. 2532. ขุนช้างขุนแผนฉบับอ่านใหม่. กรุงเทพฯ: ศยามรัฐ.

_____. 2548. ฝรั่งศักดินา. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

จารึกสมัยสุโขทัย. 2527. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปีไทย พุทธศักราช 2526).

จิรัสสา ภาชะวีระ. 2546. "คำ "เมตเตยยะ" ที่เก่าที่สุดพบได้จากหลักฐานประเภทจารึกในประเทศไทย". วารสารดำรงวิชาการ 2 (3): 29-37.

จิตร ภูมิศักดิ์. 2547. โองการแข่งน้ำ และข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.

จันทบูรินฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. 2537. **ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย

จันทรจิรายุ รัชนิ, ม.จ.. 2542. **อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เม็ดทราย.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2542. **พระราชพิธี 12 เดือน**. พิมพ์ครั้งที่ 8
กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. 2548. “นํ้ากับบทบาทในพิธีกรรมของไทย.” **วารสารไทยคดีศึกษา**
1(1): 1-12.

เฉลิม ขงบุญเกิด. 2543. **บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของเงินละ**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: มติชน.

จักรินทร์ ไชยวัฒน์. 2547. **ฉันมา ฉันเห็น ฉันเข้าใจ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.

ชุมนุมฉันทดุขฎิสังเวยเล่ม 1. 2527. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. 2547. **อ่านโองการแข่งน้ำฉบับวิเคราะห์และถอดความ**.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดนัย ไชยโยธา. 2527. **ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ธรรมปิฎก (ประยูร ญัตโต), พระ. 2539. **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. 2541. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. 2 เล่ม.
กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

_____. 2546. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. 2 เล่ม
กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินดิง แมส โปรดักส์ จำกัด.

ธวัชชัย องคกุลวิเวทย์ และ วิไลรัตน์ ยักรอด. 2546. **อยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 2.**
กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส

ธัญญา ไรจนะ. 2550. **พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในสังคมไทย จนถึง พ.ศ. 2475.**
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2538. **ปากไก่และใบเรือ. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์.

นภาพร เล้าสินวัฒนา. 2549. **การเสด็จขึ้นครองราชย์ พระราชพิธี คติ ความหมายและสัญลักษณ์**
แห่ง “สมมติเทวราช”. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.

บาร์ณี ถาวรระ. 2541. **ลักษณะคำประพันธ์ไทย. นครศรีธรรมราช:**
สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

บำเพ็ญ ระวิน, ผู้รวบรวม. 2542. **ประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรุษ ภาค 3 พระอนาคตวงศ์.**
กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ.

บุญลือ วันทายนต์. 2539. **สังคมวิทยาศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 7.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง .

ปิยะ มาลากุล, ม.ล. 2515. **พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พุทธศักราช 2512.** พระนคร:
โรงพิมพ์พระจันทร์. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายอำพล จูโทท ณ
เมรุวัดโสมนัสวิหาร วันอังคารที่ 6 มิถุนายน) .

ปรมานุชิตชินโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. 2551. **พระปฐมสมโพธิ.** กรุงเทพฯ:
คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนฯ.

_____. 2548. **สรรพสิทธิ์คำฉันท์.** กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน.

ปราณี วงษ์เทศ. 2548. **ประเพณี 12 เดือนในประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอด**
ของคน. กรุงเทพฯ: มติชน.

ปรีชญา ปานเกตุ. 2551. การศึกษาวิเคราะห์โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประชุมพงศาวดารเล่ม 38 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 64). 2512. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

พ. ณ ประมวลมารค (นามแฝง). 2515. กำสรวลศรีปราชญ์-นราชนรินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.

พระคลัง (หน), เจ้าพระยา. 2512. ราชธานีของ เจ้าพระยาพระคลัง (หน). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

_____. 2544. สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

พรรณงาม เก้าธรรมสาร, สดใส ชันติวรพงศ์, และ วงเดือน นาราสัจ. 2546. ประวัติศาสตร์กัมพูชา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. แปลจาก Chandler, David. 1993. **A History Of Cambodia**. 2nd ed. Boulder, Colo. : Westview Press.

มหาชาติคำหลวง. 2516. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

ไมเคิล ไรท์. 2543. โองการแข่งน้ำ. กรุงเทพฯ: มติชน.

ยศ สันตสมบัติ. 2540. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เขรินี, ยี.อี, ร้อยเอก. 2547. พิชัยสงครามอินทูปราณ. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

รณี เลิศเลื่อมใส. 2544. **ฟ้า-ขวัญ-เมือง จักรวาลทัศน์ดั้งเดิมของไทย: ศึกษาจากคัมภีร์โบราณ**
ไทอาหม. กรุงเทพฯ: โครงการวิถีสัน.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2544. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย.**
 กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

_____. 2545. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา ลิลิตโองการแข่งน้ำ.**
 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ลิไทย, พระญา. 2543. **ไตรภูมิพระร่วงหรือไตรภูมิภค.** พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: บรรณาการ

ลิลิตพระลอ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิชา สอดแสงอรุณงาม. 2550. **การศึกษาคำปราชญาและคำสาปแช่งที่ปรากฏในจารึกล้านนา**
ช่วง พ.ศ. 1919 – พ.ศ. 2091. รายงานการค้นคว้าเฉพาะบุคคล สาขาวิชาภาษาตะวันออก
 มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัชร รมะนนท์. 2517. **ลิลิตและนิราศ.** กรุงเทพฯ: พิมพ์เศ.

วุฒิชัย โกศลกาญจน์. 2531. **การชำระวรรณกรรมเรื่องโองการแข่งน้ำ.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
 มหบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. 2551. **พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา (ฉบับความสมบูรณ์).**
 กรุงเทพฯ: อุษาคเนย์.

วรรณไว พัทธโนทัย. 2544. **สามก๊กฉบับแปลใหม่ เล่ม 1.** พิมพ์ครั้งที่ 4.
 กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2547. **ศิลปะทวารวดี: วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดิน**
แดนไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2545. กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สัจจาภิรมย์ฯ (สรวง ศรีเพ็ญ), พระยา. 2549. เทวกำเนิด. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สิทธิฯ พินิจภูวดล. 2524. วรรณคดีฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

ส. พลายน้อย (สมบัติ พลายน้อย). 2512. เกร็ดโบราณคดีประเพณี. พระนคร: แพร่พิทยา.

_____. 2544. เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.

สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. 2508. ประกาศการพระราชพิธีเล่ม 1.
กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา.

สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). 2545. มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. 2547. เสภาเสภาไพร่เสภาเผด็จการ เสภาน้ำท่วมหาบเร่. พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. 2548ก. อักษรไทยมาจากไหน?. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. 2548ข. ท้าวสูง ท้าวต่ำเจื่องมหากาพย์แห่งอุษาคเนย์เล่ม 1.
กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. 2549. พลังลาวชาวอีสานมาจากไหน. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุนทร ชุตินทรานนท์. 2522. “ลิลิตโองการแข่งหน้าและพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาใน
สังคมไทย.” วารสารธรรมศาสตร์ 9 (1): 32-52

เสฐียร โกเศศ (นามแฝง). 2546. การศึกษาวรรณคดีแง่วรรณศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ศยาม.

_____. 2515. เมืองสวรรค์และผีसागเทวดา. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. 2544. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

แสง จันทรงาม. 2531. ศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2535. กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

อกิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. 2551. วัฒนธรรมคือความหมาย ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ.
กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. 2507. ชุมชนนิพนธ์ของ อ.น.ก.. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา

อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล. 2549. “ตำนานพระศรีอารียะ: การตอบสนองความต้องการอันเป็นอุดมคติ
แห่งอนาคต.” วารสารวารสารอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 35 (2): 263-285.

เว็บไซต์

คมทวน คันธนู. 2551. โองการแห่งชักชวนการเมืองพันธุ์ชาติชั่ว (Online).

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000085892>, 10
ตุลาคม 2551.

_____. 2551. . โองการแห่งชักชวนการเมืองพันธุ์ชาติชั่ว (2) (Online).

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000098505> , 10
ตุลาคม 2551.

วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี. 2551. **Oath** (Online). <http://en.wikipedia.org/wiki/Oath>
10 ตุลาคม 2551.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2551. **จารึกวัดพระธาตุเจดีย์ศรีสองรัก** (Online).
http://www4.sac.or.th/jaruk/inscription_details.php?id_name=1162&userinput=
9 ตุลาคม 2551.

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล

นายอาทิตย์ ศรีจันทร์

วัน เดือน ปี ที่เกิด

วันที่ 31 สิงหาคม 2528

สถานที่เกิด

กรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต

(วรรณคดีไทย) คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2550